

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

[ΕΚΚΤ 2017Β] ΠΜΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ - ΚΛΙΝΙΚΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΥΠΟΒΟΛΗ ΤΕΛΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ –
Α' ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ 2017-18 -ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2020

Τίτλος Θεματικής:

Η μετεγκατάσταση και η εμπειρία αυτής της διαδικασίας από τους
εκτοπισμένους κατοίκους του χωριού Μαυροπηγή λόγω της εξόρυξης
λιγνίτη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Κουρκούτη Τριανταφυλλιά

Καθηγητές : Ζήση Αναστασία
Ζιώγας Ιωάννης
Μπούζας Βασίλης
Χτούρης Σωτήριος

Επιβλέπωντας καθηγητής : Ζιώγας Ιωάννης

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	8
Πρόλογος.....	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	16
1.1 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	16
1.1.1 Χαρακτηριστικά της ατομικής και κοινωνικής υπόστασης και εμπειρίας σε σχέση με τον τόπο διαμονής.....	16
1.1.2 Μετεγκατάσταση πληθυσμού από τον τόπο διαμονής.....	21
1.2 Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΡΕΥΝΑ.....	41
1.2.1 Η περίπτωση μετεγκατάστασης σε Χαραυγή και Μαυροπηγή.....	41
1.2.2 Οι μετεγκαταστάσεις λόγω εξόρυξης λιγνίτη.....	42
1.2.3 Η μετεγκατάσταση του χωριού Μαυροπηγής.....	43
1.2.4 Ερευνητικά ερωτήματα.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΜΕΘΟΛΟΓΙΑ.....	51
2.1 Σχεδιασμός έρευνας.....	51
2.2 Συμμετέχοντες.....	51
2.3 Μέθοδος συλλογής δεδομένων.....	51
2.4 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων.....	51
2.5 Διαδικασία.....	54
2.6 Ηθικά δεοντολογικά ζητήματα.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	85

4.1 Η μετεγκατάσταση και τα συναισθήματα του πένθους.....	85
4.2 Αναβίωση μακροχρόνιας καθημερινότητας ελάχιστης πολυπλοκότητας..	91
4.3 Ανάπτυξη της αίσθησης της κοινωνικής υπόστασης λόγω της μετεγκατάστασης.....	91
4.4 Διαφορετικές βαθμίδες προσαρμογής στο νέο περιβάλλον.....	95
4.5 Αντικρουόμενα αισθήματα και πεποιθήσεις για την λήψη αποφάσεων περί της μετεγκατάστασης.....	101
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ.....	106
5.1 Συμπεράσματα.....	106
5.2 Συστάσεις για τρόπους εικαστικής παρέμβασης.....	107
5.3 Περιορισμοί της έρευνας.....	109
5.4 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.....	110
Επίλογος.....	112
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	113
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	120

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Ερωτήσεις συνέντευξης.....	120
Παράρτημα 2: Φόρμα προϋποθέσεων συμμετοχής.....	121
Παράρτημα 3: Φόρμα ενημέρωσης συμμετεχόντων.....	122
Παράρτημα 4: Φόρμα συγκατάθεσης συμμετέχοντα.....	124
Παράρτημα 5: Φόρμα απενημέρωσης συμμετεχόντων.....	126
Παράρτημα 6: Ενδεικτική συνέντευξη συμμετέχοντα.....	128

ΕΙΚΟΝΕΣ

Εικόνα 1: Πανοραμική φωτογραφία της Μαυροπηγής πριν την μετεγκατάσταση.....43

Εικόνα 2: Το εγκαταλελειμμένο χωριό της Χαραυγής πριν την απαλλοτρίωση.....44

Εικόνα 3: Η Νέα Χαραυγή Κοζάνης, αποτέλεσμα της μετεγκατάστασης από την Χαραυγή Κοζάνης.....47

Εικόνα 4: Η ερειπωμένη Μαυροπηγή Κοζάνης, πριν την κατεδάφισή της. Το σπίτι.....48

Εικόνα 5: Η ερειπωμένη Μαυροπηγή Κοζάνης, πριν την κατεδάφισή της. Η γειτονιά.....49

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Συγκεντρωτικός πίνακας πληροφοριών των συμμετεχόντων.....	53
Πίνακας 2: Θέματα και υποθέματα που προέκυψαν από την Θεματική Ανάλυση.....	62

Περίληψη

Η μετεγκατάσταση πληθυσμών για οικονομικούς λόγους είναι ένα ιδιαίτερα συνηθισμένο φαινόμενο τις τελευταίες 3 δεκαετίες. Οι μετεγκαταστάσεις στην Ελλάδα συχνά συνοδεύονται από την ολοκληρωτική απαλλοτρίωση χωριών και την μετεγκατάσταση πληθυσμών είτε διάσπαρτα σε διαφορετικούς τόπους προορισμού, είτε σε οικισμούς οι οποίοι δημιουργούνται για να στεγάσουν το σύνολο του μετεγκαταστηθέντα πληθυσμού. Η παρούσα έρευνα εστιάζει στην εμπειρία της μετεγκατάστασης του πληθυσμού του χωριού Μαυροπηγή Κοζάνης, η οποία πραγματοποιήθηκε μέσω της επιλογής της αποζημίωσης των κατοίκων και της μετακίνησή τους σε κοντινές πόλεις και χωριά. Η μεθοδολογία της έρευνας ήταν ποιοτική, με μέθοδο ανάλυσης την Θεματική Ανάλυση. Στην έρευνα συμμετείχαν 7 από τους μετεγκατεστημένους κατοίκους. Τα ευρήματα της έρευνας περιλαμβάνουν 5 βασικά θέματα (την παρομοίωση της απώλειας με το πένθος, τις ρουτίνες ελάχιστης πολυπλοκότητας λόγω μακράς βίωσης στον τόπο, την έντονη αίσθηση της κοινωνικής υπόστασης κατά την διάρκεια και μετά την μετεγκατάσταση, την μερική προσαρμογή στο νέο περιβάλλον, και τα αντικρουόμενα αισθήματα για την λήψη αποφάσεων σχετικά με την μετεγκατάσταση), καθώς και 16 συνολικά υποθέματα. Τα ευρήματα της έρευνας, οι περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες συζητούνται με βάση την σχετική βιβλιογραφία. Τέλος, παρουσιάζονται προτάσεις εικαστικής παρέμβασης για την προβολή του μετεγκατεστημένου χωριού.

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία αφορά στη μετεγκατάσταση και στην εμπειρία αυτής της διαδικασίας από τους εκτοπισμένους κατοίκους του χωριού Μαυροπηγή, λόγω της εξόρυξης λιγνίτη. Το συγκεκριμένο θέμα προέκυψε από το προσωπικό ενδιαφέρον της ερευνήτριας για την εκ βάθους κατανόηση των διαφόρων κοινωνικών και ψυχολογικών διαδικασιών που συνδέθηκαν αλλά και συνόδεψαν την εμπειρία αυτή. Στην πρώτη ενότητα του πρώτου κεφαλαίου της παρούσας μελέτης περιγράφονται κοινωνιολογικά ορισμένες έννοιες που σχετίζονται άμεσα με το αντικείμενο της θεματικής. Η δεύτερη ενότητα αναφέρει, παρουσιάζει και συζητά εκτενώς και σε βάθος ερευνητικά ευρήματα που εξέτασαν τη σχέση τόπου και εαυτού, ενώ στην τρίτη ενότητα παρουσιάζονται και τα στοιχεία της μελέτης περίπτωσης της μετεγκατάστασης των κατοίκων του χωριού Μαυροπηγή, αλλά και τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογική θεωρία πάνω στην οποία βασίζεται η διερεύνηση του συγκεκριμένου θέματος, η αιτιολόγηση της επιλογής της χρήσης ποιοτικής ερευνητικής μεθόδου, η διαδικασία και όλα τα τεχνικά θέματα της μεθοδολογίας. Στο τρίτο κεφάλαιο του παρόντος παρουσιάζονται τα δεδομένα που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις, η ανάλυσή και κατηγοριοποίησή τους, καθώς και η επιστημονική τους τεκμηρίωση πάνω στην οποία στηρίχθηκαν οι κατηγορίες των θεμάτων και υποθεμάτων με πίνακες και αποσπάσματα των συνεντεύξεων. Το τέταρτο κεφάλαιο εστιάζει στην συζήτηση των ευρημάτων της έρευνας. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο συζητούνται τα συμπεράσματα, οι περιορισμοί και οι προτάσεις για μελλοντικές έρευνες σε σχέση με το θέμα και τα ευρήματα της έρευνας. Γίνεται επίσης αναφορά σε προτάσεις και δράσεις εικαστικής παρέμβασης του ερευνητή και σχετικών φορέων ως προς τις περιπτώσεις της μετεγκατάστασης του χωριού της Μαυροπηγής, αλλά και του προηγούμενα μετεγκατεστημένου πλησίον χωριού της Χαραυγής, η οποία προϋποθέτει την ενεργή εμπλοκή των συμμετεχόντων και την άσκηση πίεσης στα κέντρα λήψης αποφάσεων. Αναλύεται ο σκοπός της εικαστικής παρέμβασης στην προκειμένη, ο οποίος στοχεύει στην ευαισθητοποίηση τόσο των εκτοπισμένων κατοίκων που βίωσαν τη σχετική εμπειρία, όσο και των φορέων που ευθύνονται ή και μπορούν να παρέμβουν. Η μετεγκατάσταση των εκτοπισμένων κατοίκων του χωριού της Μαυροπηγής αλλά και άλλων σε νέους τόπους και οι ψυχοκοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις που πιθανόν να προέκυψαν στη ζωή τους λόγω

αυτής της αλλαγής, θα μπορούσαν να εισάγουν ένα νέο -παρθένο- πεδίο στον ελληνικό επιστημονικό χώρο της ψυχοκοινωνικής έρευνας και περιβαλλοντικής έρευνας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η μετεγκατάσταση ενός πληθυσμού από έναν τόπο σε άλλο συχνά απασχολεί όχι μόνο με τα προβλήματα που δημιουργούνται στα άτομα από ψυχολογικής και κοινωνικής πλευράς, αλλά παράλληλα αναδεικνύει και τα χαρακτηριστικά της αλληλεπίδρασης με τον τόπο και την τοπική κοινωνία. Τα χαρακτηριστικά αυτά, πριν την ανάγκη της μετεγκατάστασης, θεωρούνται μία απλή καθημερινότητα και δεν δίνεται ιδιαίτερη σημασία σε αυτά από τους κατοίκους, αλλά και από τα επιστημονικά πεδία ερευνών. Ως εκ τούτου, πολλές φορές μία αφορμή μετεγκατάστασης γίνεται ο τρόπος για την μελέτη της σχέσης των κατοίκων με τον τόπο τους, τις συνήθειές, τους, τον τοπικό πολιτισμό και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά, αλλά και τις επιπτώσεις της αλλαγής σε αυτά.

Η κοινωνιολογική προσέγγιση της μετεγκατάστασης αναφέρεται αρχικά σε έννοιες που δομούν τη συγκεκριμένη θεματική. Καθώς διερευνήθηκε η εμπειρία που βιώνουν τα άτομα με την αλλαγή του μόνιμου τόπου-χώρου κατοικίας τους, είναι σημαντικό να παρουσιασθεί η κοινωνιολογική προσέγγιση εννοιών όπως αυτές της γειτονιάς (αφού οι εκτοπισμένοι εγκατέλειψαν τις γειτονιές τους), της εμπειρίας που διαμορφώνεται μέσα στο χώρο, του χώρου, του τόπου και του κοινωνικού χώρου ως πεδίων έξεων, καθώς προκύπτουν αλλαγές των συνηθειών των ατόμων.

Βασικές έννοιες

Οι βασικές έννοιες που συνοδεύουν κυρίως την τοπική κοινωνική λειτουργία αναφέρονται στα γεωγραφικά χαρακτηριστικά του τόπου, την τοπική κουλτούρα (τέχνη, γλώσσα, μουσική), και την ιστορική υπόσταση της τοπικής κοινωνίας (ιστορική μνήμη, κοινωνική κληρονομιά). Όλα τα παραπάνω δεν αποτελούν απλά κατηγορίες για την διευκόλυνση της επιστημονικής μελέτης της τοπικής κοινωνιολογίας, αλλά ουσιαστικά παρακλάδια που εμπεριέχονται σε κάθε λεπτομέρεια της καθημερινότητας του τοπικού πληθυσμού.

Σύμφωνα με τον Tilley (2012), η φαινομενολογική προσέγγιση της γεωγραφικής έρευνας, θεωρητικοποίησε τη σχέση του τόπου και του χώρου. Ο χώρος δεν αποτελεί αυτόνομη πραγματικότητα αλλά παραγωγή και επίτευγμα, καθώς συγκροτεί και συγκροτείται μέσα στα πλαίσια της λειτουργίας μίας κοινωνικο-χωρικής διαλεκτικής. Δεν υφίσταται χώρος χωρίς τόπο, αφού ο χώρος έχει υπόσταση μόνο ως σύνολο σχέσεων μεταξύ τόπων ή πραγμάτων. Παράλληλα, οι ανθρώπινες σκέψεις, οι

εμπειρίες και τα αισθήματα καθορίζουν τη γνώση του τόπου ως κέντρο του ανθρώπινου νοήματος.

Επιπλέον, ο κοινωνικός χώρος αποτελεί το πεδίο έκφρασης των έξεων (habitus). Ο Bourdieu (όπως αναφέρεται στον Ζαϊμάκη, 2009) προσπάθησε να εξηγήσει αφενός τον τρόπο που οι συνήθειες των διαφόρων ομάδων συμβάλλουν στη δημιουργία κοινωνικών δομών αλλά και πολιτισμικών χαρακτηριστικών, και αφετέρου τον τρόπο που ενσωματώνεται στην καθημερινότητα η κοινωνική θέση. Μέσω της συγκεκριμένης προσπάθειας του Bourdieu, εισήχθη ο λατινικός όρος Habitus. Ειδικότερα, η έξη (habitus) δεν καθορίζεται από τις δομές αλλά ούτε προκύπτει από την ελεύθερη βούληση. Αντίθετα, είναι αποτέλεσμα μιας αλληλεπίδρασης και διαχρονικής διαπλοκής των παραπάνω δύο. Οι έξεις αφορούν προδιαθέσεις που δημιουργούνται από παρελθοντικές δομές και γεγονότα, διαμορφώνοντας τρέχουσες πρακτικές. Κατά συνέπεια, δημιουργούν το πλαίσιο των ατομικών αντιλήψεων για αυτές.

Ένα μέρος των κοινωνικών χώρων αποτελείται από τη γειτονιά. Αξιοσημείωτη είναι η προσέγγιση της έννοιας της μέσω των τριών διαφορετικών οπτικών που παρουσιάζονται από τους Dixon και Durtheim (2000, όπως αναφέρονται στη Ζήση, 2013). Σύμφωνα με τους παραπάνω, η γειτονιά ως εμπειρία, την οποία βιώνουν οι κάτοικοί της, καθορίζει τον προσωπικό εαυτό στο χώρο. Εντός της γειτονιάς, οι εμπειρίες της καθημερινότητας παίρνουν μορφή και εκφράζονται μέσα: α) από τη γλώσσα, β) από διάφορες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και γ) από κοινωνικές σχέσεις, που διαμορφώνουν τη φυσιογνωμία ενός τόπου. Η έννοια της γειτονιάς ως τόπος, αντικατοπτρίζει την υποκειμενική-εσωτερική οπτική. Μάλιστα, κατά τον Gephart (1997, όπως αναφέρεται στη Ζήση, 2013), βρέθηκε ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στην εσωτερική αυτή οπτική και στην ποιότητα ζωής των κατοίκων. Επιπλέον, η γειτονιά ως περιβάλλον αφορά ένα γεωγραφικό και διοικητικό τομέα στον οποίο ενυπάρχουν θεσμικές λειτουργίες, ώστε να ευνοηθεί ή να αποτραπεί η πρόσβαση σε υλικούς κυρίως πόρους.

Η ανθρώπινη εμπειρία επηρεάζεται τόσο από κοινωνικές αξιολογήσεις όσο κι από σταθερές, οι οποίες συμβάλλουν στον κοινωνικό επιμερισμό των χώρων αλλά και στις πολιτισμικές οριοθετήσεις και ιεραρχήσεις. Κατ' επέκταση, δημιουργούνται σύνορα, κοινωνικές συμβάσεις και αποκλεισμοί. Τα άτομα, κινούμενα μεταξύ των

ετερόκλητων κοινωνικών τοπίων, διαβαίνουν τα φυσικά σύνορα, εντός των οποίων εξελίσσεται η καθημερινή τους δράση. Ως εκ τούτου, συλλέγονται, ερμηνεύονται και υιοθετούνται εμπειρίες, τρόποι σκέψης, νοοτροπίες καθώς και συμπεριφορικά πρότυπα αυτών των κοινωνικών κόσμων, με αποτέλεσμα να δημιουργείται η ατομική χωρική ταυτότητα, δηλαδή η ατομική αίσθηση του χώρου (Ζαϊμάκης, 2009).

Σχετικοί ορισμοί

Ως καταλυτικό αντικείμενο της παρούσας μελέτης, η μετεγκατάσταση χρήζει ιδιαίτερης προσοχής όσον αφορά στον ορισμό και την κατανόσή της. Ένας από τους αντιπροσωπευτικούς ορισμούς της διαδικασίας περιγράφει την μετεγκατάσταση ως σταδιακή εσωτερική μετανάστευση με ξαφνικό και μη εθελοντικό χαρακτήρα (Carnea, 1993). Αν και με μία γενική εικόνα αφορά την μετακίνηση ενός πληθυσμού από μία περιοχή σε μία άλλη, υπάρχουν διάφορα είδη μετεγκατάστασης. Η διαφορετικότητά τους έγκειται πρωτίστως στην αιτία της μετακίνησης του πληθυσμού, αλλά και, από κοινωνιολογικού ενδιαφέροντος, στις κοινές και διαφορετικές συνέπειες της μετεγκατάστασης τόσο στον τόπο όσο και στον πληθυσμό. Χαρακτηριστικά παραδείγματα διαφορετικών αναγκών μετεγκατάστασης αποτελούν οι μετεγκαταστάσεις λόγω φυσικής καταστροφής (γνωστές και ως μετεγκαταστάσεις έκτακτης ανάγκης), οι μετεγκαταστάσεις με σκοπό την ενίσχυση των αστικών κέντρων (για οικονομικούς κυρίως σκοπούς), και οι μετεγκαταστάσεις αξιοποίησης του απελευθερούμενου χρηστικά τόπου (Coulter, και Scott, 2015). Μία άλλη κατηγοριοποίηση, η οποία αν και παλαιότερη είναι πιο αντιπροσωπευτική για τον σύγχρονο κόσμο, είναι αυτή του Cernea, ο οποίος διαχωρίζει την μετεγκατάσταση λόγω φυσικών αιτιών (σεισμοί, πλημμύρες, κλπ), την μετεγκατάσταση λόγω σχεδιασμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων, και την μετεγκατάσταση λόγω πολιτικών γεγονότων, όπως πόλεμοι, επαναστάσεις ή άλλες πολιτικές ταραχές (Cernea, 1989). Από την κατηγοριοποίηση γίνεται σαφές ότι οι συνέπειες έχουν ομοιότητες και διαφορές τόσο για τον τόπο εγκατάλειψης όσο και για τα άτομα που μετεγκαθίστανται. Για παράδειγμα, μία φυσική καταστροφή, όπως μία φωτιά, έχει ολέθριες συνέπειες στον φυσικό και όχι μόνο χαρακτήρα του τόπου και του τοπίου, αλλά οι συνέπειες από την μετεγκατάσταση των κατοίκων σε ψυχολογικό και κοινωνικό επίπεδο είναι σημαντικά διαφορετικότερες από την περίπτωση της μετεγκατάστασης με σκοπό την οικονομική αξιοποίηση του τόπου που εγκαταλείπεται. Αντίθετα, η μετεγκατάσταση λόγω φυσικής καταστροφής δίνει την αίσθηση και την ελπίδα της επιστροφής στον

τόπο διαμονής (έστω κάποια στιγμή στο απώτερο μέλλον, ανάλογα με το μέγεθος αυτής), ενώ η οικονομική μετακίνηση θεωρείται οριστικός και συνειδητός από τα άτομα αποχωρισμός από τον οικείο περιβάλλον και εγκατάλειψή του. Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε με βάση την τελευταία εκ των παρουσιαζόμενων περιπτωση, αυτή της μετεγκατάστασης πληθυσμού λόγω αξιοποίησης του απελευθερούμενου τόπου.

Επίσης, θα πρέπει να διευκρινιστεί η χρήση του όρου “τόπος”, τόσο για την παρούσα μελέτη όσο και για την κοινωνιολογία εν γένει. Ο τόπος, σε αντίθεση με το τοπίο (το οποίο αποτελεί μία φυσική εικόνα του περιβάλλοντος), συμπεριλαμβάνει πάντα την ανθρώπινη παρουσία. Με μία σχετικά ανάλαφρη γραφή, η Μπογιατσοπούλου περιγράφει τον “τόπο” ως τον χώρο μέσα στον οποίο ο άνθρωπος βιώνει τις εμπειρίες του (Μπογιατσοπούλου, 2017). Μέσα στον τόπο δημιουργούνται διαρκώς ατομικά και ομαδικά συναισθήματα, σκέψεις και δραστηριότητες, κάθε μία από τις οποίες συνδέονται νοητικά με τον τόπο και τα χαρακτηριστικά του, όπως αυτά εκλαμβάνονται από τις αισθήσεις και καταγράφονται στην μνήμη. Το σύνολο των καταγραφών δημιουργεί τον εαυτό μέσα από τον τόπο. Συνεπώς, δεν υπάρχει άνθρωπος χωρίς τόπο, και ο τόπος δεν υπάρχει χωρίς τον άνθρωπο.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την παρούσα μελέτη επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος έρευνας, καθώς σκοπός της ήταν να καλύψει τα βιβλιογραφικά κενά με νέα γνώση και νέα δεδομένα. Η περίπτωση της Μαυροπηγής ήταν μία ιδιαίζουσα περίπτωση-πρόκληση για την συγκεκριμένη έρευνα αφού, ενώ είχε προηγηθεί μελέτη σχετικά με την μετεγκατάσταση των κατοίκων της, δεν είχε πραγματοποιηθεί ποιοτική μελέτη με στόχο την διερεύνηση των εμπειριών, σκέψεων και συναισθημάτων κατά την μετεγκατάσταση, αλλά και τις πεποιθήσεις για τις πολιτικές μετεγκατάστασης.

Οι συμμετέχοντες της έρευνας επιλέχθηκαν με κύριο κριτήριο την προσωπική τους εμπειρία από την μετεγκατάσταση από την Μαυροπηγή, μέσω της τεχνικής της χιονοστιβάδας. Η επιλογή τους διασφάλισε την ανομοιομορφία σε ηλικίες και χρόνο παραμονής στην Μαυροπηγή, ώστε να υπάρχουν δεδομένα σχετικά με την εμπειρία από άτομα που την βίωσαν διαφορετικά και ίσως πιο έντονα από άλλα.

Ως μέθοδος συλλογής δεδομένων επιλέχθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη. Μέσα από 12 βασικές ερωτήσεις συλλέχθηκαν στοιχεία σχετικά με τις μνήμες από την διαμονή στον τόπο, τα κυριότερα στοιχεία του τοπίου για τον καθένα, η εμπειρία του κάθε συμμετέχοντα από την μετεγκατάσταση, αλλά και η άποψή του για την πολιτική που ακολουθήθηκε ως άμεσος παρατηρητής της διαδικασίας.

Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της Θεματικής Ανάλυσης, μέθοδος η οποία ενδείκνυται για κοινωνιολογικές μελέτες. Μέσα από την ανάλυση αναδείχθηκαν θέματα σχετικά με τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τις μνήμες αλλά και τις πεποιθήσεις των συμμετεχόντων γύρω από την συνολική εμπειρία τους από πριν την μετεγκατάσταση μέχρι και την στιγμή της συνέντευξης.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε, στο σύνολό της, διατήρησε πιστά τους επιστημονικούς κανόνες και κώδικες ηθικής και δεοντολογίας, με επίκεντρο πρωτίστως τους συμμετέχοντες και ασφαλώς την εστίαση στο αντικείμενο της έρευνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

1.1 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

1.1.1 Χαρακτηριστικά της ατομικής και κοινωνικής υπόστασης και εμπειρίας σε σχέση με τον τόπο διαμονής

Για πολλές κοινωνικές επιστήμες, η κοινωνική ταυτότητα αποτελεί κεντρικό σημείο ενδιαφέροντος, αφού μέσα από αυτήν αλλά και μέσα σε αυτήν εμπεριέχεται και η ατομική ταυτότητα. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις και ορισμοί της κοινωνικής ταυτότητας προκύπτουν από το σκοπό που εξυπηρετεί η εκάστοτε επιστήμη και την χρήση για την οποία προορίζεται ο ορισμός, δηλαδή το τι επιχειρεί να ερμηνέψει μέσα σε κάθε πεδίο.

Για την κοινωνιολογία, αλλά και συγκεκριμένα για την παρούσα μελέτη, θα γίνει μία προσπάθεια ο ορισμός και τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής ταυτότητας να εστιαστούν σε σχέση με το χωρικό περιβάλλον. Συνεπώς, η κοινωνική ταυτότητα θα προσεγγιστεί ως μέσω ερμηνείας της εμπειρίας σε σχέση με τον τόπο διαμονής. Επίσης, για τον ίδιο σκοπό θα αναπτυχθούν και τα χαρακτηριστικά του πολιτισμού, της κοινωνικής κληρονομιάς, καθώς και της ιστορικής μνήμης.

Τόπος διαμονής και κοινωνική ταυτότητα

Η κοινωνική ταυτότητα σε σχέση με τον χώρο, ή αλλιώς χωρική ταυτότητα, ορίζεται από πολλές κοινωνικές προσεγγίσεις. Στην μελέτη της η Καμπέρη (2010) παρουσιάζει μία εκτενή σύνοψη των βασικών προσεγγίσεων ορισμού της κοινωνικής ταυτότητας, καθορίζοντας ότι κύρια προϋπόθεση του κάθε ορισμού είναι ένας γεωγραφικός χώρος αναφοράς. Σε αυτές περιλαμβάνει την κοινωνικό-χωρική σκοπιά, την εμπειρική σκοπιά, την ιδεαλιστική προσέγγιση, αλλά και την αντιληπτική-υποκειμενική προσέγγιση.

Προσδιορίζοντας τα βασικά στοιχεία της κάθε προσέγγισης σύμφωνα με την Καμπέρη, η κοινωνικό-χωρική σκοπιά τονίζει ότι η ταυτότητα συνδέεται με την ανάγκη για σύνδεση με σύμβολα του χώρου, είτε αυτά είναι απτά είτε είναι αντιληπτά, σύγχρονα ή ιστορικής σημασίας. Λίγο πιο τεχνική η εμπειρική προσέγγιση, προσδιορίζει την χωρική ταυτότητα ως μία μορφή σύνδεσης του προϋπάρχοντος και ευρύτερου κοινωνικού χαρακτήρα μίας κοινωνίας με το χωρικό, δηλαδή την προσαρμογή για παράδειγμα πολιτισμικών χαρακτηριστικών στις ιδιομορφίες του

συγκεκριμένου χωρικού περιβάλλοντος. Η ιδεαλιστική προσέγγιση από την άλλη, διαφοροποιεί την τεχνική έννοια του χώρου, δίνοντάς του υπόσταση και δικό χαρακτήρα, εστιάζοντας στην ουσιαστική διαφορετικότητά του από άλλους χώρους (δομή αλλά και νόημα), επηρεάζοντας κατ' επέκταση και την κοινωνική χωρική ταυτότητα των κατοίκων του και ενισχύοντας την αίσθηση της μοναδικότητας. Τέλος, η αντιληπτική-υποκειμενική προσέγγιση ορίζει την χωρική ταυτότητα μέσα από την ατομική αντίληψη, με την συνύπαρξη και αλληλεπίδραση παραγόντων όπως της μορφής του χώρου, του πολιτισμού, της κοινωνικής θέσης, της ιδιοσυγκρασίας αλλά και τον σκοπό του ατόμου που δημιουργεί την χωρική ταυτότητα.

Δύο διαφορετικοί ορισμοί της κοινωνικής χωρικής ταυτότητας αποδίδονται από τις προσεγγίσεις της ανθρωπιστικής γεωγραφίας και της φεμινιστικής γεωγραφίας. Αν και εστιάζουν και οι δύο προσεγγίσεις αποκλειστικά σε κοινωνικές κατασκευές, σε αντίθεση με κάποιες από τις προαναφερθείσες θεωρίες, οι δύο γεωγραφικές θεωρίες έχουν σημαντικές διαφορές. Παρουσιάζοντάς τες σε αντιπαράθεση ο Paasi στο άρθρο του για την αμφισβήτηση της χωρικής ταυτότητας (2003), αναφέρει την ιστορική τους σημασία για την σημερινή κατανόηση της χωρικής κοινωνικής ταυτότητας. Ο Paasi εξηγεί ότι ενώ η ανθρωπιστική γεωγραφία καθόριζε την χωρική ταυτότητα αποκλειστικά μέσα από τις τοπικές κοινωνικές δομές και διαδικασίες, νεότερες θεωρίες όπως η φεμινιστική πρόσθεσαν την σημαντικότητα του φύλου, της τάξης ή και της θρησκείας για την διαμόρφωση της τοπικής χωρικής ταυτότητας. Αν και πλέον όχι τόσο εδραιωμένες οι συγκεκριμένες θεωρίες, συνέβαλλαν, όπως αναφέρει, σε μία σύγχρονη αντίληψη περί της κοινωνικής ταυτότητας, εστιασμένης μεν στις κοινωνικές δομές, αλλά περιλαμβάνοντας και το περιβάλλον (την κοινωνική εικόνα για την φύση, τα τοπία, τις ανθρώπινες κατασκευές στο τοπίο), ως ένα από τα καθοριστικά χαρακτηριστικά της δόμησης της χωρικής ή τοπικής κοινωνικής ταυτότητας. Επεκτείνοντας τη συγκεκριμένη θεωρία, το περιβάλλον είναι στενά συνδεδεμένο με τις κοινωνικές διαδικασίες και πρακτικές, έστω και αν αυτές δεν πηγάζουν από το ίδιο το τοπίο.

Μία λίγο πιο εξελικτική προσέγγιση, αυτή που αναφέρεται από την Τριανταφυλλίδου στο άρθρο της για την κοινωνική ταυτότητα και τους “άλλους” (Τριανταφυλλίδου, 1998), παρουσιάζει την κοινωνική ταυτότητα ως μέσο επιβίωσης. Στη συγκεκριμένη μελέτη παρουσιάζεται η δημιουργία της τοπικής αλλά και ουδέτερης κοινωνικής ταυτότητας ως ανάγκη για την επιβίωση των μελών της αλλά και την

επίτευξη της ανεξαρτησίας τους. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, ο τόπος, οι συνθήκες και η σύνδεση των μελών μίας μικρής ή μεγαλύτερης κοινωνίας προκύπτει από την έμφυτη ανάγκη του “ανήκειν”, η οποία συμβάλει στην αλληλεξάρτηση της ομάδας για βασικά θέματα επιβίωσης (όπως αυτονομία για τα μέσα τροφής, δημιουργία και μεταφορά από γενιά σε γενιά συνηθειών και παραδόσεων επιβίωσης), αλλά και στην αντίσταση της διάσπασης από τις έξω ομάδες. Τα χαρακτηριστικά αυτά επεκτείνονται από την διαμόρφωση του τοπίου, η οποία είναι το βασικό κριτήριο διαμόρφωσης και των συνηθειών της ομάδας, μέχρι και την χωροταξική και χιλιομετρική απόσταση από τους άλλους. Και οι δύο παράγοντες συμβάλουν εξελικτικά στην διατήρηση των χαρακτηριστικών της τοπικής προσωπικότητας, η οποία προσπαθεί να διατηρηθεί επ’ αόριστον.

Ως κλείσιμο της σύνδεσης του τόπου με την τοπική κοινωνική ταυτότητα αξίζει να σημειωθεί ότι έχουν διαπιστωθεί διαφορές στην ένταση και επίδραση του τόπου διαμονής σε σχέση με την διαμόρφωση, διατήρηση αλλά και ευμεταβλητότητα της ταυτότητας ανάλογα με την ηλικία των μελών της ομάδας, καθώς και στις αιτίες τους. Σύμφωνα με την μελέτη της Ajrouch (2000), ενώ οι γηραιότεροι διατηρούν την σχέση της κοινωνικής τους ταυτότητας με τον τόπο ως μέρος μίας αυτόματης και υποσυνείδητης εσωτερικής διεργασίας, οι έφηβοι και οι νεότεροι πολίτες της τοπικής κοινωνίας συχνά χρησιμοποιούν την τοπική κοινωνική τους ταυτότητα ως μέσο για επικοινωνία και αλληλεπίδραση με τους άλλους. Η συγκεκριμένη συνειδητή διεργασία συμβαίνει διότι πλέον λαμβάνει χώρα συχνά η μετακίνηση των νέων (για σπουδές, εργασία κτλ), και με την χρήση της τοπικής κοινωνικής τους ταυτότητας έχουν την ικανότητα να ενοποιούνται και να βρίσκουν κοινά σε οποιοδήποτε νέο ή ξένο περιβάλλον, δημιουργώντας την οικειότητα και την αίσθηση του ανήκειν.

Τόπος διαμονής και ιστορική μνήμη

Η ιστορική μνήμη ενός τόπου αναφέρεται στα γεγονότα που σημάδεψαν την περιοχή με φυσικά εντυπώματα (κτίσματα και άλλα), αλλά και με μύθους και ιστορίες σχετικές με την ιστορικά του τόπου. Η ιστορική μνήμη αποτελεί σημαντικό στοιχείο του πολιτισμού αλλά και της τοπικής κοινωνικής ταυτότητας, αφού παρεμβάλουν στην διαμόρφωση τοπικών συνηθειών όπως η γλώσσα, η μουσική και ο χορός.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Νικολάου, το φυσικό τοπίο είναι αυτό που καθορίζει σε σημαντικό βαθμό τα χαρακτηριστικά αλλά και την ένταση της διατήρησης

της ιστορικής μνήμης (Νικολάου, 2014). Ένα δύσβατο γεωγραφικά τοπίο συνήθως συνοδεύεται από μνήμες μίας δύσκολης ιστορικής πορείας, με ιδιαίτερες προσπάθειες επιβίωσης μέσα από παλαιότερα χαρακτηριστικά γεγονότα της ευρύτερης ιστορίας της περιοχής (πχ πολέμους κτλ), αλλά και έντονα πολιτισμικά στοιχεία να συνδέονται με την δύσκολη αυτή ιστορική πορεία. Αντίθετα, ένα λιγότερο δύσβατο γεωγραφικά τοπίο θεωρείται πιο προσβάσιμο στην ιστορική παρεμβολή από τις κοινωνίες πλησίον αυτού και την δημιουργία μίας κοινής ιστορικής μνήμης, χωρίς αυτό να αποκλείει την ύπαρξη της τοπικής διαφοροποίησης και μοναδικότητας των ιστορικών μνημών.

Η ένταση της διατήρησης της τοπικής ιστορικής μνήμης επίσης σχετίζεται σημαντικά με την γεωγραφική κατασκευή του τοπίου. Οι δύσβατες περιοχές αναφέρονται από την Νικολάου να είναι λιγότερο ευάλωτες στην αλλοίωση της ιστορικής μνήμης, καθώς και μετά τα ιστορικά γεγονότα που τις σηματοδοτούν, παραμένουν “αποκλεισμένες”, με αποτέλεσμα να προστατεύεται καλύτερα και εντονότερα, και να μεταφέρονται περισσότερο αυτούσιες σε επόμενες γενιές.

Τόπος διαμονής και πολιτισμός

Η πολιτισμική κληρονομιά συνδέεται άμεσα με τον τόπο και το τοπίο της εκάστοτε περιοχής, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο σκέλος της παρούσας ανάπτυξης και αναφέρεται και σε αυτό περί ιστορικής μνήμης. Παρακάτω παρουσιάζονται και εκτενέστερα και μεμονωμένα τα παρακλάδια του πολιτισμού που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον τόπο διαμονής ενός πληθυσμού.

Ανάμεσα στα στοιχεία της τέχνης που σχηματίζουν τον πολιτισμικό χαρακτήρα μίας περιοχής είναι η κατασκευή μικρών ή μεγαλύτερων έργων τέχνης, συμπεριλαμβανομένων από τις μικρές διακοσμητικές κατασκευές μέχρι και την κατασκευή και διακόσμηση κτιρίων. Η μορφολογική ιδιαιτερότητα της εκάστοτε πολιτισμικής ταυτότητας περιλαμβάνει βασικά στοιχεία όπως η πηγή έμπνευσης, η διαθεσιμότητα των υλικών, το είδος (ρωμαϊκό, οθωμανικό, βυζαντινό, κτλ), την επιρροή που ασκήθηκε από προηγούμενες εποχές και τέχνες της περιοχής, το περιεχόμενο που περιγράφει, την σύνδεσή του με κοινωνικά και ιστορικά δεδομένα της περιοχής, και άλλα (Βαμβακίδου, και Ελευθερίου, 2013). Κάποια από τα χαρακτηριστικά της τοπικής τέχνης συνδέονται εμφανώς με το τόπο διαμονής, όπως τα διαθέσιμα υλικά κατασκευής, τα οποία εξαρτώνται από της παροχές της φύσης, αλλά και η φυσική κατασκευή του τοπίου, η οποία πάντα συμπεριλαμβάνεται στην

απεικόνιση της καθημερινότητας και εμπειριών των κατοίκων. Κάποια άλλα από τα χαρακτηριστικά της τέχνης, ενώ φαίνονται λιγότερο συνδεδεμένα με το τοπίο, μπορεί να έχουν εξίσου σημαντική αλληλεπίδραση με αυτό. Παράδειγμα αποτελούν τα ιστορικά δεδομένα μίας περιοχής, τα οποία μπορεί να αντικατοπτρίζονται στην τέχνη αυτούσια, αλλά εξαρτώνται σημαντικά από την κατασκευή του τοπίου, όπως έχει ήδη αναφερθεί.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό του πολιτισμού αποτελούν τα γλωσσικά ιδιώματα, οι ιδιαιτερότητες δηλαδή της τοπικής γλώσσας. Η διαμόρφωση των τοπικών ιδιωμάτων έχει συνδεθεί από παλαιότερες μελέτες με την ιδιομορφία του χώρου. Ο Μπόγκας, σε μελέτη που δημοσιεύθηκε το 1966, αναφέρει χαρακτηριστικά την σημασία της απομόνωσης μίας περιοχής στην δημιουργία και συντήρηση των τοπικών ιδιωμάτων (Μπόγκας, 1966). Στις περιγραφές του επισημαίνει ότι η προσβασιμότητα μίας περιοχής τοπογραφικά επιτρέπει την αλληλεπίδραση των γλωσσικών ιδιωμάτων και συχνά την ανάμειξή τους, με αποτέλεσμα την δημιουργία κοινών γλωσσικών χαρακτηριστικών. Αντίθετα, η γεωγραφική απομόνωση μίας περιοχής, διασφαλίζει την “καθαρότητα” ενός γλωσσικού ιδιώματος. Γενικά, όσο μεγαλύτερη η τριβή με διαφορετικές γλωσσικές ιδιομορφίες, τόσο περισσότερο εξαφανίζεται η μοναδικότητα της τοπικής γλώσσας. Τέλος, οι παρεμβάσεις στα γλωσσικά ιδιώματα είναι πιο εύκολες και συχνές όταν αυτά η πηγή της επιρροής έχει κοινά με το ιδίωμα, ακόμα και αν η γεωγραφική γειτνίαση δεν είναι τόσο άμεση όσο άλλες, με λιγότερα κοινά αλλά κοντινότερη γειτνίαση με την περιοχή (Κυριαζής, 2007). Τα τοπικά ιδιώματα έχουν άμεση σχέση και με την διατήρηση της γλώσσας σε σύγχρονα περιβάλλοντα, όπως οι προσωρινές μετακινήσεις ατόμων ή πληθυσμών (για παράδειγμα για σπουδές ή εργασία), όπου ένα γλωσσικό ιδίωμα αποτελεί κρίκο σύνδεσης των ατόμων μεταξύ τους σε ένα μη οικείο περιβάλλον.

Η μουσική κατέχει ιδιαίτερη θέση στην πολιτισμική ταυτότητα του κάθε τόπου. Ως μέσο διασκέδασης, αλλά κυρίως έκφρασης της καθημερινότητας αλλά και της ιστορίας της κάθε περιοχής, περιγράφει πάντα με μοναδικό και περιεκτικό τρόπο όσα δεν μπορούν να περιγραφούν εύκολα σε μία ερευνητική διερεύνηση από άλλη πηγή. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Θεοδοσίου, η μουσική αποτελεί μέσο ενοποίησης αλλά και μέσα από αυτήν προσδιορίζεται ο τόπος (Θεοδοσίου, 2003). Η ενοποίηση αναφέρεται στο κοινό αίσθημα έκφρασης των μελών της κοινότητας, ομάδας ή των κατοίκων μίας περιοχής, το οποίο αντιπροσωπεύεται από τους ρυθμούς και τους

στίχους των μουσικών δομών. Ο προσδιορισμός του τόπου περιλαμβάνει την περιγραφή και ενσωμάτωση των φυσικών χαρακτηριστικών μέσα στην μουσική, όπως για παράδειγμα την τραχύτητά της ως χαρακτηριστικό των απομονωμένων περιοχών, ή τους αυστηρούς στίχους για περιοχές που, ως απομονωμένες, συχνά αντιμετωπίζουν προβλήματα επικοινωνίας με άλλες περιοχές και επιβίωσης.

Αντίστοιχα με τη μουσική, η λειτουργία του χορού για την τοπική ταυτότητα και εμπειρία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον τόπο και το τοπίο (Θεοδοσίου, 2003). Τα βήματα, η πολυπλοκότητα, και η ένταση των τοπικών παραδοσιακών χορών αντικατοπτρίζουν την καθημερινότητα των κατοίκων από παλαιότερες εποχές, τις δυσκολίες τους, ιστορικά δεδομένα, αλλά και την αλληλεπίδραση με τους γειτονικούς και όχι μόνο τόπους. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συχνά περιλαμβάνουν και τις ιδιαιτερότητες του φυσικού τοπίου.

Τόπος διαμονής και κοινωνική κληρονομιά

Ο τόπος διαμονής, με όλα τα σημεία επιρροής του όπως αυτά αναφέρθηκαν παραπάνω, δεν αποτελεί μόνο μία έντονη τοπική οντότητα, αλλά και ένα κομμάτι μίας ευρύτερης κοινωνικής υπόστασης (Δουλαβέρας και Ρέππας, 2012). Το σύνολο των τοπικών κοινωνιών απαρτίζει την κοινωνική κληρονομιά μίας περιοχής, ενός συνδυασμού κοινωνιών (όχι απαραίτητα γειτνιαζόντων), αλλά και ενός ολόκληρου έθνους, αφού αποτελεί μέρος της ιστορίας του. Η αντίληψη αυτή συχνά εκφράζεται και από του κατοίκους των τοπικών κοινωνιών, οι οποίοι συνδέουν πάντα την τοπική κοινωνική κληρονομιά με την ευρύτερη ή και εθνική.

1.1.2 Μετεγκατάσταση πληθυσμού από τον τόπο διαμονής

Όπως αναφέρθηκε και στο σκέλος περί ορισμών γύρω από την συγκεκριμένη μελέτη, η μετεγκατάσταση περιλαμβάνει την μετακίνηση πληθυσμού από μία περιοχή σε άλλη. Στα διαφορετικά είδη μετεγκατάστασης ανήκουν τα αιτία της μετακίνησης του πληθυσμού, αλλά και, από κοινωνιολογικού ενδιαφέροντος, οι κοινές και διαφορετικές συνέπειες της μετεγκατάστασης τόσο στον τόπο όσο και στον πληθυσμό. Στις συνήθεις αιτίες διαφορετικών αναγκών μετεγκατάστασης είναι οι μετεγκαταστάσεις λόγω φυσικής καταστροφής (γνωστές και ως μετεγκαταστάσεις έκτακτης ανάγκης), οι μετεγκαταστάσεις με σκοπό την ενίσχυση των αστικών κέντρων (για οικονομικούς κυρίως σκοπούς), και οι μετεγκαταστάσεις αξιοποίησης του απελευθερούμενου χρηστικά τόπου (Coulter, και Scott, 2015). Ένα επιπλέον

χαρακτηριστικό διαφορετικότητας σε μία μετεγκατάσταση είναι το εάν ο τοπικός πληθυσμός μετεγκατασταθεί στο σύνολό του σε έναν άλλο τόπο, ή εάν θα δοθεί η επιλογή για τον σκοπό της μετεγκατάστασης, οι κάτοικοι να επιλέξουν ατομικά τις περιοχές και τους τόπους που θα μετακινηθούν. Ενώ η πρώτη περίπτωση απαιτεί την οργάνωση και προετοιμασία από την πλευρά του φορέα που επιθυμεί να αξιοποιήσει χρηστικά τον χώρο ώστε να υποδεχτεί τους μετεγκαταστηθέντες κατοίκους, η δεύτερη εστιάζει στην εξασφάλιση παροχών ώστε η επιλογή να είναι ατομική και να καλύπτει τις ανάγκες και απαιτήσεις του εκάστοτε κάτοικου. Ως μία ευκολότερη επιλογή, συνήθως στην Ελλάδα, όταν η μετεγκατάσταση γίνεται για οικονομικούς λόγους, επιλέγεται η δεύτερη περίπτωση.

Γενικά χαρακτηριστικά και αιτίες μετεγκαταστάσεων

Όπως αναφέρθηκε στην κατηγοριοποίηση του Cernea, οι αιτίες μετεγκατάστασης διαχωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: τις λόγω φυσικών καταστροφών, τις λόγω πολιτικών αναταραχών, και τις λόγω εφαρμογής σχεδιασμένων αναπτυξιακών προγραμμάτων (Cernea, 1989). Στις τρεις διαφορετικές κατηγορίες εντοπίζει μία σημαντική διαφορά: το γεγονός ότι ενώ στην πρώτη και την δεύτερη κατηγορία η μετεγκατάσταση είναι ξαφνική (διότι ακολουθεί ένα αντίστοιχα αρνητικό ξαφνικό γεγονός), η τρίτη κατηγορία αναφέρεται σε σχεδιασμένη, σκόπιμη μετακίνηση, με πρόθεση την αλλαγή του τοπίου αλλά και την αλλαγή της ζωής των κατοίκων και της περιοχής. Εφόσον λοιπόν η μετεγκατάσταση είναι σχεδιασμένη, προϋποθέτει ένα καλά οργανωμένο πλάνο από υπολογισμούς, οι οποίοι περιλαμβάνουν την ακριβή μετά την μετεγκατάσταση χρήση του χώρου, τις μεθόδους και τα όρια διαπραγμάτευσης με τους προς μετεγκατάσταση κατοίκους για να πειστούν και να μετακινηθούν από τον τόπο ενώ δεν υπάρχει κάποιος κίνδυνος για αυτούς, και άλλα. Έτσι, ενώ οι πρώτες δύο κατηγορίες περιγράφονται να λειτουργούν για την προστασία των κατοίκων, η τρίτη κατηγορία φαίνεται να δημιουργήθηκε για το όφελος από το αποτέλεσμα της μετεγκατάστασής τους.

Μία από τις κυριότερες αιτίες μετεγκατάστασης παγκοσμίως, ήδη από τις αρχές του 20 αιώνα, είναι η βιομηχανοποίηση. Η ταχεία ανάπτυξη της βιομηχανίας, όπως ήταν αναμενόμενο, επηρέασε σημαντικά την τοπική αλλά και γεωγραφική εικόνα όλων των περιοχών στις οποίες επεκτάθηκε. Όπως περιγράφεται στην αναφορά των Gilbert και Wehr, δεν αποτελεί αναπόφευκτο γεγονός, αλλά αποτέλεσμα ενός συνειρμού

συνθηκών, όπως ο χρόνος που γίνεται, ο τόπος, και πολιτισμικοί και οικονομικοί παράγοντες (Gilbert και Wehr, 2003). Στην αναφορά τους περιγράφουν ότι με το αιτιολογικό της ευρύτερης οικονομικής ανάπτυξης και την συνεχόμενη αστικοποίηση, πολλοί “Πρώτοι Τόποι” (όπως αναφέρεται στους αγροτικούς τόπους γέννησης ενός πληθυσμού η Αγροτική Κοινωνιολογία) έγιναν αντικείμενο συνεχούς μεταφοράς. Το αιτιολογικό της ευρύτερης οικονομικής ανάπτυξης εξασφαλίζει σύμφωνα με τους συγγραφείς την αίσθηση ότι η μετεγκατάσταση του πληθυσμού γίνεται για το κοινό καλό, ενώ η συνεχόμενη αστικοποίηση παρουσιάζεται ως δεδομένη, μειώνοντας την σημασία της μετεγκατάστασης του πληθυσμού από τον Πρώτο Τόπο. Ο τόπος και ο χρόνος που επιλέγεται για να μετεγκατασταθεί επίσης δεν γίνονται τυχαία. Αντίθετα, η επιλογή γίνεται με βάση τα κριτήρια υπολογιζόμενης ευκολίας στην μετακίνηση του πληθυσμού (υλική ή ηθική), αλλά και τα υπολογιζόμενα κόστη της μετεγκατάστασης (κόστος γης, κόστος μετακίνησης, αποζημιώσεις, και άλλα). Τέλος, συχνά παρουσιάζεται και το ζήτημα της διατήρησης της κουλτούρας ενός τόπου ως επιχείρημα της μετεγκατάστασης, με το αιτιολογικό ότι η μείωση του αγροτικού πληθυσμού θέτει σε κίνδυνο εξαφάνισης το τοπικό πολιτισμό της περιοχής.

Η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση των αποφάσεων μετεγκατάστασης πληθυσμών. Η κύρια αιτία μετεγκαταστάσεων τις τελευταίες δεκαετίες αφορά στην ανάπτυξη, πολιτικού, οικονομικού και γεωλογικού υποβάθρου. Είναι γεγονός ότι η επιλογή και πραγματοποίηση των μετεγκαταστάσεων γεωγραφικής αξιοποίησης είναι εξαιρετικά δύσκολη, λόγω της σημαντικής ανομοιομορφίας του ελληνικού χώρου, παρά τον άφθονο πλούτο που μπορεί να προσφέρει (Γκούζης, 2003). Η ανομοιομορφία αυτή αποκλείει ή καθυστερεί πρακτικά την επιλογή συγκεκριμένων περιοχών, για τις οποίες είτε δεν μπορούν να δοθούν άδειες αξιοποίησης, είτε δεν υπάρχουν διαθέσιμα τα μέσα για την πραγματοποίηση προγραμμάτων αξιοποίησης, όπως συμβαίνει στις νησιωτικές περιοχές, οι οποίες αποτελούν σημαντικό μέρος του ελλαδικού χώρου. Ως αποτέλεσμα, οι επιλογές για ανάπτυξη και γεωγραφική αξιοποίηση περιορίζεται σε συγκεκριμένες πεδινές και ημιορεινές περιοχές, καθώς και για τις ορεινές αντιμετωπίζονται ακόμα προβλήματα πρόσβασης. Οι περιορισμοί αυτοί καθόρισαν συχνά την μετεγκατάσταση πληθυσμών στο πλαίσιο της ανάπτυξης από περιοχές οι οποίες ήταν “ευάλωτες” από άποψη κριτηρίων, αλλά και είχαν να προσφέρουν μεγαλύτερο όφελος με μικρότερο κόστος έναντι περιοχών που είχαν να προσφέρουν το ίδιο ή και μεγαλύτερο όφελος με μεγαλύτερο κόστος. Οι επιλογές αυτές

θα μπορούσαν να ενταχθούν στο πλαίσιο μίας πολιτικής για κάλυψη της αδιαμφισβήτητης ανάγκης μίας ευρύτερης αξιοποίησης του ελλαδικού γεωγραφικού προς ανάπτυξη του τόπου, πολιτική η οποία προφανώς υπολογίζει και κατηγοριοποιεί τις προς αξιοποίηση περιοχές με βάση τα συγκεκριμένα κριτήρια.

Μετεγκατάσταση πληθυσμού

Μεγαλύτερης σημαντικότητας στις περιπτώσεις μετεγκατάστασης είναι το γεγονός των χαρακτηριστικών και των επιρροών στον πληθυσμό που μετεγκαθίστανται. Στο παρόν υποεδάφιο αναπτύσσονται το ζήτημα των κριτηρίων επιλογής πληθυσμού για μετεγκατάσταση, τα χαρακτηριστικά των πεποιθήσεων των πληθυσμών που πρόκειται να μεταγκατασταθούν, και τις περιπτώσεις που πραγματοποιείται πολλαπλή μετεγκατάσταση πληθυσμού.

Η μετεγκατάσταση πληθυσμού αποτελεί ένα είδος εσωτερικής μετανάστευσης, δηλαδή μετακίνησης ατόμων από έναν τόπο προέλευσης σε έναν άλλον ίδιου θεσμικού πλαισίου, κάποιες φορές με κριτήρια του ίδιου του πληθυσμού, ενώ κάποιες άλλες με κριτήρια του φορέα που αποφασίζει την μετεγκατάσταση (Σκούφιας, 2017). Σύμφωνα με τον Σκούφια, τα κριτήρια απόφασης του νέου τόπου του πληθυσμού είναι ποικίλα, αλλά κυρίως εστιάζουν προς την καλύτερη ποιότητα ζωής, όπως αυτή κρίνεται σε διαφορετικές περιόδους και κοινωνικά πλαίσια. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η τάση μαζικής μετανάστευσης προς τα αστικά κέντρα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, εμφανώς συνδυασμένη με την απότομη αύξηση της βιομηχανοποίησης και τις καλύτερες πιθανότητες εύρεσης εργασίας, ενώ οι πιο σύγχρονες τάσεις παγκοσμίως δείχνουν την αρχή της προτίμησης των πληθυσμών στην μετακίνηση σε επαρχιακές περιοχές. Και στις δύο περιόδους, οι κύριοι λόγοι φέρονται να είναι κυρίως οικονομικοί, ενώ στην δεύτερη περίπτωση ισχύει σημαντικά και ο συνδυασμός οικονομικότερης διαβίωσης με τον πιο υγιεινό και λιγότερο στρεσογόνο τρόπο ζωής. Σημαντικό ρόλο στα κριτήρια επιλογής φέρεται να παίζει η ηλικία και το φύλο του μετακινούμενου πληθυσμού, καθώς τα νεότερα (κάτω των 40) άτομα και οι γυναίκες επιλέγουν τα αστικά κέντρα, κυρίως λόγω μεγαλύτερων δυνατοτήτων οικονομικής ανάπτυξης τόσο για τους νέους όσο και για τις γυναίκες (Ravenstein, 1885, όπως αναφέρεται στον Σκούφια, 2017). Όταν λοιπόν υπάρχει η επιθυμία ή ανάγκη μετακίνησης (μετεγκατάσταση) ενός πληθυσμού, και δίνεται η δυνατότητα επιλογής

τόπου προορισμού, η τάση είναι περισσότερο προς τα αστικά κέντρα και λιγότερο προς την επαρχιακή περιοχή.

Οι άνθρωποι κατέχονται από πεποιθήσεις σχετικά με όλα τα ζητήματα γύρω από την ζωή τους. Τα άτομα που πρόκειται να μετακινηθούν για οποιονδήποτε λόγο από τον τόπο προέλευσής τους, είτε προσωρινά είτε μόνιμα, εκφράζουν συγκεκριμένες πεποιθήσεις. Η μετεγκατάσταση πληθυσμού χαρακτηρίζεται από ένα είδος αυτών, και αυτό καθορίζει σημαντικά την αντίληψή τους για την ανάγκη και τις συνθήκες της μετεγκατάστασης, αλλά και το βίωμα αυτής. Σύμφωνα με την ιδιαίτερα αξιόλογη μελέτη του Tartakovsky, τα άτομα μετά την απόφαση μετακίνησής τους και πριν την μετεγκατάστασή τους, αρχίζουν να προσπαθούν να διαμορφώσουν μία νέα ταυτότητα, συνδυαστική στην αρχή, που να περιλαμβάνει χαρακτηριστικά του τόπου καταγωγής με του τόπου προορισμού (Tartakovsky, 2011). Το ενδιαφέρον που προκύπτει από την συγκεκριμένη μελέτη είναι ότι τα κριτήρια σύνδεσης των δύο ταυτοτήτων μπορεί να είναι θρησκευτικά, πολιτισμικά, καθημερινών συνηθειών, ομοιότητας αριθμού πληθυσμού του τόπου προορισμού με τον τόπο καταγωγής, και διάφορα άλλα. Η έρευνα αναδεικνύει ότι όσα περισσότερα τα κοινά του τόπου προορισμού με τον τόπο καταγωγής, τόσο πιο εύκολη γίνεται η αποδοχή της μετακίνησης και πιο εύκολα και γρήγορα γίνεται η τελική προσαρμογή. Αντίθετα, όσο μεγαλύτερες οι διαφορές με τον τόπο ή τον πληθυσμό προορισμού, ή όσα λιγότερα κοινά κριτήρια ανάμεσα στους δύο τόπους ή πληθυσμούς, τόσο λιγότερο γίνεται αποδεκτή η ιδέα της μετακίνησης και αρνητικές οι συμπεριφορές (είτε προς το ίδιο το άτομο είτε προς τους άλλους) κατά την πραγματοποίησή της. Δεν είναι σπάνιο βέβαια το φαινόμενο, σύμφωνα με τον συγγραφέα, το να υπάρχει μερική ταύτιση μέσω των πεποιθήσεων με τον τόπο προορισμού, με αποτέλεσμα η αναγκαιότητα της μετεγκατάστασης να συνδράμει θετικά στην προετοιμασία για την μετακίνηση.

Η δημιουργία νέας ταυτότητας στον καινούριο τόπο εγκατάστασης κάποιες φορές βρίσκεται αντιμέτωπη με τις δυσκολίες που προκύπτουν από τις περισσότερες της μίας μετεγκαταστάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρεται στην μελέτη του Kiste, όπου περιγράφεται η μετεγκατάσταση ενός χωριού εκατόν εβδομήντα ατόμων λόγω απόφασης χρήσης του χώρου για πυρηνικές δοκιμές (Kiste, 1974, όπως αναφέρεται στον Davis, 2005). Η μετεγκατάσταση των κατοίκων αποφασίστηκε να γίνει σε μία άλλη, παρόμοια γεωγραφικά περιοχή, η οποία ήδη κατοικούνταν από μικρότερο αριθμό κατοίκων. Η δημιουργία νέας ταυτότητας για τους μετεγκαθιστέντες

κατοίκους διήρησε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα, καθώς τόσο οι γεωγραφικές συνθήκες όσο και το νέο κοινωνικό περιβάλλον είχαν σημαντικές ομοιότητες με τον τόπο προορισμού. Επιπλέον, η μετεγκατάσταση πραγματοποιήθηκε για το σύνολο των κατοίκων του χωριού, οπότε δεν υπήρξε ιδιαίτερο πρόβλημα στην διατήρηση μέρους της ταυτότητας του τόπου καταγωγής τους. Λίγα χρόνια αργότερα αποδείχθηκε ότι η απόφαση μετεγκατάστασης στο συγκεκριμένο χωριό δεν ήταν καλώς υπολογισμένη, καθώς η περιοχή προορισμού δεν ήταν επαρκής για να υποστηρίξει επαγγελματικά αλλά και για τα βασικά μέσα διαβίωσης τους επιπλέον κατοίκους. Λόγω των περιορισμένων πόρων, οι περισσότεροι από τους νέο-μετακινήθοντες κατοίκους άρχισαν να αναζητούν νέους τόπους προορισμού, με βασικό πλέον κριτήριο την κάλυψη των αναγκών διαβίωσης, αντί της διατήρησης της ταυτότητας του αρχικού τόπου καταγωγής. Οι συχνές μετά από αυτό μετακινήσεις επηρέασαν ιδιαίτερα αρνητικά τόσο τον ίδιο τον πληθυσμό, αφού αποκτούσε συχνά επιρροές στην κοινωνική του ταυτότητα, όσο και τον πολιτισμό που μετέφερε από τον τόπο καταγωγής.

Κοινωνική προσαρμογή

Η κοινωνική προσαρμογή των πληθυσμών αλλά και μεμονωμένων ατόμων στις μετεγκαταστάσεις είναι ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα μελέτης, καθώς συνδέεται με την ψυχική υγεία των ανθρώπων και την ποιότητα ζωής τους. Η ενεργή αλληλεπίδραση με τον κοινωνικό περίγυρο του τόπου προορισμού είναι, σύμφωνα με τον Croucher, ο βασικός τρόπος για να πραγματοποιηθεί με επιτυχία η προσαρμογή του πληθυσμού, αλλά και η διατήρηση και ενίσχυση της ταυτότητάς του (Croucher, 2011). Η ενεργή αλληλεπίδραση περιλαμβάνει την τριβή της καθημερινότητας των ατόμων, την συμμετοχή σε δραστηριότητες με σκοπό τη κατανόηση των διαφορετικών κοινωνικών χαρακτηριστικών, αλλά και την αμοιβαία αποδοχή του πληθυσμού μετεγκατάστασης και του πληθυσμού υποδοχής. Η προσαρμογή επιτυγχάνεται όταν πραγματοποιείται σταδιακά η ανταλλαγή πολιτισμικών και άλλων χαρακτηριστικών, ενώ παράλληλα διαμορφώνεται μία νέα πραγματικότητα μεικτών συνθηκών, χωρίς απαραίτητα να καταργούνται οι μεμονωμένες κοινωνικές ταυτότητες. Αυτή η προσαρμογή δεν είναι πάντα εύκολη, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις δεν είναι καν εφικτή. Για παράδειγμα, η μετεγκατάσταση ηλικιωμένων, ακόμα και σε παρόμοια περιβάλλοντα, χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη δυσκολία προσαρμογής, λόγω των πιο παγιωμένων συνθηκών, οι οποίες δεν μπορούν να συμμετάσχουν σε ανταλλαγή με άλλες συνθήκες ώστε να

επιτευχθεί προσαρμογή. Η δυσκολία είναι ακόμα μεγαλύτερη όταν η μετεγκατάσταση γίνεται σε περιβάλλον που δεν είναι διαθέσιμο για αλληλεπίδραση, όπως μία μεγάλη πόλη ως τόπο προορισμού, σε σχέση με ένα χωριό ως τόπο προέλευσης. Αντίθετα, τα νεότερα άτομα, λόγω λιγότερο παγιωμένων συνηθειών και μεγαλύτερης ικανότητας επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, είναι πιο ανοιχτά στην ενσωμάτωση και κατ' επέκταση και στην προσαρμογή στον τόπο προορισμού.

Τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά φέρονται να παίζουν ιδιαίτερο ρόλο στην κοινωνική προσαρμογή του πληθυσμού στον τόπο προορισμού. Στο βιβλίο των Nakayama, και Halualani, αναφέρονται μεταξύ άλλων, κάποια συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία επονομάζονται ως Σημαντικές Διαστάσεις στην Επικοινωνία Μεταξύ Πολιτισμών (Nakayama, και Halualani, 2010). Οι διαστάσεις αυτές αφορούν σε ένα ευρύ φάσμα πολιτισμικών διαφορών, από την μεταξύ εθνικών πολιτισμών διαφορές έως και την μεταξύ τοπικών πολιτισμών διαφορές. Από το σύνολο των καταγεγραμμένων στο συγκεκριμένο βιβλίο, ξεχωρίζουν τρεις: η διάσταση της Επιρροής του Χώρου, η διάσταση της Εστίασης στην Διαφορετικότητα, και η διάσταση των Πολιτισμικών Μνημών στην Σκιά των Άλλων.

Η διάσταση της Επιρροής του Χώρου αφορά, όπως είναι εμφανές από την ονοματοδοσία της, στην διαφορετικότητα του χώρου σε σχέση με την επικοινωνία, αλληλεπίδραση και προσαρμογή μεταξύ διαφορετικών πολιτισμών. Σύμφωνα με την Shome, η επιρροή του χώρου θα μπορούσε να επιδράσει τόσο θετικά όσο και αρνητικά σε σχέση με την μεταξύ πολιτισμών επικοινωνία (Shome, όπως αναφέρεται στους Nakayama, και Halualani, 2010). Η εφαρμογή αυτής της θεώρησης στην μετεγκατάσταση πληθυσμού αφορά στην ομοιότητα ή διαφορά του τοπίου από τον τόπο καταγωγής στον τόπο προορισμού. Για παράδειγμα, η μετακίνηση του πληθυσμού από πόλη σε πόλη (παρόμοια τοπία), συνδράμει θετικά στην επικοινωνία του νέου πληθυσμού με αυτόν του τελικού προορισμού, με αποτέλεσμα την καλύτερη επικοινωνία μεταξύ των δύο τοπικών πολιτισμών και, κατά συνέπεια, και την καλύτερη προσαρμογή του νέου πληθυσμού στον νέο τόπο. Αντίθετα αποτελέσματα έχει η διαφορετικότητα του τοπίου, όπως για παράδειγμα η μετακίνηση πληθυσμού από ένα χωριό σε μία πόλη. Τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά στα δύο τοπία είναι σαφώς πολύ διαφορετικότερα, με αποτέλεσμα την δυσκολότερη επικοινωνία και προσαρμογή.

Η διάσταση της Εστίασης στην Διαφορετικότητα περιλαμβάνει την έννοια της επικέντρωσης σε διαφορετικά αντί για κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ δύο ή περισσότερων πολιτισμών. Ο Thurlow περιγράφει ότι κατά την μετακίνηση των πληθυσμών, υπάρχει ένας μηχανισμός αυτόματης εστίασης στις διαφορές των πολιτισμών, όπως στην γλώσσα, ή στα κοινωνικά χαρακτηριστικά των ατόμων (Thurlow, όπως αναφέρεται στους Nakayama, και Halualani, 2010). Οι διαφορές δεν είναι δύσκολο να εντοπιστούν, καθώς οι περισσότερες είναι εργαλεία επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης. Για παράδειγμα, η γλώσσα χρησιμοποιείται ως μέσο επικοινωνίας. Διαφορετική προφορά ή ιδιωτισμοί του τόπου καταγωγής ή του τόπου προορισμού γίνονται αμέσως αντιληπτοί, ενώ οι ομοιότητες της γλώσσας θεωρούνται ως δεδομένες και παραβλέπονται. Αντίστοιχα, χαρακτηριστικά όπως ο ρόλος του άνδρα ή της γυναίκας μέσα σε μία δομή (οικογένεια, εργασία, κοινωνία), εάν αυτό είναι διαφορετικός στον τόπο καταγωγής από τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά του τόπου προορισμού, εντοπίζονται και διαφοροποιούν τα άτομα άμεσα. Αντίθετα, οι ομοιότητες μεταξύ των δύο πολιτισμών σε θέματα αντιμετώπισης των δύο φύλων περνάνε απαρατήρητες. Αυτή η θεώρηση φαίνεται να ισχύει, αφού στην πράξη, τα ακόμα που μετακινούνται αναγκαστικά σε διαφορετικούς τόπους εντοπίζουν πρωτίστως τις διαφορές που έχουν με τους υπόλοιπους και δευτερευόντως, ίσως και μετά από προσπάθεια ή αλληλεπίδραση, αρχίζουν να ανακαλύπτουν τις ομοιότητές τους, κάτι το οποίο θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως μηχανισμούς άμυνας για το απρόβλεπτο και το άγνωστο στον νέο τόπο και τον νέο πολιτισμό.

Η τρίτη και τελευταία διάσταση επικοινωνίας μεταξύ πολιτισμών που επιλέχθηκε να αναπτυχθεί στη παρούσα μελέτη είναι αυτή των Πολιτισμικών Μνημών στην Σκιά των Άλλων. Η συγκεκριμένη διάσταση παρουσιάζει την κατάσταση των πολιτισμικών μνημών του πολιτισμών του μετεγκαταστηθέντος πληθυσμού σε σχέση με τις μνήμες του πολιτισμού του τόπου προορισμού. Σύμφωνα με την Drzewiecka, ο πολιτισμός του μετεγκαταστηθέντος πληθυσμού είναι από την αρχή της μετεγκατάστασής του στη σκιά του πολιτισμού του τόπου προορισμού (Drzewiecka, όπως αναφέρεται στους Nakayama, και Halualani, 2010). Η έννοια της σκιάς, αν και χρησιμοποιείται μεταφορικά, αντιπροσωπεύει με σαφήνεια την πραγματικότητα της πολιτισμικής συνύπαρξης στις συγκεκριμένες περιπτώσεις. Από την πλευρά του μετακινούμενου πληθυσμού, ο πολιτισμός που φέρουν από τον τόπο καταγωγής τους είναι αυτός που εισέρχεται σε νέο περιβάλλον και θα πρέπει να προσαρμοστεί και,

παράλληλα, να επιχειρήσει να διατηρηθεί. Από την άλλη, ο πολιτισμός του τόπου προορισμού είναι αυτός που επικρατεί, και δεσμεύει τους νέους κατοίκους να τον τηρήσουν και να προσαρμοστούν σε αυτόν, με σκοπό την εύρυθμη λειτουργία του τόπου. Ακόμα και μετά από χρόνια αλληλεπίδρασης μεταξύ των πληθυσμών, σπάνια υπάρχει η εξίσωση των δύο τοπικών πολιτισμών, με τον μετεγκαταστηθέντα πληθυσμό να έχει προσαρμοστεί στα νέα πολιτισμικά χαρακτηριστικά (από μικρότερο έως και μεγαλύτερο βαθμό), διατηρώντας, ιδανικά, τα χαρακτηριστικά του δικού του τοπικού πολιτισμού στην αλληλεπίδραση μεταξύ των οικείων προσώπων και συντοπιτών.

Τα αποτελέσματα των μετεγκαταστάσεων για τους ανθρώπους

Θεωρείται σημαντικό για την παρούσα έρευνα να δοθεί έμφαση στην άμεση επιρροή των μετεγκαταστάσεων στους ανθρώπους που αλλάζουν τόπο. Για το λόγο αυτό, παρακάτω αναλύονται κάποια από τα κυριότερα θέματα που προκύπτουν κατά την μετεγκατάσταση.

Ένα ενδιαφέρον θέμα που πλησίασε με τις μελέτες της η Kwon είναι αυτό του χρονικού πλαισίου που επιλέγεται να γίνει μία μετεγκατάσταση πληθυσμού, από την σκοπιά της θέσης (πχ επαγγελματική, οικογενειακή, ψυχολογική) στην οποία βρίσκονται οι άνθρωποι που πρόκειται να μετακινηθούν. Ο χρόνος που πραγματοποιείται η μετεγκατάσταση φέρεται να είναι ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα. Έτσι, εάν η μετεγκατάσταση γίνεται σε περιόδους που καλύπτει κάποιες ομαδικές ή ατομικές ανάγκες, έχει ευεργετικά αποτελέσματα, ενώ το αντίθετο συμβαίνει σε περιπτώσεις που ο πληθυσμός δεν έχει στην συγκεκριμένη στιγμή να καλύψει κάποια από αυτές τις ανάγκες (Kwon, 1981). Για παράδειγμα, εάν μία μετεγκατάσταση αποφασιστεί σε περίοδο που ο τοπικός πληθυσμός έχει προβλήματα διαβίωσης λόγω ανεργίας ή φυσικής καταστροφής επιζήμιας για την παραγωγή του, η μετεγκατάσταση αποτελεί ανακούφιση για τον πληθυσμό. Σε μία τέτοια περίπτωση επηρεάζονται θετικά όλα τα επίπεδα της ποιότητας ζωής των ατόμων, όπως η ψυχολογία και οι διαπροσωπικές σχέσεις. Ασφαλώς, σε ανάλογες περιπτώσεις είναι πολύ πιο εύκολη και η προσαρμογή, αφού μεσολαβεί η δεκτικότητα της θετικής αντίληψης περί της μετεγκατάστασης. Στην μελέτη της Kwon, παρόλα αυτά, δεν αναπτύσσεται επαρκώς η διαφορετικότητα των αναγκών σε ομαδικό, αλλά κυρίως, σε ατομικό επίπεδο. Είναι γεγονός ότι σε διαφορετικά χρονικά πλαίσια υπάρχουν διαφορετικές ανάγκες με προτεραιότητα για κάλυψη, οι οποίες είναι σπάνιο να συμπίπτουν σε ατομικό ή και

ομαδικό επίπεδο. Για τον λόγο αυτό, υπάρχουν διαφορές σε ομαδικό και σε ατομικό επίπεδο, σε σχέση με το πότε, χρονικά, μία μετεγκατάσταση θα επιδρούσε θετικά ή αρνητικά.

Εκτός από τον χρόνο, ιδιαίτερη έμφαση έχει δοθεί και στον τόπο για την κατανόηση των επιρροών της μετεγκατάστασης στους ανθρώπους. Οι Παπαγεωργίου και Μπίζας παρουσίασαν με την μελέτη τους μία σειρά από ενδιαφέρουσες συσχετίσεις της υγείας (σωματικής και ψυχολογικής) σε σχέση με τον τόπο, μέσα από παράγοντες όπως η εργασία, η διατροφή, η επικοινωνία, και η γεωγραφική δομή του τοπίου (Παπαγεωργίου, και Μπίζας, 2013). Χρησιμοποιώντας στην μελέτη τους το ακραίο παράδειγμα των επιδημιών στον μεσαίωνα, περιγράφουν ότι η επέλευση μίας επιδημίας μετέτρεπε μία μέχρι τότε ανθηρή κοινωνία σε ένα κατακερματισμένο σύνολο, αφού επηρεαζόταν οι παράγοντες της εργασίας, της διατροφής, η αλλαγή του τοπίου λόγω εγκατάλειψης, αλλά και η επικοινωνία ως αποτέλεσμα της απόγνωσης. Σε αντίστοιχο παράδειγμα με μετεγκατάσταση πληθυσμού (ειδικά στην αναγκαστικές μετεγκαταστάσεις), τα αποτελέσματα δεν θα ήταν τόσο ακραία, αλλά οι επιρροές και οι συσχετίσεις με την υγεία ταυτοποιούνται. Με την μετεγκατάσταση επηρεάζεται η μορφή και ο ρυθμός εργασίας των ατόμων, συχνά χρειάζεται αλλαγή λόγω προσαρμογής στην διαθεσιμότητα στην διατροφή, αλλάζει η επικοινωνία ως αποτέλεσμα της συγχώνευσης δύο ή περισσότερων πληθυσμών στον τόπο προορισμού, και ασφαλώς υπάρχει αλλαγή του γεωγραφικού τοπίου λόγω της μετεγκατάστασης. Το σύνολο των αποτελεσμάτων δημιουργεί ένα ευρύ φάσμα συνεπειών, από απλή ψυχική και σωματική αναστάτωση μέχρι και απόγνωση και αισθήματα απομόνωσης.

Μία πιο άμεση έρευνα σχετικά με τις επιρροές μίας μετεγκατάστασης στον πληθυσμό είναι αυτή των Bhugra και Becker. Η συγκεκριμένη έρευνα δεν είναι μόνο σχετική με τις μετεγκαταστάσεις, αλλά εστιάζει και εμβαθύνει στις ψυχολογικές συνέπειες της μετεγκατάστασης. Οι Bhugra και Becker απαριθμούν τρία είδη συνεπειών (το άγχος, την επιρροή της ψυχικής τους ισορροπίας, και τις συχνά αλλαγές στην έννοια του εαυτού), και παρουσιάζουν στατιστικά ευρήματα αυξημένης εμφάνισης ψυχικών νόσων σε μετεγκαταστηθέντες (Bhugra, και Becker, 2005). Το κάθε ένα είδος από τις συνέπειες που αναφέρουν, υποστηρίζεται και συνδέεται άμεσα με την μετακίνηση του πληθυσμού. Το άγχος αποτελεί αναμενόμενο αποτέλεσμα των μαζικών αλλαγών που συνοδεύουν μία μετεγκατάσταση, και εμφανίζεται σε εντονότερο βαθμό συνήθως λίγοι πριν την μετεγκατάσταση και το πρώτο χρονικό

διάστημα της παραμονής στον τόπο προορισμού. Οι επιρροές στην ψυχική ισορροπία προκύπτουν συνήθως κατά την διάρκεια προσαρμογής και, για κάποια άτομα, μπορεί να έχουν ιδιαίτερα μεγάλη διάρκεια. Το συγκεκριμένο είδος συνεπειών είναι αποτέλεσμα των πολλαπλών και παράλληλων αλλαγών και προσπάθειας προσαρμογών, σε διάφορα επίπεδα (από την απλή καθημερινότητα έως και σημαντικά ζητήματα όπως αυτό της εργασίας). Τέλος, επισημαίνεται ότι δεν είναι σπάνια τα φαινόμενα της αλλαγής στην έννοια του εαυτού. Με δεδομένο ότι για κάθε αλληλεπίδραση το κάθε άτομο έχει μία δομημένη αντίληψη για τον ρόλο του στην αλληλεπίδραση (τι πρέπει να κάνει, πώς πρέπει να συμπεριφέρεται, κτλ), μία μετεγκατάσταση συχνά τροποποιεί ή προσθέτει ρόλους διαφορετικών χαρακτηριστικών στο άτομο, με αποτέλεσμα την μικρότερη ή και μεγαλύτερη αλλαγή στο πώς αντιλαμβάνεται τον εαυτό του μέσα στο νέο περιβάλλον, και άρα στην αλλαγή της έννοιας του εαυτού. Σημαντική παρατήρηση των συγγραφέων αποτελεί το γεγονός ότι τα τρία είδη συνεπειών είναι κοινά για όλα τα άτομα, όλων των μετεγκαταστηθέντων πληθυσμών, αλλά η εμφάνιση, η ένταση και η διάρκειά τους διαφέρει από άτομο σε άτομο.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, την τελευταία εικοσαετία `οι πιο συχνές μετεγκαταστάσεις πληθυσμών πραγματοποιούνται από την επαρχία προς τα αστικά κέντρα. Η συγκεκριμένη κατηγορία μετακίνησης ενέχει τις δικές της συνέπειες για τον μετεγκαταστηθέντα πληθυσμό. Για την ακρίβεια, η μετεγκατάσταση από μικρές κοινωνίες σε μεγαλύτερες επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο σκέψης και την αντίληψη, και κατ' επέκταση και την συμπεριφορά, ενώ η επιρροή σημειώνεται ότι δεν είναι πάντα θετική (Cararos, Ahmed, Bremner, de Fockert, Linnell, και Davidoff, 2012). Τα ευρήματα αυτά επεξηγούνται ως αποτέλεσμα του γεγονότος ότι οι μικρές κοινωνίες έχουν πιο δεμένα πρότυπα, στερεότυπα και προσδοκώμενες συμπεριφορές, με σκοπό να διατηρήσουν έθιμα, παραδόσεις και πολιτισμό. Η απόκλιση από αυτά μέσα σε μία μικρή κοινωνία είναι αντικείμενο παρατήρησης ή και επίπληξης, καθώς μπορεί να αποστασιοποιήσει την προσπάθεια επίτευξης τους τελικού σκοπού. Η μετακίνηση σε έναν μεγαλύτερο τόπο απαιτεί την προσαρμογή του τρόπου σκέψης και αντίληψης, με κατεύθυνση προς την ελαστικότητα και αποδοχή της διαφορετικότητας. Η συγκεκριμένη προσαρμογή, αν και φαίνεται αυτονόητη και εφικτή λόγω της ικανότητας του ανθρώπου να προσαρμόζεται, δεν έχει πάντα επιτυχή έκβαση. Η αλλαγή στην αντίληψη και τον τρόπο σκέψης προς την ελαστικότητα, ενώ τις

περισσότερες φορές είναι αποτελεσματική, κάποιες άλλες μπορεί να οδηγήσει σε συμπεριφορές μη συμβατές ούτε αυτές του τόπου καταγωγής, αλλά ούτε και με αυτές του τόπου προορισμού.

Όπως και με την ατομική ταυτότητα και την αντίληψη του κάθε ατόμου για τον ρόλο που διαδραματίζει μέσα σε ένα περιβάλλον, έτσι υπάρχει και η τοπική κοινωνική ταυτότητα. Η τοπική κοινωνική ταυτότητα, η κοινή ιστορία, οι ενεργές κοινωνικές σχέσεις, και ο κοινός γεωγραφικά τόπος, δημιουργούν την αντίληψη περί του ρόλου της τοπικής κοινωνίας, η οποία βοηθάει τα άτομα να κατανοούν το πώς ταιριάζουν σε μεγαλύτερες δομές, όπως στο ευρύτερο εθνικό και κοινωνικό πλαίσιο. Όταν οι παραπάνω παράγοντες χαθούν, οι ομάδες γίνονται άτομα τα οποία δεν έχουν πλέον ξεκάθαρο τον ρόλο τους στην εικόνα του ευρύτερου πλαισίου (Fine, 2012). Στις περιπτώσεις των μετεγκαταστάσεων, αυτό είναι ένα ιδιαίτερα σύνηθες φαινόμενο. Ειδικά σε περιπτώσεις μετακίνησης πληθυσμού από έναν μικρότερο τόπο σε έναν μεγαλύτερο, η τοπική κοινωνική ταυτότητα κλονίζεται, αποσταθεροποιείται και πολλές φορές εξαφανίζεται. Η μνήμη της κοινής ιστορίας του πληθυσμού του τόπου καταγωγής φθίνει με τον χρόνο. Οι κοινωνικές σχέσεις που δομούσαν την τοπική κοινωνική ταυτότητα χάνονται μέσα στον ευρύτερο πληθυσμό του τόπου προορισμού, και ο κοινός γεωγραφικά τόπος είναι μία φυσική ανάμνηση. Σαν αποτέλεσμα, η απουσία της τοπικής κοινωνικής ταυτότητας μετά την μετεγκατάσταση αφήνει τον πληθυσμό χωρίς γνώση και αντίληψη της θέσης τους στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Η απουσία του κοινωνικού ανήκειν συχνά έχει περεταίρω αποτελέσματα, από της αίσθηση του διαρκούς κενού και την απουσία κοινών στην επαφή με τους άλλους, παρά τις όσες προσπάθειες ενσωμάτωσης, έως και την πλήρη αποστασιοποίηση στα κοινωνικά δρώμενα.

Τελευταίο, αλλά όχι λιγότερα σημαντικό, είναι το ζήτημα των αντιδράσεων του πληθυσμού υποδοχής απέναντι στον πληθυσμό που μετεγκαθίσταται. Το φαινόμενο των αρνητικών και θετικών αντιδράσεων των κατοίκων του τόπου προορισμού απέναντι στα άτομα που μετακινούνται σε αυτόν εμφανίζεται παντού (ίσως με μικρότερη ένταση σε μεγαλύτερες πόλεις από ότι σε μικρότερες πόλεις και σε χωριά), και αποτελεί φυσικό αποτέλεσμα της αντίδρασης απέναντι στο άγνωστο και το καινούργιο. Αν και συχνά μέρος του πληθυσμού υποδοχής είναι θετικά προδιατεθειμένο ή τελικώς καταλήγει να είναι αδιάφορο για τον νέο πληθυσμό, υπάρχει πάντα μερίδα των ανθρώπων που αντιπροσωπεύουν έντονες αρνητικές

αντίληψεις για τους “νεοεισερχόμενους”. Σε περιπτώσεις που η ευρύτερη τοπική αντίληψη και συμπεριφορά περιλαμβάνει κατηγορίες για επιλογή της μετακίνησης και μετεγκατάστασης από τον πληθυσμό (για τις περιπτώσεις της σχεδιασμένης μετακίνησης), προκύπτουν αντι-πολιτισμικές αντιδράσεις και απομόνωση του νέου πληθυσμού (McAdam, 2015). Οι συνέπειες για τον μετεγκαταστηθέντα πληθυσμό είναι παρόμοιες, ως αντίδραση άμυνας για την προστασία των ατόμων και του τοπικού πολιτισμού τους: δημιουργείται παγιωμένη αρνητική αντίληψη και στάση για τον πληθυσμό του τόπου προορισμού, αρνητικές αντιδράσεις και συμπεριφορές, αρνητικά στερεότυπα και, τέλος, απομόνωση του νέο-μεταφερθέντα πληθυσμού σε αλληλεπίδραση με τα μέλη της στενής, προ-μετεγκατάστασης, ομάδας ατόμων. Ασφαλώς, οι συγκεκριμένες αντιδράσεις έχουν αρνητικές συνέπειες στην συμβίωση και στην ψυχολογία και των δύο πληθυσμών.

Τα αποτελέσματα των μετεγκαταστάσεων για το τοπίο

Όλο και περισσότερο σημαντική για την μελέτη και κατανόηση των αποτελεσμάτων των μετεγκαταστάσεων για τα τοπία είναι πλέον η συνεισφορά της εθνογραφίας. Η σταδιακή επέκταση της επιστήμης της εθνογραφίας από αμιγώς ανθρωπολογική σε οτιδήποτε έχει να κάνει με την υπόσταση ενός έθνους ή ενός πολιτισμού, έδωσε σε αυτό που μέχρι πριν 2 δεκαετίες ονομάζονταν απλά υπολείμματα ενός πολιτισμού, σε δομές που περιγράφουν πολλά περισσότερα. Για την πολύ-διαστασιακή εθνογραφία, ο εγκαταλελλημένος τόπος δεν είναι πλέον μία δομημένη κοινωνικο-πολιτισμική τρύπα, αλλά ένας οργανισμός με παρελθόν, παρόν και μέλλον (Sorge, και Padwe, 2015). Οι μετεγκαταστάσεις για τους Sorge και Padwe δεν αφήνουν πέτρες και ερείπια, αλλά έναν κόσμο με ζωντανή ιστορία, μαθήματα και συναισθήματα. Βλέποντας πλέον πέρα από τον ανθρώπινο παράγοντα, ο κόσμος που μένει μετά από τις μετεγκαταστάσεις έχει να περιγράψει τον δικό του χαρακτήρα, αλλά και την επιρροή της μετεγκατάστασης σε αυτόν.

Οι έρευνες στην Ελλάδα σχετικά με τα αποτελέσματα των μετεγκαταστάσεων για τον τόπο και το τοπίο αρχίζουν να ακολουθούν αυτή τη φιλοσοφία. Να αναζητούν τις επιρροές της μετεγκατάστασης μέσα από τα μάτια του τοπίου, της φύσης, των κτιρίων και των μεταβολών όλων αυτών μέσα στο χρόνο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μελέτη της Μαραγκού (2015), γύρω από τον εγκαταλελειμμένο οικισμό των Ορφανών Καρδίτσας. Ξεκινώντας την μελέτη της σχετικά με τον άμεσο αντίκτυπο που

είχαν οι μετακινήσεις του αγροτικού πληθυσμού στην άνιση ανάπτυξη των περιοχών του αγροτικού τοπίου και την αφορμή για άνθιση του φαινομένου της μετεγκατάστασης οικισμών και πληθυσμών γενικότερα, κατέληξε στην εστίαση των αποτελεσμάτων για το τοπίο των οικισμών αυτών αμέσως μετά, αλλά και αρκετά μετά την μετεγκατάσταση. Για τον εγκαταλελειμμένο οικισμό των Ορφανών αναφέρει χαρακτηριστικά “επισκεπτόμενος κανείς τον οικισμό έρχεται αντιμέτωπος με την εικόνα ενός αποκομμένου οικισμού από το χωριό των Ορφανών, σε πλήρη ερήμωση και εγκατάλειψη”. Με τις λέξεις “ερήμωση” και “εγκατάλειψη”, η συγγραφέας τονίζει όχι μόνο την απουσία των ανθρώπων από το τοπίο, αλλά και την απουσία ζωής γενικά, την απουσία φροντίδας, και την έλλειψη ικανότητας του τοπίου να αποκτήσει ξανά την εμπειρία που πέρασε από εκεί και δεν πρόκειται να επιστρέψει. Η χρήση της λέξης “αποκοπή” παραπέμπει με σαφήνεια στην απομόνωση η οποία, εξ’ ορισμού, συνδέεται με συναισθήματα θλίψης, απώλειας, και προσπάθειας αυτόνομης επιβίωσης, όσο αυτή είναι εφικτή. Τέλος, επισημαίνει η συγγραφέας, με την κάθε μετεγκατάσταση, υπάρχει μία σειρά μεταβολών στο τοπίο καταγωγής του πληθυσμού, αλλά και μία σειρά μεταβολών στο τοπίο προορισμού του πληθυσμού.

Οι συνδυαστικές συνέπειες των μετεγκαταστάσεων για τους ανθρώπους και τον τόπο

Οι πιο σύγχρονες μελέτες συνδυάζουν παλαιότερα ευρήματα από διάφορα επιστημονικά πεδία, όπως την ψυχολογία, την κοινωνιολογία, την αρχιτεκτονική αλλά και την τεχνολογία, για να εμβαθύνουν στις κατανόηση των συνεπειών των μετεγκαταστάσεων, τόσο για τον πληθυσμό όσο και για τον τόπο και το τοπίο. Μέσα από αυτές τις μελέτες προέκυψαν δύο σημαντικές έννοιες, αυτή της Ατοπίας και του διπόλου Οικείο/Ανοίκειο. Αυτές οι δύο έννοιες αναπτύσσονται ακολούθως.

Η έννοια του Οικείου φέρεται να γεννήθηκε από τον ψυχίατρο-ψυχαναλυτή Sigmund Freud. Ξεκινώντας πάντα με βάση την ψυχοπαθολογία αντί της ψυχοφυσιολογίας, ο γνωστός ψυχαναλυτής εισήγαγε την έννοια του Ανοίκειου ως μία έννοια που περιγράφει την ψυχολογική αυτή κατάσταση που δεν ανήκει ούτε στο οικείο αλλά ούτε και στο άγνωστο (Μαλούτα, 2013). Όπως παρουσιάζεται από την Μαλούτα, η ψυχολογική αυτή κατάσταση χαρακτηρίζεται από συναισθήματα εκτός της εμβέλειας των αγχωδών συναισθημάτων, προκύπτει πριν από το συναίσθημα του φόβου, και συνδέεται με την ψυχολογική άμυνα της απόθησης. Η έννοια του ανοίκειου λοιπόν μπορεί να συσχετιστεί είτε με καταστάσεις (βιώματα), είτε με άλλους

ανθρώπους, είτε να έχει μία επέκταση στην επαφή και σύνδεση του ανθρώπου με τον χώρο.

Με βάση τα χαρακτηριστικά του Ανοίκειου, προκύπτει και ο ορισμός του Οικείου. Το Οικείο λοιπόν αποτελεί το αποτέλεσμα μίας μακροχρόνιας προσπάθειας να καλύψει το άτομο την αρχέγονη ανάγκη του να αισθανθεί οικειότητα και ασφάλεια σε μία κατάσταση ή έναν χώρο (Μπογιατζοπούλου, 2017). Το Οικείο (ετοιμολογικά προερχόμενο από την λέξη “οίκος”, το μέρος που αισθάνεται το άτομο την μεγαλύτερη ασφάλεια από την παιδική του ηλικία), δεν συνδέεται απευθείας με τον χώρο ή τον τόπο, αλλά μέσω των εικόνων, αναμνήσεων και εμπειριών αποκτά την υπόστασή του σαν κάτι με ή στο οποίο ένα άτομο νιώθει οικειότητα. Μέσα από την θεωρία του Freud υποστηρίζεται με σαφήνεια ότι η κατοίκηση ενός κτιρίου ή τόπου αποτελεί μέρος επένδυσης για το άτομο, σε συναισθηματικό, κοινωνικό, και ιδεολογικό επίπεδο από την ώρα της γέννησής του, με αποτέλεσμα τα φυσικά στοιχεία να αποκτούν ζωή (Μπογιατζοπούλου, 2017).

Όπως γίνεται σαφές από τους ορισμούς του Οικείου και του Ανοίκειου, η μετεγκατάσταση πληθυσμών δεν επηρεάζει μόνο τα άτομα του πληθυσμού ή μόνο τον τόπο που εγκαταλείπεται, αλλά οι συνέπειες είναι ένας συνδυασμός από αποτελέσματα πολύ βαθύτερα των όσων μπορούν να παρατηρηθούν ή να μετρηθούν τόσο για τον άνθρωπο όσο και για τον τόπο. Εφόσον, σύμφωνα με αυτούς τους ορισμούς, ο τόπος είναι αυτός που έχει επενδυθεί μέρος του “είναι” ενός ατόμου, αλλά και ο άνθρωπος δίνει ζωή στα φυσικά άψυχα αντικείμενα του τόπου, μία μετεγκατάσταση θα μπορούσε να θεωρηθεί διχοτόμηση τόσο του ανθρώπου όσο και του τόπου: με την αποχώρηση μέρος του τόπου μετακινείται με τον άνθρωπο και μέρος του ανθρώπου μένει στο φυσικό μέρος του τόπου.

Ως συνέχιση της προσέγγισης του Οικείου και του Ανοίκειου, η οποία προσέδωσε μία βαθύτερη σύνδεση στην σχέση του ανθρώπου με τον τόπο, μελετήθηκε η έννοια της Ατοπίας. Η έννοια της Ατοπίας αναφέρεται στην άρση των ορίων μεταξύ της φύσης, της κουλτούρας, των τεχνολογικών συστημάτων, των οικοσυστημάτων και των οργανικών και αυτόματων διαδικασιών, όπως περιγράφεται στο μοντέλο της Ατοπίας των Sprecher και Leblanc, (Sprecher και Leblanc, 2013). Σύμφωνα με το μοντέλο της Ατοπίας, σε φυσιολογικές και συνήθεις συνθήκες, το φυσικό περιβάλλον δεν διαχωρίζεται πλέον από οτιδήποτε τεχνητό, αλλά, αντίθετα, ενσωματώνεται με

σκοπό των συντονισμό των λειτουργιών του. Συνεπώς, όπως οι άνθρωποι προσαρμόζουν τις δραστηριότητες, τα τεχνικά μέσα που χρειάζονται, και τα συναισθήματά τους για να ενσωματωθούν μέσα στο φυσικό περιβάλλον, έτσι και το περιβάλλον ενσωματώνεται στις ανάγκες των κατοίκων του. Όταν υπάρχει διαχωρισμός του φυσικού περιβάλλοντος με τους λειτουργικά ενσωματωμένους παράγοντές του, δημιουργείται το φαινόμενο της Ατοπίας.

Την άμεση σύνδεση με το μοντέλο της Ατοπίας και τα αποτελέσματα της μετεγκατάστασης πληθυσμού την παρουσιάζει ο Walker στην μελέτη του για τον Εκτοπισμένο Εαυτό (Walker, 2003). Εφαρμόζοντας το θεωρητικό πλαίσιο του μοντέλου, επιχείρησε να δώσει μέσα από την έρευνά του την εικόνα της άμεσης σύνδεσης του τόπου, των ανθρώπων και της Ατοπίας από μία πιο πρακτική, κατανοητή και ανθρωπιστική σκοπιά. Ο Walker επισήμανε ότι η χωρική μετατόπιση του ατόμου ή του πληθυσμού συνοδεύεται από ψυχολογική μετατόπιση λόγω του φαινομένου της Ατοπίας. Εξηγώντας ένα αμιγώς αντικειμενικό δεδομένο, αυτό της μετακίνησης του ατόμου, μέσα από την υποκειμενική αντίληψη του ανθρώπου, συνδέει το Τόπο και την Ατοπία με τις υποκειμενικές έννοιες του Εαυτού και του Μη-εαυτού. Υποστηρίζει ότι όταν ο Τόπος μετατρέπεται σε Ατοπία, αναπόφευκτα ο Εαυτός γίνεται Μη-εαυτός, αφού ο Εαυτός βρίσκεται συνδέεται νοητικά μέσα στον Τόπο. Για τον λόγο αυτό καταλήγει και στο συμπέρασμα ότι η Ατοπία είναι μερικώς αποκαταστάσιμη όταν επαναφέρεται συνειδητά ο τόπος με όλα τα σχετικά συνδεδεμένα χαρακτηριστικά του στην μνήμη του ατόμου που απομακρύνθηκε από αυτόν.

Η αξία των ερειπίων

Η αντιμετώπιση του εγκαταλελειμμένου τόπου αποτελεί ένα ακόμα σημαντικό αντικείμενο μελέτης τόσο για την κοινωνιολογία όσο και για την αρχιτεκτονική τοπίων. Συχνά χρησιμοποιείται η λέξη “ερείπια” για να περιγράψει τα κτιριακά και τα λοιπά υπολείμματα της ζωής του πληθυσμού στον συγκεκριμένο τόπο, συμβολίζοντας την σταδιακή αλλοίωσή τους μέσα στο χρόνο ως αποτέλεσμα της εγκατάλειψης, της έλλειψης φροντίδας, και της έλλειψης συντήρησης. Ο Girot το 2004 προσέδωσε μία διαφορετική διάσταση στην οπτική των ερειπίων. Αν και διατήρησε στα γραπτά του την λέξη “ερείπια”, τα περιέγραψε ως αστικά κενά και τοπία της περιφρόνησης (Girot, 2004, όπως αναφέρεται στην Μαλούτα, 2013). Χρησιμοποιώντας την διαμεσολάβηση της έννοιας του Ανοίκειου (ούτε ξένο ούτε όμως και οικείο), συνέδεσε τα ερείπια του

εγκαταλελειμμένου τόπου με την αντίφαση του Αστικού (κατασκευασμένη, δομημένη, και οργανωμένη πολυπληθής περιοχή) και του Κενού (χωρίς νόημα, λειτουργική αξία, ή φυσικό περιεχόμενο, και πιθανόν λάθος της αστικής ανάπτυξης), αυξάνοντας την σημασία τους από κάτι χωρίς αξία σε κάτι με συγκεκριμένη αξία, αλλά όχι την συνήθη. Συμπληρώνοντας την λογική του, ο Girot τα περιγράφει ως περιφρονημένα αφού, ενώ έχουν συγκεκριμένη αξία, η αξία αυτή περιφρονείται από το αστικό περιεχόμενο, εισάγοντας με σαφήνεια και το αρνητικό συναίσθημα που συνοδεύει το τοπίο.

Μία περισσότερο ανθρωπιστική και λιγότερο θεωρητική προσέγγιση σχετικά με το ερείπιο δίνει η Μαραγκού στην μελέτη της για τα ερείπια στον Θεσσαλικό κάμπο (Μαραγκού, 2015). Η Μαραγκού, με σκοπό να επεξηγήσει την σύνδεση του άψυχου του ερειπίου με το έμψυχο του ανθρώπου, απαριθμεί τις τέσσερις βασικές έννοιες μέσα από τις οποίες γίνεται κατανοητή η κουλτούρα του ερειπίου (την νοσταλγία, τη μνήμη, το τραύμα και την ιστορικότητα), αλλά και ορίζει την αξία του ερειπίου για τον άνθρωπο πέρα από την κλασική ιστορική και αρχιτεκτονική σκοπιά. Όπως γίνεται σαφές από τις τέσσερις βασικές έννοιες, οι τρεις από τις τέσσερις προκύπτουν αμιγώς από την ανθρώπινη υπόσταση και το συναίσθημα. Με αυτόν τον τρόπο παρουσιάζεται το ερείπιο ως ένας οργανισμός που “αναπνέει” από την αρχή της κατασκευής του μέχρι και το σήμερα. Η νοσταλγία καταδεικνύει με ακρίβεια τον πόνο της επιστροφής στην πατρίδα, κάτι το οποίο εκφράζεται και μέσα από την εικόνα των ερειπίων, τα οποία αντιπροσωπεύουν την επιστροφή στο παρελθόν. Η μνήμη διαχωρίζεται από την νοσταλγία, ενώ ως έννοια εμπεριέχεται σε αυτήν. Ως έννοια για την αξία των ερειπίων περιλαμβάνει τόσο την μνήμη των ανθρώπων που έζησαν μέσα στον ζώντα οργανισμό, όσο και του ίδιου του ερειπίου το οποίο περιγράφει τις μνήμες του από το πώς ξεκίνησε, πώς αξιοποιήθηκε, έως και το πώς αλλοιώνεται μέσα στο χρόνο. Το τραύμα εστιάζει στα στάδια των αλλοιώσεων σε σχέση με το χωρο-χρονικό γίνεσθαι. Τέλος, η ιστορικότητα αναφέρεται στην περιγραφή όλων των προηγούμενων από το ίδιο το ερείπιο. Όλες οι παραπάνω έννοιες καθορίζουν, σύμφωνα με την Μαραγκού, την πραγματική αξία του ερειπίου: την αέναη και βαθύτερη ανάγκη του ανθρώπου να διατηρεί ζωντανό το παρελθόν για να μπορεί να υποστηρίξει το παρόν.

Ο ρόλος των πολιτικών μετεγκατάστασης

Όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενο υποεδάφιο, οι κύριοι λόγοι των μετεγκαταστάσεων πληθυσμού είναι δύο: οι μετεγκαταστάσεις ανάγκης (πχ λόγω

φυσικών καταστροφών), και οι μετεγκαταστάσεις λόγω μελλοντικής αξιοποίησης του κατοικούντος χώρου (πχ για έργα βιομηχανικής ανάπτυξης). Η κάθε μία από τις περιπτώσεις αυτές προϋποθέτει διαφορετικές πολιτικές μετεγκατάστασης, αλλά και διαφορετικές συνέπειες και επιρροές στον μετεγκαταστηθέντα πληθυσμό. Τρεις είναι οι σημαντικότερες διαφορές ανάμεσα στα δύο είδη, όπως αυτές αναφέρονται από τους Perry και Lindell: η διαφορά στην πολιτική του πώς βλέπουν οι οργανισμοί που ορίζουν τις πολιτικές τον πολίτη, η διαφορά στο πώς βλέπει ο πολίτης τους οργανισμούς αυτούς, και η διαφορά στο πώς υπολογίζονται οι κίνδυνοι για τη κάθε μία από τις δύο περιπτώσεις (Perry και Lindell, 1997). Όσον αφορά στην πολιτική του πώς βλέπουν οι οργανισμοί που ορίζουν τις πολιτικές τον πολίτη, στην περίπτωση των μετεγκαταστάσεων ανάγκης, οι πολίτες αντιμετωπίζονται ως ένας πληθυσμός που χρίζει προστασίας, ενώ στις περιπτώσεις αξιοποίησης του χώρου αντιμετωπίζονται ως εμπόδιο για την ανάπτυξη του τόπου. Ανάλογα, στην πρώτη περίπτωση οι πολίτες νιώθουν την δυσφορία της μετεγκατάστασης, αλλά επίσης εκφράζουν και ανακούφιση, ενώ στην δεύτερη νιώθουν ότι θυσιάζονται για κάποιους άλλους. Τέλος, στις περιπτώσεις των μετεγκαταστάσεων ανάγκης, οι πολιτικές και τα μέτρα αποφασίζονται με βάση το κόστος των βλαβών που μπορεί να υποστεί ο πληθυσμός εάν δεν γίνει η μετεγκατάσταση, όπως για παράδειγμα τα προβλήματα υγείας λόγω των συνεπειών μίας πυρκαγιάς στον τόπο, άρα μεγαλύτερο και μακροχρόνιο κόστος δαπάνης για ιατρικά έξοδα. Στην περίπτωση των μετεγκαταστάσεων προς αξιοποίηση του χώρου, οι πολιτικές αποφασίζονται με βάση το κόστος της διαπραγμάτευσης με τον πληθυσμό και το υπολογιζόμενο κέρδος.

Καίριο ζήτημα για τις αποφάσεις σχετικά με μία πολιτική μετεγκατάστασης είναι το προς το που θα κατευθυνθεί ο μετακινούμενος πληθυσμός. Για αυτές τις αποφάσεις υπάρχουν κάποιες προδιαγεγραμμένες λύσεις (όπως η μαζική μετεγκατάσταση, η μετεγκατάσταση σε περιοχή κοντά στον τόπο καταγωγής, ή η αστικοποίηση), αλλά και κάποιοι παράγοντες που δεν μπορούν να υπολογιστούν με ακρίβεια ή και καθόλου (όπως ο αριθμός των ατόμων που μπορεί ή επιθυμεί τελικά να μετεγκατασταθεί, οι περιβαλλοντικοί παράγοντες ως βασικό στοιχείο στην αλλαγή της ζωής των ατόμων, και οι κοινωνικές και συμπεριφοριστικές αντιδράσεις του πληθυσμού) (Heming, και Rees, 2000). Όπως φαίνεται από την εξέλιξη των πολιτικών μετεγκατάστασης, κάποιες από τις λύσεις προκύπτουν μέσα από την αναγνώριση των αστάθμητων παραγόντων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πρόταση

μετεγκατάστασης ενός πληθυσμού στο σύνολό του, σε κοντινή περιοχή από τον τόπο καταγωγής, όπου αυτό είναι δυνατόν να γίνει. Με αυτόν τον τρόπο αποφεύγονται προβλήματα περιβαλλοντικής προσαρμογής αλλά και κοινωνικής αναστάτωσης. Μία από τις πιο κοινές λύσεις για την αποφυγή πολλών αστάθμητων παραγόντων είναι η πολιτική του να δίνεται στον πληθυσμό η επιλογή εάν επιθυμούν να μετακινηθούν από τον φορέα ομαδικά, να μετακινηθούν από τον φορέα ατομικά, ή να αποζημιωθούν ατομικά και να μετακινηθούν με δική τους ατομική πρωτοβουλία. Η τελευταία από τις πολιτικές, και ειδικά η τελευταία από τις επιλογές της συγκεκριμένης πολιτικής, ουσιαστικά απαλλάσσει από οποιαδήποτε μελλοντική ευθύνη ή αστάθμητο παράγοντα για την απόφαση του τόπου προορισμού.

Για την Ελλάδα, οι παράμετροι καθορισμού πολιτικών μετεγκαταστάσεων και προγραμματισμού μετεγκαταστάσεων είναι οι εξής: επιλογή υφιστάμενων οικισμών, ορισμός συντελεστή απαλλοτριώσεων, επιλογή τρόπου αποκατάστασης πληθυσμού (μετεγκατάσταση σε σύνολο αλλού ή αποζημίωση με βάση τον συντελεστή), επιλογή του χώρου μετεγκατάστασης (στην πρώτη περίπτωση), χορήγηση αποζημίωσης (στη δεύτερη περίπτωση), μετακίνηση του πληθυσμού, και απαλλοτρίωση (Δουγαλή, 2018). Η επιλογή υφιστάμενων οικισμών πραγματοποιείται κυρίως λόγω του μέχρι και σήμερα σημαντικού αριθμού τους, αλλά και λόγω της ευκολότερης μετακίνησής τους σε άλλο χώρο ή σε αστικό κέντρο. Ο ορισμός των συντελεστή απαλλοτριώσεων, καθώς ανήκει κυρίως στο κράτος η συγκεκριμένη ενέργεια, είναι συνήθως συνυφασμένος με τα οικονομικά δεδομένα της περιόδου που γίνεται ο καθορισμός. Όσον αφορά στην επιλογή του τρόπου μετεγκατάστασης, σχετικές μελέτες δείχνουν ότι συνήθως δίνεται ως πρώτη επιλογή η αποζημίωση, για την αποφυγή μελλοντικών δικαστικών διεκδικήσεων, κάτι για το οποίο η Ελλάδα δεν έχει την κατάλληλη υποδομή και οργάνωση. Η μετακίνηση του πληθυσμού πραγματοποιείται σε συγκεκριμένα, μακρόχρονα συνήθως όρια, τόσο για την χορήγηση περιόδου προετοιμασίας του πληθυσμού, όσο και λόγω των καθυστερήσεων γραφειοκρατικών ζητημάτων. Τέλος, η απαλλοτρίωση πραγματοποιείται σχεδόν άμεσα μετά την μετεγκατάσταση του πληθυσμού και την εκκένωση του χώρου, αφού όλες οι καταγεγραμμένες μετεγκαταστάσεις τις τελευταίες δύο δεκαετίες πραγματοποιούνται για οικονομική εκμετάλλευση του χώρου.

Οι πιο σύγχρονες πολιτικές μετεγκατάστασης τείνουν να συνυπολογίζουν τις συνέπειες στα μετεγκαταστηθέντα νοικοκυριά, τις επιχειρήσεις, και τις γειτονίες, ώστε

να προβλέπονται και να αποφεύγονται ή και να αποκαθίστανται άμεσα (US DoT, 1975). Οι συνέπειες για τα μετεγκαταστηθέντα νοικοκυριά μπορεί να είναι οικονομικές, κοινωνικές ή και ψυχολογικές. Η μετεγκατάσταση δεν περιλαμβάνει μόνο την αλλαγή εργασίας, αλλά συχνά και την δυσκολία στην ανεύρεση άλλης, δημιουργώντας προβλήματα στην οικογενειακή διαβίωση. Οι κοινωνικές αλλαγές είναι αναμενόμενες, αν και πολλές φορές (ειδικά στις μεγάλες διαφορές συνθηκών, όπως από ένα πολύ μικρό χωριό σε μία μεγάλη πόλη) δημιουργούν προβλήματα προσαρμογής σε όλα τα μέλη της οικογένειας. Και οι δύο προηγούμενες συνθήκες αποτελούν σημαντικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ψυχολογικών προβλημάτων. Παρόμοια λειτουργία έχει και η απώλεια της “γειτονιάς”, η οποία έχει μάθει πριν την μετεγκατάσταση να λειτουργεί ως ένα οικογενειακό σύστημα. Η σημαντικότερη επιρροή που αναφέρεται και περιλαμβάνεται στις σύγχρονες πολιτικές μετεγκαταστάσεων είναι αυτή που γίνεται στις επιχειρήσεις και τα επαγγέλματα του τόπου καταγωγής. Οι επιχειρήσεις αυτές συχνά δεν μπορούν να μεταφερθούν, να ανταγωνιστούν και να επιβιώσουν, όπως και τα τοπικά προσαρμοσμένα επαγγέλματα, με αποτέλεσμα την οικονομική αλλά και ψυχολογική φθορά του ατόμου. Για τον λόγο αυτό, ο τελευταίος παράγοντας τείνει να προωθείται μέσω λύσεων στις εξελιγμένες πολιτικές μετεγκατάστασης. Όπως φαίνεται από όλα τα παραπάνω, οι συνέπειες αυτές δύναται να έχουν μεγαλύτερο του προβλεπόμενου κόστος μετά την μετεγκατάσταση, εάν δεν ληφθούν υπ’ όψει ως βασικά μέτρα ενσωματωμένα στην πολιτική μετεγκατάστασης, και δεν αντιμετωπιστούν κατάλληλα και εγκαίρως.

Ήδη από την δεκαετία του 1970 είχε διαπιστωθεί ότι οι αναγκαστικές μετεγκαταστάσεις, αλλά κυρίως ο τρόπος που πραγματοποιούνταν, έχουν συγκεκριμένα αρνητικά αποτελέσματα για τον πληθυσμό. Η Θεωρία της Αναγκαστικής Μετεγκατάστασης προέκυψε από την μελέτη της αποξένωσης μετά την μετεγκατάσταση, αλλά ακόμα και σήμερα χρησιμοποιείται για την ενσωμάτωση στοιχείων της μέσα στις πολιτικές μετεγκατάστασης (Napier, 1972, όπως αναφέρεται στους Perry και Lindell, 1997). Η συγκεκριμένη θεωρία συνδέει την μετεγκατάσταση για βιομηχανικούς λόγους με τρεις συνθήκες αποξένωσης για τον μετεγκατεστημένο πληθυσμό. Η μία συνθήκη είναι όταν η μετεγκατάσταση γίνεται με τρόπο ώστε το άτομο να νιώθει αδύναμο να ελέγξει τους εξωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη ζωή του. Χάριν της συγκεκριμένης συνθήκης προστέθηκαν στις πολιτικές μετεγκατάστασης εναλλακτικές όπως το η αποζημίωση και επιλογή του ατόμου για το

πού θα μετεγκατασταθεί. Η δεύτερη συνθήκη αφορά στην δημιουργία αισθήματος ότι το άτομο είναι ξεκομμένο από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, και γι' αυτό "θυσιάζεται" για το κοινό καλό με την μετακίνησή του. Μεταξύ των λύσεων για τη συγκεκριμένη συνθήκη είναι η μετεγκατάσταση ενός ολόκληρου πληθυσμού σε τόπο που έχει παρόμοια χαρακτηριστικά και διαμορφώνεται αναλόγως. Παρόμοια λύση δίνεται σε για την τρίτη συνθήκη, η οποία αφορά στο αίσθημα ότι το άτομο είναι μέλος ενός γενικού συστήματος αλλά δεν ανήκει σε μία συγκεκριμένη ομάδα, όπως οι συντοπίτες του πριν την μετεγκατάσταση. Αν και υπάρχουν αρκετά κενά στην θεωρία της Αναγκαστικής Μετεγκατάστασης, είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι πρώτον, εστιάζει στον ανθρώπινο παράγοντα και, δεύτερον, αξιοποιείται σταδιακά για την προσαρμογή των υπαρχόντων πολιτικών μετεγκατάστασης ή την δημιουργία νέων.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι μελέτες σχετικά με τις πεποιθήσεις του πληθυσμού για την αναγκαστική μετεγκατάσταση λόγω της κοινωνικής, βιομηχανικής ή οικονομικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό με τις πολιτικές μετεγκατάστασης. Στην μελέτη των Napier και Wright, οι πεποιθήσεις των ομάδων που μελετήθηκαν μετά την μετεγκατάσταση εμφανίζονται διαφορούμενες, τόσο με αρνητικές πτυχές όσο και με θετικές (Napier και Wright, 1974). Σύμφωνα με την συγκεκριμένη μελέτη, υπήρχαν διαφορετικές πεποιθήσεις όσον αφορά τα θέματα της αιτίας της μετεγκατάστασής τους από τις πεποιθήσεις για τις συνέπειές της σε αυτούς ήταν. Για την ακρίβεια, οι ομάδες πληθυσμών θεωρούσαν καλό για την κοινωνία και το κοινό όφελος την μετεγκατάστασή τους. Αντίθετα όμως, θεωρούσαν κακό την μετεγκατάσταση των ιδίων για το κοινό όφελος. Το συμπέρασμα των συγγραφέων καταλήγει ότι, αν και ο άνθρωπος είναι δεκτικός προς την εξέλιξη, την ανάπτυξη και την αλλαγή, και μπορεί να αντιληφθεί το κοινό καλό, δυσκολεύεται να αποδεχθεί τις συνέπειες όταν αυτές αφορούν τον ίδιο ή την ομάδα του. Το συγκεκριμένο συμπέρασμα αποτελεί προβληματισμό για την εξέλιξη των πολιτικών μετεγκατάστασης αφού, όπως διαφαίνεται, καμία πολιτική μετεγκατάστασης δεν θα μπορέσει να είναι επαρκής ώστε να καλύψει τις ανάγκες ενός μετεγκαταστηθέντα πληθυσμού.

1.2 Η ΠΑΡΟΥΣΑ ΕΡΕΥΝΑ

1.2.1 Η περίπτωση μετεγκατάστασης σε Χαραυγή και Μαυροπηγή

Σύμφωνα με τον Αβραμίδη (2015, Μάιος), από την δεκαετία του 1950, η ΔΕΗ εγκαταστάθηκε στην ευρύτερη περιοχή της Πτολεμαΐδας του Νομού Κοζάνης,

προκειμένου να πραγματοποιηθούν τα πρώτα βιομηχανικά βήματα της εκμετάλλευσης του λιγνίτη. Ως εκ τούτου, διάφορα χωριά γύρω από την πόλη της Πτολεμαΐδας έχουν κατά καιρούς απαλλοτριωθεί, καθώς κρίθηκε σημαντική η εξόρυξη του λιγνίτη που εντοπίστηκε στα εδάφη τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα χωριά της Χαραυγής και Μαυροπηγής. Ειδικότερα, η απαλλοτρίωση της Χαραυγής πραγματοποιήθηκε το 1979-1982, ενώ η Μαυροπηγή είναι το τελευταίο χωριό που εγκαταλείφθηκε από τους κατοίκους του την τελευταία πενταετία.

Εστιάζοντας στο αντικείμενο της παρούσας έρευνας, οι κάτοικοι των απαλλοτριωμένων χωριών Χαραυγής και Μαυροπηγής (εικόνα 1), κλήθηκαν να εγκαταλείψουν τα νοικοκυριά τους, τις εργασίες τους, τις γειτονιές τους και τις συνήθειες τους, αναπροσαρμόζοντας μοιραία την καθημερινότητά τους σε ένα καινούριο τόπο - περιβάλλον. Στα πλαίσια της αναπροσαρμογής αυτής, θεωρείτο δυνατόν να προέκυψαν θετικές ή/και αρνητικές επιδράσεις σε διάφορους τομείς της ζωής των εκτοπισμένων. Παραδειγματικά, προκαλεί ενδιαφέρον η διερεύνηση της επίδρασης της μετεγκατάστασης των εκτοπισμένων στην ψυχική τους υγεία ή και στην ποιότητα της ζωής τους. Σύμφωνα με τη Ζήση (2013), διάφορες έρευνες εξέτασαν τη σχέση ανάμεσα στην ψυχική υγεία των ατόμων και του τόπου στον οποίο κατοικούν και υπέδειξαν άλλοτε ισχυρές και άλλοτε λιγότερο ισχυρές επιδράσεις μεταξύ των εν λόγω μεταβλητών, καθώς φαίνεται να μεσολαβούν άλλες - ανεξάρτητες μεταβλητές, όπως τα δομικά στοιχεία μιας περιοχής και τα ατομικά χαρακτηριστικά. Επιπλέον, διάφορες εθνογραφικές μελέτες υποδεικνύουν ότι η συμβολή του τόπου στην ψυχολογική σύνθεση του εαυτού γίνεται περισσότερο ευδιάκριτη σε περιπτώσεις που απειλείται η ταυτότητα του τόπου, είτε μέσω σημαντικών αλλαγών των συμβόλων, είτε μέσω προσωπικών αλλαγών αναφορικά με τον τόπο κατοικίας.

Εικόνα 1: Πανοραμική φωτογραφία της Μαυροπηγής πριν την μετεγκατάσταση (πηγή, Ελληνικά Χωριά, http://ellinika-xwria.blogspot.com/2017/02/blog-post_94.html)

Εικόνα 2: Το εγκαταλελειμμένο χωριό της Χαραυγής πριν την απαλλοτρίωση (πηγή, <https://mapio.net/pic/p-1892130/>)

1.2.2 Οι μετεγκαταστάσεις λόγω εξόρυξης λιγνίτη

Οι εξορύξεις λιγνίτη στην Ελλάδα ξεκίνησαν το 1957, στο οροπέδιο της Εορδαίας. Οι απαλλοτριώσεις χωριών και μετακινήσεις πληθυσμών ξεκίνησαν ενεργά όταν, μετά το 1970, μέσω της ΔΕΗ, η εξορυκτική δραστηριότητα εκτοξεύθηκε λόγω των αυξημένων αναγκών για ηλεκτρική ενέργεια (Δουγαλή, 2018), με πρώτο τον οικισμό της Καρδιάς. Σύμφωνα με την Δουγαλή, η διαδικασία που ακολουθήθηκε τότε περιλάμβανε πέντε στάδια: την εκτίμηση των περιουσιακών στοιχείων των κατοίκων και των δημοσίων κτιρίων, την κατηγοριοποίηση των οικοπέδων με βάση τα χαρακτηριστικά τους, την καταγραφή της γεωργικής παραγωγής (καλλιεργήσιμη γη και δενδροκατοχή), τον ορισμό της τιμής αποζημίωσης ανά τετραγωνικό μέτρο και τέλος, την χορήγηση της αποζημίωσης. Η διαδικασία ήταν αρκετά σύντομη, αφού διήρκησε μόλις δύο χρόνια από την απόφαση έως και την απαλλοτρίωση.

Έκτοτε η μετεγκατάσταση πληθυσμών λόγω της λιγνιτικής εξόρυξης αυξήθηκε σημαντικά. Μαζί με αυτήν αυξήθηκαν και οι μελέτες σχετικά με τα θετικά και τα αρνητικά της εξόρυξης, τόσο για το περιβάλλον όσο και για τους ανθρώπους. Από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα που αξιοποιούν οι αρμόδιοι είναι το γεγονός της υψηλής θερμιδικής αξίας του λιγνίτη, γεγονός που εξασφαλίζει μεγάλο μέρος της ηλεκτρικής ενέργειας συγκριτικά με άλλα μέσα. Τα μειονεκτήματα όμως καταγράφονται και αναλύονται από πλήθος επιστημονικών πεδίων, όπως της ιατρικής, της περιβαλλοντολογίας, της ψυχολογίας και άλλα. Μεταξύ των σημαντικότερων μειονεκτημάτων αναφέρονται η περιβαλλοντική μόλυνση και η περιβαλλοντική μετανάστευση (Μπούσδα, 2018). Η περιβαλλοντική μόλυνση αφορά στην επικινδυνότητα της τροφής, του νερού, του αέρα, των απότομων κλιματικών αλλαγών ως συνέπεια της επεξεργασίας του λιγνίτη και άλλα, η περιβαλλοντική μετανάστευση είναι αρκετά πιο πολύπλοκη. Μεταξύ άλλων περιλαμβάνει τους οικονομικούς λόγους (απώλειες ευκαιριών εργασίας), τους πολιτικούς (άμεσοι εξαναγκασμοί μετεγκατάστασης για αξιοποίηση χώρου), τους κοινωνικούς (μείωση παροχών όπως εκπαίδευση, υγεία και άλλα), και τους δημογραφικούς (απότομη αλλαγή στα δημογραφικά στοιχεία της περιοχής, όπως πτώση γεννήσεων, θάνατοι από νέες τοπικά εμφανιζόμενες ασθένειες, κτλ). Η πληροφόρηση του κοινού για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της εξόρυξης λιγνίτη, αλλά και των συνεπειών της επεξεργασίας του και των μετεγκαταστάσεων λόγω αυτού φαίνεται να είναι άγνωστες στο ευρύ κοινό μέχρι και την ημέρα της συγγραφής της παρούσης.

1.2.3 Η μετεγκατάσταση του χωριού Μαυροπηγής

Η Μαυροπηγή αποτέλεσε ένα από τα τελευταία χωριά που απαλλοτριώθηκαν από τη ΔΕΗ λόγω της εκμετάλλευσης του λιγνίτη. Αν και η ενημέρωση για την επιλογή της περιοχής προϋπήρχε από την εποχή της απαλλοτρίωσης της Χαραυγής, περίπου το 1980, οι διαδικασίες της μετεγκατάστασης των τελευταίων κατοίκων ολοκληρώθηκαν πριν περίπου 6 χρόνια από την συγγραφή της παρούσας έρευνας. Σε αντίθεση με την επιλογή που έγινε για το μετεγκατεστημένο χωριό της Χαραυγής (εικόνα 3), οι κάτοικοι του χωριού Μαυροπηγής επέλεξαν την χρηματική αποζημίωση, με σκοπό την ατομική επιλογή του τόπου προορισμού τους. Το χωριό εκκενώθηκε οριστικά το 2014, και σήμερα αποτελείται αποκλειστικά από τα κτιριακά υπόλοιπα του πολιτισμού της Μαυροπηγής (εικόνες 4 και 5). Οι κάτοικοι επέλεξαν να μεταγκατασταθούν κυρίως στην πόλη της Κοζάνης, στην πόλη της Πτολεμαΐδας, στην πόλη της Θεσσαλονίκης και, κάποιοι μεμονωμένοι από αυτούς σε οικεία τους χωριά κοντά στην περιοχή.

Φαίνεται λοιπόν, ότι μέσω της παρούσας θεματικής, δηλαδή της μετεγκατάστασης, θα γίνει ακόμη καλύτερα αντιληπτή η σημασία του τόπου στη συγκρότηση του εαυτού, καθώς η ταυτότητα του χωριού της Μαυροπηγής, όχι μόνο απειλήθηκε, αλλά εξαφανίστηκε. Αναλυτικότερα, έπειτα από την απαλλοτρίωση των χωριών Χαραυγής και Μαυροπηγής, δημιουργήθηκε το χωριό της Νέας Χαραυγής -σε διαφορετική τοποθεσία-, εν αντιθέσει του χωριού Μαυροπηγής που χάθηκε από το γεωγραφικό χάρτη. Οι κάτοικοι του δεύτερου, όπως προαναφέρθηκε, προτίμησαν την μετεγκατάστασή τους στην πόλη της Πτολεμαΐδας ή και σε άλλα ήδη υπάρχοντα χωριά.

Εικόνα 3: Η Νέα Χαραυγή Κοζάνης, αποτέλεσμα της μετεγκατάστασης από την Χαραυγή Κοζάνης (πηγή, <https://www.youtube.com/watch?v=Z4mgmiSk7Rw>, Πόντιος Ακρίτας)

Εικόνα 4: Η ερειπωμένη Μαυροπηγή Κοζάνης, πριν την κατεδάφισή της. Το σπίτι.
(πηγή, Ο Χρόνος, <https://xronos-kozanis.gr/i-mayropigi-katedafizetai/>)

Εικόνα 5: Η ερειπωμένη Μαυροπηγή Κοζάνης, πριν την κατεδάφισή της. Η γειτονιά.
(πηγή, Νεοκλής Θεοδοουλίδης, <https://kozan.gr/archives/105635>)

1.2.4 Ερευνητικά ερωτήματα

Αν και υπάρχει ποικιλία ερευνών σχετικά με την σχέση του ατόμου με το περιβάλλον του και την επιρροή αυτής από την μετεγκατάσταση, είναι σαφές ότι υπάρχουν παράμετροι που διαφοροποιούνται ανάλογα με την περίπτωση, τον άνθρωπο και την εποχή. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να προσθέσει στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία, δεδομένα που προέρχονται από τον Ελλαδικό χώρο, την συγκεκριμένη χρονική περίοδο και ένα επίσης συγκεκριμένο δείγμα έργου, αυτό της μετεγκατάστασης των κατοίκων του απαλλοτριωμένου χωριού Μαυροπηγής.

Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας μελέτης εστίασαν σε διαφορετικούς άξονες της εμπειρίας των κατοίκων σχετικά με την μετεγκατάσταση και την εγκατάλειψη του τόπου τους. Μέσω της ποιοτικής επιστημονικής μεθόδου, διερευνήθηκαν τα συναισθήματα, οι σκέψεις και οι συμπεριφορές σχετικά με την σχέση του ατόμου με το περιβάλλον αναφοράς, μέσα από το πρίσμα του παρελθόντος, δηλαδή πριν την μετεγκατάσταση, αλλά και μετά από αυτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΜΕΘΟΛΟΓΙΑ

2.1 Σχεδιασμός έρευνας

Με βάση την βιβλιογραφική ανασκόπηση, διαπιστώθηκε ότι υπάρχουν λιγοστά δεδομένα για την εμπειρία της μετεγκατάστασης πληθυσμού στην Ελλάδα, ειδικά για τις μετεγκαταστάσεις λόγω κοινωνικής ή βιομηχανικής ανάπτυξης. Πολύ μεγαλύτερο είναι το κενό για ανάλογες μελέτες περισσότερο από την ανθρωπιστική σκοπιά, χωρίς φυσικά να παραβλέπεται η σκοπιά του τόπου και του τοπίου. Για τον λόγο αυτό, στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε ο ποιοτικός σχεδιασμός έρευνας. Στα πλαίσια της διεξαγωγής της εν λόγω μελέτης επιδιώκεται η διερεύνηση, όχι ο έλεγχος ή η επιβεβαίωση. Ο ερευνητής, σύμφωνα με τα αντιληπτικά περιγράμματα που διέπουν την ποιοτική μεθοδολογία, έχει σκοπό να συλλάβει όχι το γενικό και αντικειμενικό, αλλά το ειδικό και το συγκεκριμένο. Η έμφαση μπορεί να επιτευχθεί με επιπλέον ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία μπορούν να τεθούν στη διάρκεια της συνέντευξης. Οι ποιοτικές έρευνες σύμφωνα με τον Σταλικά (2005), δίνουν έμφαση σε κάθε άτομο ξεχωριστά και στοχεύουν στην ανάλυση της διαφορετικότητάς του, επιτρέποντας αλλά και προωθώντας την έκφρασή της. Επιτρέπουν την πρόσβαση σε προσωπικά ατομικά βιώματα, σε απόψεις και εμπειρίες μέσω της εις βάθος διερεύνησης. Ο ερευνητής παραμένει κοντά στο υλικό, καθώς δε βασίζεται σε συγκεκριμένες κατηγορίες και μέσω της διαπροσωπικής επαφής δύναται να παρατηρεί τη μη λεκτική συμπεριφορά των συμμετεχόντων.

Ένας επιπλέον λόγος για τον οποίο στη συγκεκριμένη έρευνα κρίθηκε σκόπιμο και αποτελεσματικότερο να χρησιμοποιηθεί η ποιοτική μέθοδος ανάλυσης, είναι το γεγονός ότι η χρήση μίας επαγωγικής μεθόδου θα κάλυπτε το κενό του μειωμένου αριθμού συμμετεχόντων. Σε αντίθεση με τις ποσοτικές έρευνες, οι ποιοτικές μελέτες ορίζουν μικρό αριθμό συμμετεχόντων. Με βάση τόσο το θέμα της παρούσας μελέτης, όσο και τον συγκεκριμένο αριθμητικά πληθυσμό, μία ποσοτική έρευνα θα είχε αποκλειστεί εξ ορισμού. Αντίθετα, ο μικρός πληθυσμός που χρειαζόταν για την επιτυχή ολοκλήρωση μίας ποιοτικής έρευνας και ήταν διαθέσιμος και προσβάσιμος, ήταν πλήρης εμπειρικός και ικανός να προσφέρει γνώση στο συγκεκριμένο θέμα.

Για την ανάλυση των δεδομένων επιλέχθηκε η Θεματική Ανάλυση. Η Θεματική Ανάλυση θεωρείται από τις ανθρωπιστικές επιστήμες η καταλληλότερη για την αναζήτηση και διερεύνηση κοινωνικών νοητικών αναπαραστάσεων, καθώς τα θέματα

που προκύπτουν μέσα από τις επιλεγμένες ομάδες συμμετεχόντων αξιοποιούνται για να αναδείξουν την παρουσία κοινωνικών μοντέλων (Jofee, και Haarhoff, 2002, όπως αναφέρεται στους Marks και Yardley, 2004). Για την συγκεκριμένη έρευνα, τα ζητούμενα προς διερεύνηση όπως οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για τον τόπο, την ζωή σε αυτόν, την εμπειρία της μετεγκατάστασης, αλλά και τις πεποιθήσεις σχετικά με τις πολιτικές μετεγκατάστασης που εφαρμόστηκαν, όρισαν την Θεματική Ανάλυση ως ιδανική μέθοδο για την ανάλυση των δεδομένων.

2.2 Συμμετέχοντες

Για την επιλογή των συμμετεχόντων της παρούσα έρευνας χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της σκόπιμης δειγματοληψίας. Η συγκεκριμένη μέθοδος χαρακτηρίζεται από την επιλογή συμμετεχόντων οι οποίοι θα πρέπει να πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις με βάση την εκτεταμένη εμπειρία και γνώση τους επάνω σε ένα θέμα (Gledhill, Abbey, και Schweitzer, 2008). Στην παρούσα έρευνα, η σκόπιμη δειγματοληψία συνεισέφερε στο να επιλεγούν άτομα τα οποία είχαν αυτοπροσώπως την εμπειρία της μετεγκατάστασης από το χωριό της Μαυροπηγής. Η σκόπιμη δειγματοληψία διασφαλίζει την συλλογή πληροφοριών χωρίς την παρεμβολή εξωτερικών παρεμβάσεων (πληροφορίες από τρίτους κτλ), αλλά και την υποκειμενική αντίληψη του συμμετέχοντα σε σχέση με τα συγκεκριμένα αντικειμενικά θέματα του ερευνητικού ερωτήματος. Θεωρείται ιδανική μέθοδος δειγματοληψίας σε ποιοτικές μεθόδους, αφού το περιεχόμενο των δεδομένων πρέπει να είναι εντοπισμένο και σαφές, αλλά και ο αριθμός των συμμετεχόντων είναι σημαντικά μικρότερος από αυτόν των ποσοτικών μεθόδων, συνεπώς δεν υπάρχει η δυνατότητα μη αξιολόγησης όλων των παρεχόμενων πληροφοριών. Στα μειονεκτήματα της σκόπιμης δειγματοληψίας ανήκει το γεγονός ότι δεν μπορούν να υπολογιστούν με ακρίβεια τα κριτήρια και οι προϋποθέσεις συμμετοχής, ώστε να διασφαλιστεί το τελικό σκόπιο απαραίτητο δείγμα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα σε κάποιες περιπτώσεις να επιλέγονται άτομα τα οποία έχουν μικρότερη εμπειρία από άλλα, απλά επειδή τα κριτήρια και οι προϋποθέσεις συμμετοχής δεν είχαν “φιλτράρει” ικανοποιητικά τους υποψηφίους συμμετέχοντες.

Για την επαφή και επικοινωνία με τους υποψηφίους συμμετέχοντες χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της χιονοστιβάδας ή αλλιώς γνωστή ως τεχνική της αλυσιδωτής δειγματοληψίας. Η συγκεκριμένη τεχνική περιγράφεται ως μία αλυσιδωτή

προσέγγιση των υποψηφίων συμμετεχόντων ξεκινώντας από ένα-δύο σχετικά με το θέμα της έρευνας άτομα, τα οποία παραπέμπουν σε άλλα, επίσης σχετικά με το θέμα άτομα (Ισαρη, και Πουρκός, 2015). Για την παρούσα έρευνα αποδείχθηκε ιδιαίτερα αποτελεσματική τεχνική, καθώς οι συμμετέχοντες είχαν κάποιον κοινό τόπο εκκίνησης (το χωριό Μαυροπηγή), αλλά κατά τον χρόνο της έρευνας είχαν διαφορετικό τόπο προορισμού (Κοζάνη, Πτολεμαΐδα, Θεσσαλονίκη κτλ). Με την συγκεκριμένη τεχνική μπόρεσαν να εντοπιστούν άτομα τα οποία βρισκόταν σε διαφορετικά μέρη της Ελλάδας, αρκεί να είχαν κάποιου είδους επαφή με τα προηγούμενα που είχαν εντοπιστεί μέσω της χιονοστιβάδας. Αν και ιδιαίτερα αποτελεσματική και αξιόπιστη ως προς την ποιότητα και κάλυψη των προϋποθέσεων συμμετοχής των υποψηφίων (Robson, 2010), η τεχνική της χιονοστιβάδας έχει το μειονέκτημα ότι περιορίζει την προσέγγιση υποψηφίων που δεν έτυχε να έχουν επικοινωνία με τους προηγούμενους της αλυσίδας. Επίσης, συνήθως οι παραπομπές γίνονται σε άτομα του κοινού κοινωνικού περιβάλλοντος του προηγούμενου υποψηφίου, με αποτέλεσμα να υπάρχουν συχνά κοινές πεποιθήσεις, σκέψεις και εμπειρίες, περιορίζοντας έτσι την ποικιλομορφία των δεδομένων που θα έδινε μία διαφορετική τεχνική.

Οι συμμετέχοντες της παρούσας έρευνας αποτελούνταν από επτά άτομα, όλοι πρώην κάτοικοι του χωριού Μαυροπηγή. Από αυτούς, τέσσερις ήταν γυναίκες (57,1%) και τρεις ήταν άνδρες (42,9%). Το ηλικιακό φάσμα κυμάνθηκε μεταξύ είκοσι πέντε ετών και εβδομήντα οκτώ ετών. Με βάση τις ανάγκες της έρευνας, έγινε προσπάθεια να υπάρξει ποικιλομορφία στο δείγμα από την άποψη των ηλικιών των συμμετεχόντων, αλλά και μία σχετική ισορροπία σχετικά με το φύλο. Σημαντική παράμετρος η οποία θα πρέπει να αναφερθεί στα στατιστικά των συμμετεχόντων είναι τα χρόνια από την μετεγκατάσταση, καθώς αυτό πιθανολογείται να επηρεάζει την ανάμνηση στην εμπειρία του συμμετέχοντα κατά την περίοδο της μετεγκατάστασης. Ο μέσος όρος των ετών που δήλωσαν οι πρώην κάτοικοι ότι έφυγαν από την περιοχή ήταν τα 5,5 έτη. Παρακάτω παρουσιάζεται συγκεντρωτικός πίνακας των πληροφοριών των συμμετεχόντων.

Πίνακας 1: Συγκεντρωτικός πίνακας πληροφοριών των συμμετεχόντων

Αριθμός συμμετέχοντα	Φύλο	Ηλικία	Έτη από την μετεγκατάσταση
Συμμετέχων 1	Άρρεν	25	6

Συμμετέχων 2	Άρρεν	66	5
Συμμετέχων 3	Θήλυ	33	6
Συμμετέχων 4	Θήλυ	39	μ. δ.
Συμμετέχων 5	Άρρεν	78	μ. δ.
Συμμετέχων 6	Θήλυ	55	μ. δ.
Συμμετέχων 7	Θήλυ	57	5
Ποσοστά και μέσοι όροι	A.: 42,9% Θ.: 57,1%	M. O.: 50,4 έτη	M. O.: 5,5 έτη

2.3 Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Το ζητούμενο της παρούσας έρευνας ήταν η απόκτηση νέας γνώσης γύρω από την εμπειρία της μετεγκατάστασης των κατοίκων της Μαυροπηγής. Για τον λόγο αυτό, θεωρήθηκε η καταλληλότερη μέθοδος για την συλλογή δεδομένων η ατομική ημι-δομημένη συνέντευξη.

Οι ατομικές ημι-δομημένες συνεντεύξεις θεωρούνται ως ένα κατάλληλο εργαλείο για τις διερευνητικές μελέτες, αφού μέσα από αυτές συλλέγονται πληροφορίες για τις σκέψεις, τις πεποιθήσεις, και τις συμπεριφορές των ανθρώπων (Harris, και Brown, 2010). Με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας έρευνας, η αναζήτηση μέσω της ημι-δομημένης συνέντευξης εστιάζει στις εμπειρίες των πρώην κατοίκων της Μαυροπηγής, συμπεριλαμβανομένων και των υποκειμενικών πεποιθήσεων, των συμπεριφορών και των σκέψεων που συνόδεψαν την μετεγκατάσταση κατά την πραγματοποίησή της έως και τον χρόνο που διεξήχθη η έρευνα.

Οι ερωτήσεις της συνεντεύξεις προέκυψαν μέσα από την μελέτη της βιβλιογραφίας, και στηρίχθηκαν σημαντικά στα συζητούμενα δεδομένα της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Διαμορφώθηκαν δώδεκα ερωτήσεις (Παράρτημα 1), διατυπωμένες με τρόπο ώστε να μην παίρνουν μονολεκτικές απαντήσεις, όπως αρμόζει για την ποιοτική συλλογή δεδομένων και καλύπτει της ανάγκες της ποιοτικής ανάλυσης. Λόγω του οριακά μεγάλου αριθμού ερωτήσεων για την συγκεκριμένη μέθοδο, δεν υπήρξαν ξεκάθαρα διαχωρισμένες η εισαγωγική ερώτηση και η ερώτηση κλεισίματος. Αντίθετα, διαμορφώθηκαν με τρόπο ώστε από μόνες τους να αποτελούν πηγή συλλογής σημαντικών πληροφοριών και δεδομένων.

Οι ερωτήσεις της παρούσας έρευνας εστίασαν σε τρεις βασικές κατηγορίες: το παρόν (δηλαδή τον χρόνο της συνέντευξης) σε σχέση με την μετεγκατάσταση (ερωτήσεις 1, 6, 9, 11, και 12), την εσωτερική παρελθοντική εμπειρία πριν και κατά τη διάρκεια της μετεγκατάστασης (ερωτήσεις 2, 3, 4, 5, και 10), και, τέλος την εξωτερική παρελθοντική εμπειρία της μετεγκατάστασης, δηλαδή τους εξωγενείς παράγοντες αυτής (ερωτήσεις 7, και 8). Όπως γίνεται εμφανές, οι ερωτήσεις εστίασαν περισσότερο σε δεδομένα τα οποία ανήκαν σε εσωτερικές των συμμετεχόντων γνώσεις, πεποιθήσεις, σκέψεις και συναισθήματα, αντί της συλλογής αυθαίρετων συμπερασμάτων για λογαριασμό τρίτων.

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της ημι-δομημένης συνέντευξης αποτελεί το γεγονός ότι τα δεδομένα συλλέγονται υπό την μορφή συζήτησης με τον συνεντευξιαζόμενο (Σταλίκας, 2010). Η διαλεκτική συλλογή δεδομένων παρέχει αξιόλογα οφέλη για τόσο για την ποιότητα των δεδομένων όσο και για τον συνεντευξιαζόμενο. Από την σκοπιά του συμμετέχοντα, το κλίμα που χαρακτηρίζει την ημι-δομημένη συνέντευξη δημιουργεί οικειότητα, λειτουργεί κατά του άγχους που συνοδεύει την ανάκληση και περιγραφή εμπειριών, και επιτρέπει την περιγραφή μέσα από τον τρόπο έκφρασης του συνεντευξιαζόμενου. Τα παραπάνω πλεονεκτήματα λειτουργούν ευεργετικά και για την ποιότητα των δεδομένων, αφού ένα ελάχιστο περιοριστικό εργαλείο επιτρέπει την συλλογή ικανοποιητικής ποσότητας και ποιότητας δεδομένων. Τέλος, ένα εξίσου σημαντικό πλεονέκτημα της ημι-δομημένης είναι το γεγονός ότι επιτρέπει να προστεθούν συναφείς ή διευκρινιστικές ερωτήσεις, ή και ερωτήσεις επέκτασης της βασικής ερώτησης.

Ένα εκ των αξιοσημείωτων μειονεκτημάτων της ημι-δομημένης συνέντευξης αποτελεί το γεγονός ότι ο οδηγός ερωτήσεων περιορίζει τόσο τον συνεντευξιαζόμενο όσο και τον ερευνητή (Σταλίκας, 2010). Αν και ιδανική μέθοδος συλλογής δεδομένων για εκπαιδευτικούς σκοπούς, ή για συγκεκριμένου θέματος έρευνες, η ημι-δομημένη συνέντευξη δεν παύει να κινείται μέσα στα συγκεκριμένα όρια των εκάστοτε ερωτήσεων. Με αυτόν τον τρόπο, ο συμμετέχων περιορίζεται να απαντήσει γύρω από το θέμα (παραβλέποντας έτσι πολλές φορές πληροφορίες τις οποίες ο ίδιος θεωρεί μη σχετικές ή όχι σημαντικές κατά το δικό του νοητικό “φιλτράρισμα”), ενώ ο ερευνητής δεσμεύεται να κινείται γύρω από τα πλαίσια των ερωτήσεων του οδηγού, ακόμα και εάν διαπιστώνει κατά την συνέντευξη ότι προκύπτει κάποιο ζήτημα εξαιρετικής

σημαντικότητας που θα έπρεπε να περιλαμβάνεται στην βασική δομή των ερωτήσεων της συνέντευξης.

2.4 Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να δημιουργηθεί νέα γνώση γύρω από το θέμα της εμπειρίας των μετεγκατεστημένων κατοίκων του χωριού Μαυροπηγή, καθώς από τη βιβλιογραφία προέκυψε ότι δεν υπήρχαν επαρκή δεδομένα για την κατανόησή της. Για τον λόγο αυτό επιλέχθηκε η Θεματική Ανάλυση, μία από τις πιο δομημένες ποιοτικές μεθόδους.

Η Θεματική Ανάλυση χαρακτηρίζεται από την επιτρεπόμενη ευελιξία στον χειρισμό των δεδομένων, την σαφή δομή στην επεξεργασία τους, αλλά και την διαπιστωμένη επιστημονική της εγκυρότητα (Braun, και Clarke, 2006). Η δομή της Θεματικής Ανάλυσης στηρίζεται σε έξι βήματα επεξεργασίας: την συλλογή των δεδομένων, την ανοιχτή κωδικοποίηση, την αναζήτηση των θεμάτων, την επανεξέταση των θεμάτων, τον ορισμό και την ονοματοδοσία των θεμάτων, και, τέλος, την εκτίμηση για τον κορεσμό και την επάρκεια των δεδομένων έτσι ώστε να καλύπτουν επαρκώς τα θέματα (Braun, και Clarke, 2006). Χρησιμοποιώντας την Θεματική Ανάλυση στην παρούσα έρευνα, τα παραπάνω βήματα εφαρμόστηκαν όπως παρουσιάζονται παρακάτω.

Βήμα 1- Συλλογή των δεδομένων: το συγκεκριμένο βήμα περιλαμβάνει τις συνεντεύξεις, την καταγραφή τους και την απομαγνητοφώνησή τους. Στην παρούσα έρευνα, η απομαγνητοφώνηση και η προετοιμασία των δεδομένων πραγματοποιούνταν μετά από κάθε συνέντευξη στο σπίτι της ερευνήτριας, με σκοπό να ολοκληρωθεί η διαδικασία διαχωρισμού των δεδομένων από τις φόρμες συμμετοχής των συμμετεχόντων και να διασφαλιστεί η ανωνυμία τους χωρίς την παρουσία τρίτων.

Βήμα 2- Ανοιχτή κωδικοποίηση: οι επτά συνεντεύξεις, σε έντυπη πλέον μορφή και με κωδικό ανά συμμετέχοντα, μελετήθηκαν και εξετάστηκαν προσεκτικά και επανειλημμένα. Αναζητήθηκαν οι αρχικοί κωδικοί με βάση την συχνότητα εμφάνισής τους μέσα στις συνεντεύξεις, την σημαντικότητά τους, ή την μοναδικότητά τους. Στο τέλος του δεύτερου βήματος είχαν καταγραφεί το σύνολο των αρχικών κωδικών της έρευνας.

Βήμα 3- Αναζήτηση των θεμάτων: για την αναζήτηση των θεμάτων χρησιμοποιήθηκε ιεραρχική ομαδοποίηση με βάση της τρεις βασικές κατηγορίες των ερωτήσεων. Αυτές ήταν το παρόν (δηλαδή τον χρόνο της συνέντευξης) σε σχέση με την μετεγκατάσταση, η εσωτερική παρελθοντική εμπειρία πριν και κατά τη διάρκεια της μετεγκατάστασης, και, τέλος η εξωτερική παρελθοντική εμπειρία της μετεγκατάστασης, δηλαδή τους εξωγενείς παράγοντες αυτής. Πριν την ολοκλήρωση του 3^{ου} βήματος, τα υποψήφια θέματα και υποθέματα που δημιουργήθηκαν διασταυρώθηκαν με τους αρχικούς κωδικούς για την επικύρωση της κάλυψης και χρήσης των βασικών δεδομένων.

Βήμα 4- Επανεξέταση των θεμάτων: σε αυτό το στάδιο, τα υποψήφια θέματα και υποθέματα διασταυρώθηκαν με τα αρχεία των αρχικών συνεντεύξεων. Σκοπός της διασταύρωσης ήταν η αναζήτηση σημαντικών δεδομένων που παραλήφθηκαν από τα θέματα, η επιβεβαίωση ότι τα σημαντικά δεδομένα καλύπτονται από τα δημιουργημένα υποψήφια θέματα και υποθέματα, αλλά και η πιθανή αλληλοκάλυψη μεταξύ δεδομένων ή θεμάτων. Σε αυτό το στάδιο χρειάστηκε να αναδιαμορφωθούν κάποια από τα υποθέματα.

Βήμα 5- Ορισμός και ονοματοδοσία των θεμάτων: Μετά το στάδιο της τελικής διαμόρφωσης των θεμάτων και υποθεμάτων, στο κάθε θέμα και υπόθεμα δόθηκε ένας σαφής ορισμός και ονοματίστηκε με το δυνατόν περισσότερη ακρίβεια στην περιγραφή του τίτλου του. Επίσης, συνδέθηκε δειγματοληπτικά και με κάποια από τα δεδομένα των συμμετεχόντων απευθείας, ώστε να ετοιμαστεί για την τελική καταγραφή και παρουσίασή του.

Βήμα 6- Εκτίμηση για τον κορεσμό και την επάρκεια των δεδομένων: με την ολοκλήρωση της διαδικασίας του ορισμού και της ονοματοδοσίας των θεμάτων και υποθεμάτων, πραγματοποιήθηκε διασταύρωση με το σύνολο των δεδομένων από τις συνεντεύξεις, αλλά και με τα αρχικά στάδια κωδικοποίησης, ώστε να διασφαλιστεί ότι τα θέματα υποστηρίζονται ικανοποιητικά, αλλά και απαντούν επαρκώς το ερευνητικό ερώτημα.

Μετά την ολοκλήρωση των βημάτων της Θεματικής Ανάλυσης, ακολούθησε η συγγραφή και παρουσίαση των αποτελεσμάτων. Συνοπτικός πίνακας των θεμάτων και υποθεμάτων βρίσκεται στο κεφάλαιο της Ανάλυσης.

Για να διατηρηθεί σε όλη τη διάρκεια των αναλύσεων η εγκυρότητα και αξιοπιστία της διαδικασίας, διατηρήθηκε αντανακλαστικό ημερολόγιο, σημαντικό εργαλείο της Θεματικής Ανάλυσης (Willig, 2015), στο οποίο καταχωρούνται όλα τα επεξεργασμένα δεδομένα ανά στάδιο.

Κρίνεται απαραίτητο να αναφερθεί ότι, παρά τα σημαντικά πλεονεκτήματά της Θεματικής Ανάλυσης, όπως η οργανωμένη δομή της σε συνδυασμό με την ευελιξία της, έχει ένα μειονέκτημα σχετικά κοινό για τις ποιοτικές μεθόδους ανάλυσης. Κατά τον διαχωρισμό των θεμάτων και υποθεμάτων μέσω των κωδικών, παραλείπονται αναγκαστικά κάποιοι, είτε γιατί δεν εμφανίζονται συχνά, είτε διότι δεν κρίνονται σημαντικοί για το θέμα ή για τον ερευνητή. Με αυτόν τον τρόπο το τελικό αποτέλεσμα της ανάλυσης πάντα έχει κάποια κενά σε σχέση με την αντιπροσώπευση των δεδομένων.

2.5 Διαδικασία

Το στάδιο της διαδικασίας συλλογής και ανάλυσης δεδομένων ξεκίνησε με την προσέγγιση των συμμετεχόντων. Εφαρμόζοντας τις προαναφερθείσες τεχνικές και μεθόδους, οι δύο πρώτοι υποψήφιοι συμμετέχοντες ανήκαν στον ευρύτερο κοινωνικό περίγυρο της ερευνήτριας, όντως και η ίδια κάτοικος του Νομού Κοζάνης. Οι υποψήφιοι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν τηλεφωνικά για το περιεχόμενο της έρευνας, και ρωτήθηκαν για το εάν θα τους ενδιέφερε να συμμετάσχουν. Ο ένας εξ' αυτών εξεδήλωσε την επιθυμία να συμμετάσχει, ενώ ο δεύτερος δήλωσε ότι δεν θα ήθελε να συμμετάσχει ο ίδιος, αλλά μπορούσε να παραπέμψει άλλα άτομα με τα οποία είχε επαφή και μετά την μετεγκατάσταση να επικοινωνήσουν με την ερευνήτρια. Την ίδια βοήθεια προσφέρθηκε να συνεισφέρει και ο υποψήφιος συμμετέχων ο οποίος είχε δεχθεί να συμμετάσχει. Μέσω της τεχνικής της χιονοστιβάδας συγκεντρώθηκαν στο σύνολο έντεκα υποψήφιοι για την συμμετοχή στο ερευνητικό έργο.

Η ερευνήτρια ήρθε πρωτίστως σε τηλεφωνική επαφή με όλους τους υποψήφιους συμμετέχοντες και τους ενημέρωσε προφορικά και εν συντομία για το περιεχόμενο και τις διαδικασίες στη έρευνας. Κατόπιν κλείστηκε ένα ραντεβού με τον κάθε υποψήφιο συμμετέχοντα ώστε να πραγματοποιηθεί η αναλυτική ενημέρωση, να

συμπληρωθεί η φόρμα κριτηρίων ώστε να επιλεγούν οι τελικοί συμμετέχοντες στην έρευνα, και να οριστεί το ραντεβού της συνέντευξης. Από τους έντεκα συμμετέχοντες, οι επτά πληρούσαν τα κριτήρια συμμετοχής και συμφώνησαν προφορικά στην συμμετοχή τους στην έρευνα. Από τους υπόλοιπους τέσσερις, ο ένας υποψήφιος απορρίφθηκε διότι, παρά την επιθυμία του να συμμετάσχει, ήταν ανήλικος και χρειαζόταν ειδική άδεια συμμετοχής στην έρευνα, η οποία δεν είχε προβλεφθεί. Μία εκ των υποψηφίων, αν και δεν περιλαμβανόταν στην φόρμα, δήλωσε ότι λόγω ηλικίας έκανε χρήση φαρμάκων σχετικών με την μνήμη, κάτι το οποίο οδήγησε στην απόρριψή της, καθώς θεωρήθηκε εκτός των πλαισίων ηθικής και δεοντολογίας να συμμετάσχει άτομο με σχετικά προβλήματα υγείας, αλλά και σχετικώς άσκοπο για την έρευνα, αφού δεν θα υπήρχαν σαφείς ή έγκυρες πληροφορίες. Οι τελευταίοι δύο συμμετέχοντες αποφάσισαν να μην συμμετάσχουν μετά την αναλυτική προφορική ενημέρωση.

Με τους επτά τελικώς επιλεγμένους υποψηφίους κλείστηκε νέα μέρα και ώρα συνάντησης για την πραγματοποίηση της συνέντευξης. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στον προσωπικό χώρο του κάθε συμμετέχοντα, καθώς το περιβάλλον το οποίο δύναται να τους παρέχει τη μεγαλύτερη ασφάλεια και άνεση κατά τον προφορικό τους λόγο. Σκοπός ήταν η εξασφάλιση ενός ήσυχου περιβάλλοντος, περιορίζοντας τη παρεμβολή εξωτερικών παρεμβολών. Πριν την έναρξη της συλλογής των δεδομένων υπήρξε η τελική ενημέρωση, η απάντηση στα ερωτήματα των συμμετεχόντων, και η υπογραφή της φόρμας συγκατάθεσης και δεοντολογίας από τους συνεντευξιαζόμενους.

Η αμιγώς ερευνητική διαδικασία, κατά την οποία τέθηκαν αποκλειστικά τυπικές και προκαθορισμένου περιεχομένου και σειράς ερωτήσεις, διήρκεσε περίπου είκοσι λεπτά ανά συνέντευξη, με παράλληλη μαγνητοφώνηση της κάθε συνέντευξης. Στις μαγνητοφωνήσεις δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή ώστε να μην αναφέρονται οι συμμετέχοντες (στην αρχή ή στην διάρκεια) με τα ονόματά τους, αλλά με τον κωδικό αριθμό που τους είχε δοθεί από την φόρμα προϋποθέσεων συμμετοχής, και είχαν ενημερωθεί για την τεχνική αυτή λεπτομέρεια. Με την ολοκλήρωση της κάθε συνέντευξης, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν προφορικά για την πορεία των δεδομένων τους αλλά και γραπτά με την φόρμα απενημέρωσης.

Με την αναχώρηση από κάθε συνέντευξη, η ερευνήτρια φρόντισε για τον διαχωρισμό των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων από τα δεδομένα των

συνεντεύξεων, διατηρώντας τα σε διαφορετικούς χώρους και χωρίς πρόσβαση από τρίτους. Μετά την ολοκλήρωση της διασφάλισης της ανωνυμίας των συμμετεχόντων, ξεκίνησε η διαδικασία απομαγνητοφώνησης των συνεντεύξεων, κατά την οποία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση τόσο στην απόλυτα ακριβή μεταφορά των λέξεων των συμμετεχόντων, όσο και στην το δυνατόν καλύτερη μεταφορά των μη λεκτικών πληροφοριών και δεδομένων (όπως επιφωνήματα, συμπεριφορές κτλ).

Μετά την μεταφορά των συνεντεύξεων σε γραπτή μορφή, τα δεδομένα πέρασαν στην διαδικασία της εκτέλεσης της Θεματικής Ανάλυσης.

2.6 Ηθικά δεοντολογικά ζητήματα

Η τήρηση των αρχών ηθικής και δεοντολογίας στην έρευνα είναι ιδιαίτερα σημαντική. Η παρούσα μελέτη δεν αποτελεί εξαίρεση, και για τον λόγο αυτό δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην εφαρμογή διαδικασιών διασφάλισης των δικαιωμάτων συμμετεχόντων.

Σύμφωνα με τους Ελληνικούς και Διεθνείς κώδικες ηθικής και δεοντολογίας για την επιστημονική έρευνα (APA, 2010), οι συμμετέχοντες πρέπει να γνωρίζουν από την αρχή, δηλαδή πριν την συλλογή δεδομένων από αυτούς, το θέμα της έρευνας καθώς και τις διαδικασίες γύρω από αυτήν. Για τον λόγο αυτό, πριν την τελική επιλογή τους, και με συμπλήρωση της φόρμας προϋποθέσεων συμμετοχής (Παράρτημα 2), υπήρξε μία πρώτη ενημέρωση. Στην φόρμα προϋποθέσεων συμμετοχής έγινε σημαντική προσπάθεια να μη συλλεχθούν στοιχεία περισσότερα από αυτά που χρειαζόταν για την διαλογή και τελική επιλογή των συμμετεχόντων. Στη συγκεκριμένη έρευνα, οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν τόσο γραπτά, με την φόρμα ενημέρωσης (Παράρτημα 3) όσο και προφορικά, λεπτομερώς για το αντικείμενο της έρευνας και τα ζητούμενα δεδομένα από αυτούς, με την λιγότερο δυνατή καθοδηγητική προσπάθεια από την πλευρά του ερευνητή. Λαμβάνοντας υπόψιν ότι οι ερωτήσεις της έρευνας εμπειρείχαν και ζητήματα τα οποία θα μπορούσαν να του προκαλέσουν αισθήματα θλίψης (για παράδειγμα, τα συναισθήματα για την απώλεια του τόπου), έγινε κατά την ενημέρωση ειδική μνεία από τον ερευνητή για το συγκεκριμένο θέμα. Επίσης, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι οι συμμετέχοντες θα διατηρούσαν σε όλη τη διάρκεια της συνέντευξης το δικαίωμα να μην απαντήσουν σε κάποια από τις ερωτήσεις, ή και να αποσυρθούν σε οποιοδήποτε στάδιο και να ζητήσουν άμεση καταστροφή των μέχρι τότε παρεχόμενων δεδομένων τους, χωρίς να υπάρχουν κυρώσεις για αυτούς. Με αυτόν

τον τρόπο, οι συμμετέχοντες είχαν πλήρη ενημέρωση και την δυνατότητα να αποφασίσουν αντικειμενικά για την συμμετοχή τους στην έρευνα.

Ένα επιπλέον σημαντικό ζήτημα σχετικό με την ηθική και δεοντολογία στην έρευνα είναι αυτό της ανωνυμίας των συμμετεχόντων. Πλην ελαχίστων και ειδικών περιπτώσεων, τα στοιχεία των συμμετεχόντων δεν θα πρέπει να συνδέονται με τα δεδομένα που παρείχαν. Για τον λόγο αυτό, στη συγκεκριμένη έρευνα δόθηκε πριν την έναρξη των συνεντεύξεων και μετά την ενημέρωση, η φόρμα συγκατάθεσης συμμετοχής στην έρευνα, στο πάνω μέρος της οποίας υπήρχε θέση για κωδικοποίηση του συμμετέχοντα (Παράρτημα 4). Κατά την υπογραφή της από τον συμμετέχοντα, οριζόταν ένας μονοψήφιος αριθμός, ο οποίος χρησιμοποιήθηκε και στην ηχογράφηση της συνέντευξης και κατά την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων. Μετά την αποχώρηση από την κάθε συνέντευξη, τα δύο στοιχεία (η φόρμα συγκατάθεσης και οι μαγνητοφωνήσεις) διαχωρίζονταν και διατηρήθηκαν ξεχωριστά, ώστε να μην μπορεί να γίνει ταυτοποίηση του συμμετέχοντα από τρίτους. Ενδεικτική συνέντευξη συμμετέχοντα παρατίθεται στο Παράρτημα 6. Για όλη την διαδικασία της διατήρησης της ανωνυμίας, ο κάθε συμμετέχων ενημερώθηκε κατά την διάρκεια της παρουσίας του θέματος, στο προηγούμενο στάδιο, αλλά και πριν την συνέντευξη.

Ως τελική διαδικασία τήρησης των κανόνων ηθικής και δεοντολογίας, πραγματοποιήθηκε απενημέρωση των συμμετεχόντων μετά από κάθε συνέντευξη. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για την χρήση και διατήρηση των δεδομένων που παρείχαν, καθώς και για το δικαίωμά τους να πληροφορηθούν σχετικά με την έρευνα μετά την ολοκλήρωσή της με την χρήση της ηλεκτρονικής διεύθυνσης της ερευνήτριας. Οι πληροφορίες αυτές δόθηκαν και με έντυπο έγγραφο (Παράρτημα 5).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Από τη Θεματική Ανάλυση προέκυψαν 5 θέματα και συνολικά 16 υποθέματα. Αυτά, όπως παρουσιάζονται συνοπτικά και στον πίνακα 2, περιλαμβάνουν την Παρομοίωση της απώλειας του χωριού με το πένθος (με τρία υποθέματα), τις Ρουτίνες ελάχιστης πολυπλοκότητας λόγω μακράς βίωσης στον τόπο (με δύο υποθέματα), την Έντονη αίσθηση της κοινωνικής υπόστασης κατά τη διάρκεια και μετά την μετεγκατάσταση (με τέσσερα υποθέματα), την Μερική προσαρμογή στο νέο περιβάλλον (με τέσσερα υποθέματα), και τα Αντικρουόμενα αισθήματα και πεποιθήσεις για την λήψη αποφάσεων σχετικά με την μετεγκατάσταση (με τρία υποθέματα). Μετά τον πίνακα ακολουθεί η παρουσίαση και υποστήριξη εκάστου θέματος και υποθέματος.

Πίνακας 2: Θέματα και υποθέματα που προέκυψαν από την Θεματική Ανάλυση.

Θέμα	Υπόθεμα
1. Παρομοίωση της απώλειας με το πένθος.	1α. Συναισθήματα όμοια με το πένθος για την απώλεια του τόπου.
	1β. Συναισθήματα όμοια με το πένθος για την απώλεια της κοινωνικής ύπαρξης.
	1γ. Συναισθήματα όμοια με το πένθος για τον κλωνισμό της ατομικής υπόστασης.
2. Ρουτίνες ελάχιστης πολυπλοκότητας λόγω μακράς βίωσης στον τόπο.	2α. Συνύπαρξη με τους συγχωριανούς.
	2β. Συνύπαρξη με τη φύση και το τοπίο.
3. Έντονη αίσθηση της κοινωνικής υπόστασης κατά τη διάρκεια και μετά την μετεγκατάσταση.	3α. Γνώση και ανάμνηση της ιστορίας.
	3β. Επιμονή στη διατήρηση της κουλτούρας.
	3γ. Έντονη θρησκευτική συνείδηση, συνδεδεμένη με το τοπίο και τα κτίρια.
	3δ. Σύνδεση της υπόστασης με την απώλεια της ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς.
4. Μερική προσαρμογή στο νέο περιβάλλον.	4α. Μερική προσαρμογή λόγω διαφοράς αριθμού πληθυσμού.
	4β. Μερική προσαρμογή λόγω διαφοράς τοπίου.

	4γ. Διαφορετική προσαρμογή ανάλογα με την ηλικία.
	4δ. Ζωντανή επιθυμία για επιστροφή στον πρώτο τόπο και τον τρόπο ζωής.
5. Αντικρουόμενα αισθήματα και πεποιθήσεις για την λήψη αποφάσεων σχετικά με την μετεγκατάσταση.	5α. Πεποιθήσεις περί ατομικιστικής στάσης.
	5β. Πεποιθήσεις για ελάχιστη συμμετοχή.
	5γ. Πεποιθήσεις περί της αναγκαιότητας της μετεγκατάστασης.

1. Παρομοίωση της απώλειας με το πένθος.

Το σύνολο των συμμετεχόντων περιέγραψαν την εμπειρία της μετεγκατάστασης μέσω συναισθημάτων σχετικών με την βίωση πένθους, ενώ κάποιοι εξ' αυτών χρησιμοποίησαν αυτούσια την λέξη “πένθος”. Χαρακτηριστικό αποτελεί το γεγονός ότι όλοι οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούσαν εκ περιτροπής τον παρελθοντικό και παρόν χρόνο κατά τις συνεντεύξεις τους, γεγονός που ενισχύσει την τρέχουσα βίωση του πένθους της απώλειας. Εντοπίστηκαν όμως διαφορετικές εστίες της απώλειας που οδήγησε στα συναισθήματα πένθους. Αυτές είναι ο τόπος, η κοινωνική αλληλεπίδραση και η ατομική υπόσταση, ανάλογα με το τι νιώθει ο κάθε συμμετέχων ότι πενθεί περισσότερο.

1α. Συναισθήματα όμοια με το πένθος για την απώλεια του τόπου.

Πολλοί εκ των συμμετεχόντων δήλωσαν ότι τόσο κατά την μετεγκατάσταση όσο και κατά την εποχή που πραγματοποιήθηκε η παρούσα συνέντευξη ένιωθαν θλίψη, άρνηση, και άλλα σχετικά συναισθήματα σχετικά με την απώλεια του τόπου, του χωριού και την καταστροφή του τοπίου.

“Μόνο και μόνο από αυτά που ακούω για το πως μοιάζει πλέον το χωριό,

νιώθω θλίψη. Δεν θα άντεχα να το επισκεφθώ.”

Συμμετ. 6., ερώτ. 11

“Δεν ξαναπάω, ερείπια είναι μόνο. Λύπη και θυμό αισθάνομαι.”

Συμμετ. 5., ερώτ. 11

“Χάθηκε η ταυτότητά του τόπου, σαν να μην υπήρξε ποτέ.

Και δεν υπάρχει τρόπος να ξαναγεννηθεί.”

Συμμετ. 4., ερώτ. 9

“Η αλήθεια είναι πως θέλω να το επισκεφθώ παρότι ξέρω ότι θα στεναχωρηθώ

με αυτό που θα δω. Αλλά δε ξέρω αν θα βρω το θάρρος

και την ευκαιρία να πάω. Νομίζω περισσότερο το θάρρος.”

Συμμετ. 3., ερώτ. 11

“Τον επισκεπτόμουν συχνά μέχρι και τον τελευταίο χρόνο για να ταΐζω

τα αδέσποτα. Βίωνα συναισθήματα πένθους, κάθε φορά.”

Συμμετ. 4., ερώτ. 11

“Θλίψη και άρνηση. Επειδή όπως σου είπα έφυγα από τους τελευταίους, έζησα την μετατροπή του χωριού σε φάντασμα αφού μόνο αδέσποτα έδιναν πια ζωή. Οι εικόνες

ήταν ήδη τόσο σκληρές που πήρα την απόφαση να φύγω.”

Συμμετ. 2., ερώτ. 11

1β. Συναισθήματα όμοια με το πένθος για την απώλεια της κοινωνικής ύπαρξης.

Για κάποιους από τους συμμετέχοντες η απώλεια του κοινωνικού περιβάλλοντος, της γειτονιάς, των ανθρώπων, της κοινωνικής ταυτότητας που είχαν αποκτήσει μέσα από αυτά, ήταν σημαντικότερη αιτία δημιουργίας αισθημάτων πένθους.

“Χάσαμε τους γείτονες, τους φίλους μας, τους ανθρώπους

που μεγαλώσαμε μαζί, τον τόπο μας”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 9

“Φρόντιζα τον κήπο της μάνας μου, έβγαίνα καμιά βόλτα με τις φίλες μου.. και σίγουρα νιώθω ένα κενό χωρίς αυτές...”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 2

“Χάσαμε τους γείτονες, τους φίλους μας, τους ανθρώπους που μεγαλώσαμε μαζί, τον τόπο μας.”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 9

1γ. *Συναισθήματα όμοια με το πένθος για τον κλονισμό της ατομικής υπόστασης.*

Για κάποιους από τους συμμετέχοντες, η διαμονή στο χωριό συνδεόταν με την ατομική υπόσταση, την συνέχεια μίας ατομικής και οικογενειακής ιστορίας, και τον ορισμό της ατομικής συνέχειας. Η μετεγκατάσταση σε αυτά τα άτομα δημιούργησε το αίσθημα της γενεαλογικής απώλειας και τον κλονισμό της ατομικής υπόστασης.

“Από τότε που σηκώσανε και τους νεκρούς μας δε θέλω να ξαναπάω.

Να κάνω τι; Όχι, δεν έχω τη δύναμη.”

Συμμετ. 7., Ερώτ. 11

“Επί τουρκοκρατίας, οι παππούδες μου ζούσανε εδώ. Νιώθω μερικές φορές ότι με την μετεγκατάσταση ξερίζωσαν και την οικογενειακή μου ιστορία.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 4

2. Ρουτίνες ελάχιστης πολυπλοκότητας λόγω μακράς βίωσης στον τόπο.

Το σύνολο των συμμετεχόντων αναβίωσε την εμπειρία αλλά και τις συνέπειες της μετεγκατάστασης μέσα από την ανάκληση μνημών σχετικές με τις καθημερινές ρουτίνες της ζωής στη Μαυροπηγή. Οι ρουτίνες αυτές συγκρίνονται από κάποιους από τους συμμετέχοντες και με την τρέχουσα καθημερινότητά τους. Όπως τις περιγράφουν χαρακτηρίζονται από ελάχιστη πολυπλοκότητα, και διαχωρίζονται σε ρουτίνες που σχετίζονται με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο του χωριού και με την φύση και το τοπίο της Μαυροπηγής.

2α. *Συνύπαρξη με τους συγχωριανούς.*

Η ερώτηση περί συνύπαρξης με τους συγχωριανούς χρησιμοποιήθηκε για να γίνει αντιληπτή η διαφορετικότητα της καθημερινότητας των ατόμων που μετεγκαταστάθηκαν, αλλά και για να συλλεχθούν δεδομένα περί της εμπειρίας της μετεγκατάστασης μέσω μη ευθείας ερώτησης.

Από τους περισσότερους συμμετέχοντες οι περιγραφές για τις ρουτίνες με τους συγχωριανούς αναδεικνύουν ανθρώπινες σχέσεις που δημιουργούνται σε

συγκεκριμένα περιβάλλοντα, όπως αυτά της κλειστής κοινωνίας ενός χωριού, και μακροχρόνιας συμβίωσης.

“Τα παιχνίδια και κυρίως τη μπάλα που έπαιζα με την παρέα μου στις αλάνες...

Α! και τις βόλτες με τα ποδήλατα που κάναμε.

Πιτσιρικάς ήμουν όλη μέρα έξω.”

Συμμετ. 1., Ερώτ. 2

“Αν θες να σου πω τι μου λείπει από εκεί, αυτό είναι το μεγάλο μας γήπεδο.

Τα βράδια μάλιστα φωτίζονταν πανέμορφα. Μαζευόμασταν το βράδυ εκεί και άκουγες μόνο τα γέλια μας και του ήχους της φύσης.”

Συμμετ. 1., Ερώτ. 3

“Για τους άλλους μπορεί να μην θεωρείται όμορφο χωριό, για μένα η Μαυροπηγή ήταν το ομορφότερο.

Ίσως γιατί οι άνθρωποι και οι συνήθειες κάνουν τους τόπους.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 3

“Φρόντιζα τον κήπο της μάνας μου, έβγαινα καμιά βόλτα με τις φίλες μου.. και σίγουρα νιώθω ένα κενό χωρίς αυτές...αυτά.

Και τα παραδοσιακά μας πανηγύρια.”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 3

“Το καφενείο, το τάβλι, ο μπαχτσές και τα μοχαμπέτια στη γειτονία.”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 2

“Το ότι μαζευόμασταν όλοι μαζί και ο συγχωρεμένος ο άντρας μου έπαιζε λύρα. Το σπίτι μας ήταν πάντα ανοιχτό, όλη η γειτονία μαζευόταν σε μας... αχ...πολύ τραγούδι, πολύ χορός...πολλά γέλια...”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 2

2β. Συνύπαρξη με τη φύση και το τοπίο.

Αντίστοιχα με την ερώτηση περί συνύπαρξης με τους λοιπούς κατοίκους του χωριού, η ερώτηση περί συνύπαρξης με το τοπίο δημιουργήθηκε για την συλλογή πληροφοριών σχετικά με την υποκειμενική αντίληψη των κατοίκων για το γεωγραφικό χαρακτήρα της περιοχής, το τοπίο και τον τόπο ως φυσική υπόσταση.

Από το σύνολο των συμμετεχόντων, οι απαντήσεις που αφορούσαν την συνύπαρξη με την φύση και το τοπίο είχαν ιδιαίτερη οντότητα. Αν και δεν το περιέγραψαν με την ίδια έκταση, όλοι οι συμμετέχοντες ανέφεραν την σχέση τους με την φύση και το τοπίο της Μαυροπηγής.

“Αν θες να σου πω τι μου λείπει από εκεί, αυτό είναι το μεγάλο μας γήπεδο.

*Τα βράδια μάλιστα φωτίζονταν πανέμορφα. Μαζευόμασταν το βράδυ
εκεί και άκουγες μόνο τα γέλια μας και του ήχους της φύσης.”*

Συμμετ. 1., Ερώτ. 3

*“Τ’ αμπέλια μου και τα ζα μου.. Φαντάσου, έφτιαχνα δικό μου κρασί, τυρί
και άλλα προϊόντα! Όλα παραγωγής μου και όλα φυσικά.”*

Συμμετ. 2., Ερώτ. 2

*“Φρόντιζα τον κήπο της μάνας μου, έβγαινα καμιά βόλτα με τις φίλες μου..
και σίγουρα νιώθω ένα κενό χωρίς αυτές...αυτά.*

Και τα παραδοσιακά μας πανηγύρια.”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 3

“Να παίζω με τα παιδιά μου στην αυλή και να κάνουμε ιππασία στο κτήμα.

Να κάνουμε βόλτες στη φύση.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 2

“Τη θέα από το σπίτι μου. Δε θα την ξεχάσω ποτέ.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 3

“Το καφενείο, το τάβλι, ο μπαχτσές και τα μοχαμπέτια στη γειτονία.”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 2

*“Την εκκλησία και τη γειτονιά μου. Την εικόνα του χωριού με τη φύση
όταν πλησίαζα για να μπω στο χωριό.”*

Συμμετ. 5., Ερώτ. 3

*“Την εκκλησία του Αγ. Δημητρίου και το εκκλησάκι του Αγ. Μάρκου.
Ήταν μοναδικά.”*

Συμμετ. 6., Ερώτ. 3

*“...το να φροντίζω τον κήπο μου, τα λουλούδια μου, τα σκυλιά μου, να μαγειρεύω στον
ζυλόφουρνο...”*

Συμμετ. 7., Ερώτ. 2

*“Μου έρχονται στο μυαλό τα σπίτια, οι γειτονιές και κυρίως η όμορφη
εκκλησιά μας του Αγ. Δημητρίου. Όλα αυτά υπάρχουν και αλλού,
αλλά τα δικά μας ήταν μοναδικά.”*

Συμμετ. 7., Ερώτ. 3

3. Έντονη αίσθηση της κοινωνικής υπόστασης κατά τη διάρκεια και μετά την μετεγκατάσταση.

Η μετεγκατάσταση πληθυσμού φαίνεται να κινητοποιεί εσωτερικά την ατομική και συλλογική κοινωνική αναζήτηση. Η καθημερινότητα των κατοίκων, όπως αυτή θεωρείται δεδομένη, έρχεται στην επιφάνεια από ένα γεγονός το οποίο δημιουργεί αναταραχή στο σύνολο αλλά και ατομικά.

Τα τρία πρώτα υποθέματα προέκυψαν ουσιαστικά σαν υποστήριξη για το τέταρτο, την αντίληψη περί συνέχισης της ιστορικής, πολιτισμικής και κοινωνικής κληρονομιάς του τόπου. Μέσα από τις απαντήσεις περί γνώσης γύρω από τα αντικείμενα αυτά, οι συμμετέχοντες απέδειξαν ότι ήταν σε θέση να αναγνωρίσουν τις συνέπειες της μετεγκατάστασης στους συγκεκριμένους τομείς.

Από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων αναζητήθηκαν στοιχεία ιστορικής, πολιτισμικής και κοινωνικής χροιάς, τα οποία οι ίδιοι αναγνώριζαν ότι υπήρχαν στον

τόπο τους και επηρεάστηκα κατά την διάρκεια αλλά και μετά την μετεγκατάσταση. Αυτά τα οποία διακρίθηκαν αφορούσαν την ιστορία του χωριού, την επιμονή της διατήρησης της κουλτούρας και το πώς αυτή καταστρατηγήθηκε από την μετεγκατάσταση, την θρησκευτική συνείδηση που συνδεόταν με την Μαυροπηγή, και τέλος την σύνδεση της υπόστασης του χωριού με την απώλεια της ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς.

3α. Γνώση και ανάμνηση της ιστορίας.

Όλοι οι συμμετέχοντες, συμπεριλαμβανομένων και των νεότερων αυτών, απάντησαν στην ερώτηση για την ύπαρξη ιστορίας που συνοδεύει το χωριό της Μαυροπηγής. Κάποιοι από αυτούς περιέγραψαν την τοπική ιστορία ως κάτι δεδομένο, γνωστό, αλλά σχετικά μακρινό για τους ίδιους, ενώ άλλοι ταυτίστηκαν με την ιστορία του τόπου.

“Έχει ιστορική κληρονομιά στο χωριό.. να φανταστείς έχουμε αρχαιολογικό χώρο που έρχονται και εργάζονται με οκτάμηνες συμβάσεις. Τώρα μη με ρωτήσεις λεπτομέρειες για τα αρχαία.. Επίσης οι εκκλησιές μας έχουν ιστορία.”

Συμμετ. 7., Ερώτ. 4

“Στο χωριό μας βρέθηκαν εικόνες από τον 19 αιώνα και όχι μόνο εικόνες, αρχαία αντικείμενα από τα Ρωμαϊκά κιόλας χρόνια!”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 4

“Φυσικά, οι παππούδες μου όπως και υπόλοιποι Μακεδόνες πολεμήσανε τους Τούρκους. Έχουμε ατελείωτες ιστορίες από τους γονείς και τους παππούδες μας σχετικά με τις μάχες που δώσανε.”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 4

“Στη Μαυροπηγή και στη γύρω περιοχή έχει βρεθεί και χαυλιόδοντας (γέλια), σοβαρά! Έχουμε επίσης και αρχαιολογικούς χώρους με αρχαία αντικείμενα. Γενικά το χωριό είχε παλιά ιστορία.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 4

“Επί τουρκοκρατίας, οι παππούδες μου ζούσανε εδώ. Εδώ οι άνθρωποι μιλάγανε τουρκικά και σλάβικα εκείνα τα χρόνια. Το 1924 ήρθαν εδώ και οι πόντιοι. Ναι, φυσικά έχει κληρονομιά. Η κοινότητα ανήγειρε στο χωριό μνημείο προς τιμήν των πεσόντων του Μακεδονικού Αγώνα. Το χωριό έπαιξε τον ρόλο του στην ιστορία της Μακεδονίας.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 4

“Σίγουρα έχει ιστορία το χωριό όπως και όλη η ευρύτερη περιοχή του Ν. Κοζάνης.”

Συμμετ. 1., Ερώτ. 4

3β. Επιμονή στη διατήρηση της κουλτούρας.

Παρά την ποικιλομορφία στις ηλικίες των συμμετεχόντων, χαρακτηριστική είναι η αναγνώριση από όλους της επιμονής για την διατήρηση της κουλτούρας και της τέχνης του χωριού όσο κατοικούσαν εκεί. Οι περιγραφές σχετικά με τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά περιλαμβάνουν από οικιστικές μοναδικότητες και διαφορετικές διαλέκτους, μέχρι τον χορό και την μουσική, όπως αυτά προέκυψαν μέσα από την ιστορία του τόπου και επιχειρούνταν με ιδιαίτερη προσπάθεια να διατηρηθούν όσο οι κάτοικοι βρισκόταν στην Μαυροπηγή.

“Το χωριό είχε περίπου μισούς πόντιους και μισούς ντόπιους...”

οι μεγαλύτεροι μιλούσαν την αντίστοιχη διάλεκτο.

Για χορούς, είχαμε έναν πολιτιστικό σύλλογο, Ειρήνη νομίζω τον λέγανε.

Κάλυπτε και τα δύο είδη.. και πολλά άλλα (γέλια).”

Συμμετ. 1., Ερώτ. 5

“Η πολιτισμική κληρονομιά έχει διασωθεί μέσω των συλλόγων του χωριού. Για την ακρίβεια, έχει ενδιαφέρον ότι η κοινότητα, κατάφερε να κάνει ένα ενιαίο πολιτιστικό σύλλογο που ονομάστηκε Ειρήνη, για να διαφυλάξει

τις ειρηνικές σχέσεις μεταξύ των ντόπιων και των ποντίων.

Οι νέες γενιές των ντόπιων δεν μιλούσαν πολύ τα ντόπια, δηλαδή τα σλάβικα.

Οι πόντιοι, όμως, θεωρώ ότι προσπαθούσαν να διατηρήσουν πιο έντονα την

ταυτότητά τους στη Μαυροπηγή. Βρέθηκε όμως μία ισορροπία, αφού

υπήρχε ειρηνική συνύπαρξη.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 5

“Εγώ από μικρή έμαθα να χορεύω παραδοσιακούς χορούς στο σύλλογο του

χωριού αλλά κυρίως ποντιακά λόγω της καταγωγής μου. Ήταν πολύ οργανωμένος

και δραστήριος ο σύλλογος.. κάναμε συχνά και εκδρομές! Δάσκαλός μου ήταν

ο πατέρας μου που ήταν επίσης και γνωστός λυράρης στη Μαυροπηγή.”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 5

“Ντάξει αν και δεν είμαι φαν της παράδοσης, στο χωριό νομίζω ότι

είχαμε σύλλογο παραδοσιακών χορών.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 5

“Είχαμε διατηρήσει τους χορούς, τα όργανα μέχρι και τις παραδοσιακές

φορεσιές, είχαμε σύλλογο.”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 5

“Όπως σου είπα ο άντρας μου έπαιζε ποντιακή λύρα. Γενικά, στην

Μαυροπηγή διατηρήθηκαν παραδοσιακοί χοροί, κυρίως ποντιακοί.

Συχνά οργανώνονταν εκδηλώσεις και ανταμώματα με άλλους συλλόγους από γειτονικά χωριά και όχι μόνο. Είχαμε έντονη πολιτισμική δραστηριότητα.

Ήταν ο τρόπος για να διασκεδάσουμε.”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 5

“Είχαμε κυρίως δύο διαλέκτους και φυσικά χορευτικό σύλλογο....

Στο χωριό υπάρχουν κυρίως πόντιοι και ντόπιοι.. Η πεθερά μου και ο πεθερός μου προτιμούσαν να συνεννοούνται στα ντόπια. Τώρα για το σύλλογο... και ποντιακούς και ντόπιους χορούς είχε.

Απ'όλα.. είχε κάνει ένα τα δύο είδη..."

Συμμετ. 7., Ερώτ. 5

"Στη Μαυροπηγή υπάρχουν τέσσερις άγιοι προστάτες και τα ιερά τους είναι στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Μάλιστα, στο εκκλησάκι του Αγίου Μάρκου λένε ότι βρίσκεται ο τάφος του."

Συμμετ. 3., Ερώτ. 4

3γ. Έντονη θρησκευτική συνείδηση, συνδεδεμένη με το τοπίο και τα κτίρια.

Ένα από τα θέματα που αναδείχθηκαν μέσα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων είναι η έντονη επαφή με την θρησκευτική τους ταυτότητα, μέσα από τις κτιριακές δομές του χωριού. Οι περισσότεροι εκ των συμμετεχόντων, στην ερώτηση περί ανάκλησης μνήμης σχετική με το περιβάλλον ανέφεραν θρησκευτικούς χώρους, κάποιοι από αυτούς επισημαίνοντας και την αρχιτεκτονικής τους ομορφιά. Η κάλυψη μίας βασικής εσωτερικής ανάγκης, αυτή της πίστης, φαίνεται να έχει συνδεθεί άμεσα με τον τόπο.

"Στη Μαυροπηγή υπάρχουν τέσσερις άγιοι προστάτες και τα ιερά τους είναι στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Μάλιστα, στο εκκλησάκι του Αγίου Μάρκου λένε ότι βρίσκεται ο τάφος του. Ένωθες ανατριχίλα όταν περνούσες."

Συμμετ. 3., Ερώτ. 4

"Την εκκλησία και τη γειτονιά μου."

Συμμετ. 5., Ερώτ. 3

"Την εκκλησία του Αγ. Δημητρίου και το εκκλησάκι του Αγίου Μάρκου. Ήταν μοναδικά."

Συμμετ. 6., Ερώτ. 3

*“Φυσικές εικόνες ε; Μου έρχονται στο μυαλό τα σπίτια, οι γειτονιές
και κυρίως η όμορφη εκκλησιά μας του Αγ. Δημητρίου. Όλα αυτά
υπάρχουν και αλλού, αλλά τα δικά μας ήταν μοναδικά.”*

Συμμετ. 7., Ερώτ. 3

3δ. Σύνδεση της υπόστασης με την απώλεια της ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς.

Το αίσθημα της απώλειας της ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς της Μαυροπηγής φαίνεται μέσω του τρόπου διατύπωσης των συμμετεχόντων να συνδέεται με το αίσθημα της απώλειας ενός σημαντικού μέρους της ατομικής κοινωνικής υπόστασης. Τόσο οι λεκτικές όσο και οι μη λεκτικές απαντήσεις στην ερώτηση για το πώς πιστεύουν ότι επηρεάστηκαν αυτά τα δύο είδη κληρονομιάς από την μετεγκατάστασή τους, χαρακτηρίστηκαν από αρνητική απολυτότητα εκφράζοντας την πεποίθηση ότι τα δύο ήδη κληρονομιάς είτε χάθηκαν ήδη είτε θα χαθούν πολύ σύντομα.

*“Χάθηκαν, δε χάθηκαν; Όχι μόνο γιατί δεν υπάρχει πλέον το χωριό, αλλά
γιατί θα χαθούν αν δεν χάθηκαν ήδη, οι σχέσεις των κατοίκων. Η γλώσσα
για παράδειγμα, είναι ένας ζωντανός οργανισμός. Αν δεν τον χρησιμοποιείς,
πεθαίνει.”*

Συμμετ. 1., Ερώτ. 6

*“Αν το πέρασμα του χρόνου έφθειρε ήδη τις παραδόσεις και την ιστορία
του χωριού, φαντάσου τι έγινε με την κατεδάφισή του.”*

Συμμετ. 2., Ερώτ. 6

*“Σίγουρα η απαλλοτρίωση του χωριού δε συνέβαλλε θετικά στην
διατήρησή τους, αλλά η οικογένειά μου τουλάχιστον δε θα ξεχάσει ποτέ
τις ρίζες και την καταγωγή της.”*

Συμμετ. 3., Ερώτ. 6

“Το χωριό κατεδαφίστηκε μαζί με τις κληρονομίες του. Δεν υπάρχει χωριό,

δεν υπάρχουν κάτοικοι να τις διατηρούν, δεν υπάρχουν παραδόσεις.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 6

*“Τα έχουν καταστρέψει όλα, να ταν κι άλλο το χωριό, και μαζί με αυτό
και οι κληρονομίες του.”*

Συμμετ. 5., Ερώτ. 6

“Αρνητικά. Εμπλουτίστηκε, όμως η κληρονομιά της ΔΕΗ.”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 6

*“Καλέ αφού το χωριό σβήστηκε από το χάρτη θα εξαφανιστούν και
οι κληρονομίες αυτές αν δεν χάθηκαν ήδη.”*

Συμμετ. 7., Ερώτ. 6

4. Μερική προσαρμογή στο νέο περιβάλλον.

Μεγαλύτερο μέρος των συμμετεχόντων περιέγραψε την τρέχουσα πραγματικότητά τους ως αποτέλεσμα της μερικής προσαρμογής τους στο νέο τους περιβάλλον, ακόμα και μετά από το χρονικό διάστημα των 5 ή 6 ετών. Άμεσα συνδεδεμένη με την εμπειρία της μετεγκατάστασης, η μερική προσαρμογή περιέγραψαν ότι οφείλεται είτε στον αριθμό του πληθυσμού της καινούριας περιοχής, (προφανώς για όσους μετακινήθηκαν σε μεγαλύτερα χωριά ή πόλεις), είτε λόγω διαφοράς στο τοπίο (από την φύση σε πιο αστικές περιοχές).

Υπόθεμα δημιουργήθηκε και σχετικά με την επιθυμία των συμμετεχόντων να επιστρέψουν στον τόπο τους, εάν αυτό γινόταν εφικτό.

4α. Μερική προσαρμογή λόγω διαφοράς αριθμού πληθυσμού.

Σημαντικός αριθμός των συμμετεχόντων απέδωσε άμεσα ή έμμεσα την δυσκολία στην προσαρμογή του στον νέο τόπο εγκατάστασης στην διαφορά του πληθυσμού όσον αφορά τον αριθμό τους. Καθώς οι περισσότεροι μετεγκαταστάθηκαν για λόγους ανάγκης στις πόλεις της Κοζάνης και της Πτολεμαΐδας, αναφέρουν ότι ο υπερπληθυσμός σε σχέση με το χωριό τους, τους δυσκολεύει λόγω του απρόσωπου των πόλεων. Λίγο μικρότερη δυσκολία αναφέρουν τα άτομα τα οποία εργαζόταν

συστηματικά ή κατά καιρούς εκτός της Μαυροπηγής, τα οποία είχαν κάποια σχετική εμπειρία με τα αστικά χαρακτηριστικά.

“Την προσαρμογή μου στο νέο τόπο την χαρακτηρίζω δύσκολη. Πολύ δύσκολη.

*Είναι όλα διαφορετικά και απρόσωπα στην Κοζάνη. Πολύς κόσμος, και
δεν ξέρει κανένας τον άλλον.”*

Συμμετ. 2., Ερώτ. 1

*“Δύσκολα, πολύ δύσκολα προσαρμοστήκαμε στην πόλη. Πιο δύσκολα βέβαια εγώ
και ο άντρας μου σε σχέση με τα παιδιά. Τελικά όσο πιο νέος, τόσο πιο εύκολα σε
μετακινούνε... Τα παιδιά κάνουν φίλους. Εμείς μέσα σε τόσο κόσμο πολύ
νιώθουμε μόνοι.”*

Συμμετ. 4., Ερώτ. 1

*“Τώρα ζω στην Κοζάνη σε ένα διαμέρισμα κοντά στο σπίτι της κόρης μου.
Δεν νομίζω ότι θα καταφέρω να προσαρμοστώ ποτέ στην ζωή της πόλης.
Χαίρομαι όμως που είμαι πιο κοντά στα εγγονάκια μου. Παρηγοριέμαι. Αλλά
την πολυκοσμία της δεν νομίζω να την συνηθίσω ποτέ.”*

Συμμετ. 6., Ερώτ. 1

*“Πριν λίγα χρόνια, νομίζω 5, ήρθαμε να ζήσουμε στην Πτολεμαΐδα.. ακόμη
δυσκολεύομαι να προσαρμοστώ εγώ. Για τον άντρα μου φάνηκε πιο εύκολο όλο
αυτό. Ίσως γιατί δούλευε συχνά με μετακινήσεις στην πόλη. Εγώ δυσκολεύομαι
στη μεγάλη πόλη.”*

Συμμετ. 7., Ερώτ. 1

Από την παρούσα μελέτη δεν γίνεται σαφής ο λόγος για τον οποίο οι περισσότεροι των κατοίκων μετακινήθηκαν σε αστικά κέντρα, αντί άλλων χωριών, αλλά θα μπορούσαν να υποτεθούν διάφοροι λόγοι, από το ζήτημα της αποδοχής της νέας μικρής κοινωνίας μέχρι και την οικονομικότερη λύση της κατοίκησης στην πόλη.

4β. Μερική προσαρμογή λόγω διαφοράς τοπίου.

Αν και η δυσκολία προσαρμογής μετά την μετεγκατάσταση στην πόλη ενέχει σίγουρα και την έλλειψη επαφής με το τοπίο και τον τόπο γεωγραφικά, ακόμα και για όσους δεν το δήλωσαν αλλά εστίασαν στον πληθυσμό ή μίλησαν γενικότερα, κάποιοι από τους συμμετέχοντες ανέφεραν ευθέως ότι οι εικόνες της Μαυροπηγής ήταν μία κύρια αιτία στην δυσκολία προσαρμογής τους. Ακόμα και για άτομα που μετακινήθηκαν σε χωριό, διαφοροποιούν το τοπίο από αυτό του πρώτου τόπου τους.

“Μου αρέσει πολύ η Θεσσαλονίκη αν και μου λείπει το χωριό... όμως μπορώ να πω ότι εύκολα εντάχθηκα στο νέο ρυθμό ζωής. Πιο πολύ μου λείπει η φύση.”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 1

“Τώρα πια ζω στο χωριό από πού κατάγεται η γυναίκα μου, στα Κοίλα. Ημουν ήδη εξοικειωμένος με τα Κοίλα γιατί κάποτε εργαζόμουν και εκεί. Οπότε δε μπορώ να πω πως δυσκολεύτηκα. Όχι ότι είναι το ίδιο βέβαια. Μου λείπουν οι εικόνες του τόπου μου. Ήταν εντελώς διαφορετικές.”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 1

4γ. Διαφορετική προσαρμογή ανάλογα με την ηλικία.

Με βάση την βιβλιογραφική ανασκόπηση, υπάρχει διαφορά ανάμεσα στις διαφορετικές ηλικιακές ομάδες στην εμπειρία της μετεγκατάστασης, αλλά και στην προσαρμογή στον νέο τόπο. Με σκοπό την ανίχνευση των πιθανοτήτων διατήρησης της ταυτότητας της Μαυροπηγής, δημιουργήθηκε η ερώτηση περί ευκολίας προσαρμογής στο νέο περιβάλλον.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, αφού αναλύθηκαν μέσω της Θεματικής Ανάλυσης, διασταυρώθηκαν με απλή παραπομπή στην φόρμα προϋποθέσεων συμμετοχής με την ηλικία των συμμετεχόντων.

“Τα καλύτερά μου χρόνια έζησα εκεί και φύγαμε από το χωριό κατά την ενηλικίωσή μου περίπου....Δηλαδή πριν 6 χρόνια περίπου. Εύκολα προσαρμόστηκα στην Πτολεμαΐδα. Άλλωστε δεν ήθελα να ζήσω όλη μου τη ζωή στη Μαυροπηγή, όσο και αν μου άρεσε το χωριό μου.”

Συμμετ. 1., Ερώτ. 1, ετών 25

“27 έτη στην Μαυροπηγή και τα τελευταία 6 ζω στην Θεσσαλονίκη. Μου αρέσει πολύ η Θεσσαλονίκη αν και μου λείπει το χωριό... όμως μπορώ να πω ότι εύκολα εντάχθηκα στο νέο ρυθμό ζωής. Πιο πολύ μου λείπει η φύση.”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 1, ετών 33

“35 χρόνια έζησα στη Μαυροπηγή. Πιστεύω ότι είναι το σημαντικότερο μέρος της ζωής μου αν σκεφτείς ότι έκανα οικογένεια από τα 20 μου. Δύσκολα, πολύ δύσκολα προσαρμοστήκαμε στην πόλη. Πιο δύσκολα βέβαια εγώ και ο άντρας μου σε σχέση με τα παιδιά. Τελικά όσο πιο νέος, τόσο πιο εύκολα σε μετακινούνε...”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 1, ετών 39

“47 με 48 χρόνια αν δε κάνω λάθος, εκεί μεγάλωσα, παντρεύτηκα, έκανα παιδιά. Τώρα ζω στην Κοζάνη σε ένα διαμέρισμα κοντά στο σπίτι της κόρης μου. Δεν νομίζω ότι θα καταφέρω να προσαρμοστώ ποτέ στην ζωή της πόλης. Χαίρομαι όμως που είμαι πιο κοντά στα εγγονάκια μου. Παρηγοριέμαι.”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 1, ετών 55

“Στη Μαυροπηγή έμενα από τότε που γεννήθηκα μέχρι που φύγαμε, δηλαδή 52 έτη. Πριν λίγα χρόνια, νομίζω 5, ήρθαμε να ζήσουμε στην Πτολεμαΐδα.. ακόμη δυσκολεύομαι να προσαρμοστώ εγώ.”

Συμμετ. 7., Ερώτ. 1, ετών 57

“64 χρόνια μέχρι που μας έδωσε η ΔΕΗ, πριν 5 χρόνια. Την προσαρμογή μου στο νέο τόπο την χαρακτηρίζω δύσκολη. Πολύ δύσκολη. Είναι όλα διαφορετικά και απρόσωπα στην Κοζάνη.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 1, ετών 66

“Όλη μου τη ζωή μέχρι τα γεράματα. Τώρα πια ζω στο χωριό από πού κατάγεται η γυναίκα μου, στα Κοίλα. Ήμουν ήδη εξοικειωμένος με τα Κοίλα γιατί κάποτε

εργαζόμεουν και εκεί.. οπότε δε μπορώ να πω πως δυσκολεύτηκα. Όχι ότι είναι το ίδιο βέβαια..”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 1, ετών 78

Από το σύνολο των με ηλικιακή σειρά απαντήσεων προκύπτει ότι η ηλικία παίζει κάποιο σημαντικό ρόλο στην μετεγκατάσταση και προσαρμογή.

4δ. Ζωντανή επιθυμία για επιστροφή στον πρώτο τόπο και τον τρόπο ζωής.

Στην ερώτηση “Εάν σας δινόταν η επιλογή, υπό ποιες συνθήκες / προϋποθέσεις θα επιστρέφατε στο χωριό σας;», το σύνολο των συμμετεχόντων απάντησε ότι θα επέστρεφε, προσωρινά ή μόνιμα εάν το χωριό μπορούσε να αναδημιουργηθεί με την ίδια μορφή ως τοπίο, ως τόπος και με τους ίδιους ανθρώπους. Οι απαντήσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι για τους περισσότερους η Μαυροπηγή ήταν ένα συνδυασμός από τις φυσικές εικόνες και την συγκεκριμένη ανθρώπινη επαφή, χωρίς αυτοί οι δύο παράγοντες να μπορούν να διαχωριστούν.

“Τότε ναι θα επέστρεφα. Αρκεί να ήταν ίδιο όπως το θυμάμαι.. με τις ίδιες γειτονιές, ίδια σπίτια, ίδιους δρόμους... βέβαια είχαμε και λιγότερα λαμόγια μιας και μιλάμε θεωρητικά, ακόμα καλύτερα! (γέλια) αλλά ο τόπος να είναι ο ίδιος!”

Συμμετ. 7., Ερώτ. 12

“Αν το χωριό δια μαγείας γινόταν όπως ακριβώς ήταν, θα πήγαινα την ίδια στιγμή.”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 12

“Εγώ είμαι 78 χρονών. Θα ήθελα να κλείσω τα μάτια μου στον τόπο που γεννήθηκα αλλά δε γεννήθηκα στα ερείπια. Που να γυρίσω; Αν δεν είχε γίνει όλο αυτό ή αν γυρνούσε ο χρόνος θα επέστρεφα.”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 12

“Υπό την προϋπόθεση ότι θα είχα την ίδια γειτονιά.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 12

“Αν οι δικοί μου ζούσαν ακόμη στο χωριό, θα ήθελα να τους επισκέπτομαι.”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 12

“Μπορούν να το ξανακάνουν όπως ήτανε; Αν μπορούσαν, θα επέστρεφα.

Δεν μπορούν όμως. Όχι γιατί τα σπίτια δε ξαναχτίζονται, αλλά γιατί αν δεν επέστρεφαν και οι υπόλοιποι, οι γειτονιές θα ήταν ξένες και το τοπίο σαν κενό.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 12

*“Ίσως σε κάποια μεγαλύτερη ηλικία,
που θα είχα την ανάγκη να είμαι κοντά στη φύση.”*

Συμμετ. 1., Ερώτ. 12

5. Αντικρουόμενα αισθήματα και πεποιθήσεις για την λήψη αποφάσεων σχετικά με την μετεγκατάσταση.

Από τις απαντήσεις των συνεντεύξεων προέκυψε ότι ακόμα και μέσα στο ίδιο άτομο, σε κάποιες των περιπτώσεων, υπήρξε αντιφατική στάση σχετικά με τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων για την μετεγκατάσταση αλλά και την αναγκαιότητά της.

Ειδικά σε σχέση με τις πεποιθήσεις περί ατομικιστικής στάσης και της ελάχιστης συμμετοχής, εκφράζονται δράσεις που αναδεικνύουν έλλειψη συνοχής και συνεργασίας μεταξύ των κατοίκων της Μαυροπηγής, κάτι το οποίο διαπιστώνεται και από τους ίδιους τους συνεντευξιζόμενους.

5α. Πεποιθήσεις περί ατομικιστικής στάσης.

Ένα από τα ερωτήματα τα οποία ανήκαν στην διερεύνηση της εμπειρίας της μετεγκατάστασης οδήγησε στο παρόν υπόθεμα, το οποίο περιγράφει την ατομικιστικής στάση των κατοίκων του χωριού όταν πραγματοποιήθηκε η ανακοίνωση της ανάγκης μετεγκατάστασης.

Το σύνολο των κατοίκων, στις απαντήσεις τους ανέφεραν ότι δεν υπήρξε σύμπνοια στην μεταξύ τους επικοινωνία. Ακόμα και με το γεγονός ότι τους προτάθηκε η μεταφορά του χωριού κάπου αλλά, οι περισσότεροι των συνεντευξιαζομένων δηλώνουν απερίφραστα ότι επικράτησε ο ατομικισμός, το οικονομικό ατομικό συμφέρον, και σε κάποιες εκ των περιπτώσεων, η δολιότητα.

“Τραγικές από τη μεριά των κατοίκων. Κυριάρχησε ένας πανικός όταν μας ενημέρωσαν ότι θα επιλέγαμε εμείς αν θέλουμε να εγκατασταθούμε όλοι μαζί σε έναν νέο οικισμό ή εάν επιθυμούμε χρηματική αποζημίωση. Άλλοι στο χωριό θέλανε το πρώτο, άλλοι το δεύτερο. Δεν υπήρχε ομοφωνία παρότι μας πίεζαν να αποφασίσουμε, καθώς ο χρόνος περνούσε και έτσι αποφάσισαν να μας δώσουν χρήματα.”

Συμμετ. 1., Ερώτ. 8

“Κοίτα, μας είπαν να διαλέξουμε τι είδος αποζημίωσης θέλουμε. Κάναμε πολλές συζητήσεις αλλά ο καθένας έλεγε το μακρύ του και το κοντό του και δεν καταλήξαμε πουθενά. Κάποιοι μάλιστα, εκμεταλλεύθηκαν το δικαίωμα χρηματικής αποζημίωσης, φυτεύοντας δέντρα για μεγαλύτερα ποσά. Και τα πήρανε τελικά.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 8

“Τα λεφτά των αποζημιώσεων ήταν πολλά. Τόσα που παραβλέψαμε τις κακές πολιτικές, τόσο τις δικές μας όσο και των άλλων.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 8

“Απαράδεκτα. Δεν υπάρχει λιγνίτης μόνο κάτω από τη Μαυροπηγή. Απλά τους βόλεψε περισσότερο να την σκάψουν. Ίσως ήμασταν κι εμείς οι ίδιοι βολικοί.”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 8

“Στις πολιτικές εμπλέκονται πάντα συμφέροντα. Η απόφαση του κράτους να σηκώσει ένα ολόκληρο χωριό ήταν αντιδεοντολογική. Βέβαια αυτό έχει ξαναγίνει πολλές φορές και με άλλα χωριά. Εκείνα όμως ανασυγκροτήθηκαν σε καινούρια μέρη. Το

δικό μας όμως εξαφανίσθηκε και φταίξαμε εμείς οι ίδιοι που θέλαμε να αποζημιωθούμε με χρήματα. Στην ουσία εμείς το αποφασίσαμε.”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 8

“Εμάς μας είπανε ότι το χωριό πρέπει να απαλλοτριωθεί και μας άφησαν να διαλέξουμε πως θα αποζημιωθούμε. Οι περισσότεροι θέλανε χρήματα και έτσι έγινε. Άσε τώρα που τα ζητάνε πίσω, γιατί μερικά δικά μας λαμόγια φύτευαν καρυδιές για να πάρουν μεγαλύτερες αποζημιώσεις.”

Συμμετ. 7., Ερώτ. 8

5β. *Πεποιθήσεις για ελάχιστη συμμετοχή.*

Μία εκ των σημαντικότερων ερωτήσεων επάνω στην οποία στηρίχθηκε η αντίληψη των συμμετεχόντων για την συμμετοχή τους στην λήψη αποφάσεων περί της μετεγκατάστασης, η ερώτηση 10 (Πόσο θεωρείτε ότι συμμετείχατε στην απόφαση της μετεγκατάστασης;), ανέδειξε διαφορετικές απόψεις των κατοίκων του χωριού, αλλά και διαφορετικές πεποιθήσεις σε σχέση με την δική τους συμμετοχή και αυτής των συγχωριανών τους.

“Η μετεγκατάσταση ήταν εξαναγκαστική. Συμμετείχα, όμως, σε πάρα πολλές συζητήσεις αναφορικά με τον τρόπο αποζημίωσης αλλά δεν κατάφερα και τίποτα. Είχαμε χωριστεί.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 10

“Δεν συμμετείχα. Η μετεγκατάστασή μου κάπου αλλού ήταν αποτέλεσμα της υποχρεωτικής απαλλοτρίωσης του χωριού από τη ΔΕΗ. Απλά μου το είπαν.”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 10

“Μας ανακοινώθηκε μία απόφαση. Ερωτηθήκαμε μόνο για τον τρόπο αποζημίωσης που επιθυμούσαμε. Καμία συμμετοχή, ούτε καν στο αν θα θέλαμε να μετακινηθεί το χωριό αντί της αποζημίωσης.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 10

“Καθόλου, αφού δεν ήμουν σύμφωνη.”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 10

“Όλα προαποφασισμένα ήταν. Δε συμμετείχα στην απόφαση.”

Συμμετ. 7., Ερώτ. 10

5γ. Πεπειθήσεις περί της αναγκαιότητας της μετεγκατάστασης.

Ένα σημαντικό στοιχείο της εμπειρίας της μετεγκατάστασης ενός ατόμου ή μίας ομάδας ατόμων είναι η αναγκαιότητα της μετακίνησής τους. Μέσα από το ερώτημα της παρούσας έρευνας για το ποιες πιστεύαν ότι είναι οι κυριότερες αιτίες της μετεγκατάστασης, οι συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν με βεβαιότητα, με πεποιθήσεις είτε υπέρ είτε κατά αυτής.

“Στην περιοχή της Μαυροπηγής υπάρχουν μεγάλες ποσότητες λιγνίτη, οι οποίες κρίθηκε αναγκαίο να εξορυχτούν για την ρευματοδότηση της χώρας.”

Συμμετ. 1., Ερώτ. 7

“Δυστυχώς το χωριό είχε λιγνίτη και η ΔΕΗ έπρεπε να τον εξορύξει για λόγους τροφοδοσίας.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 7

“Η μετεγκατάσταση ήταν υποχρεωτική. Αρκετά χρόνια πριν, δε θυμάμαι να σου πω ποτέ ακριβώς, μας ενημέρωσαν ότι το χωριό πρέπει να το σηκώσουν για να βγάλουν το λιγνίτη.”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 7

“Τα λιγνιτοκοιτάσματα που υπάρχουν κάτω από τη Μαυροπηγή ήταν ο μόνος λόγος. Εκμετάλλευση της γης δηλαδή.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 7

“Ο λιγνίτης, δηλαδή το χρήμα και τα συμφέροντα.”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 7

“Η αιτία ήταν τα πλούσια σε λιγνίτη εδάφη του χωριού.”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 7

“Το κράτος, οι κυβερνήσεις και οι μηχανισμοί... βασικά η ΔΕΗ. Λες και αλλού δε θα βρισκανε λιγνίτη.. εεεε, κάποιος θα έπρεπε να την πληρώσει και την πλήρωσε η Μαυροπηγή. Μάλλον το βρήκαν εύκολη λύση.”

Συμμετ. 7., Ερώτ. 7

5δ Πεποιθήσεις περί των πολιτικών μετεγκατάστασης της Μαυροπηγής.

Ένα επίσης από τα σημαντικότερα ζητήματα που τέθηκαν στην συγκεκριμένη μελέτη είναι αυτό των πολιτικών μετεγκατάστασης που εφαρμόστηκαν στην περίπτωση της Μαυροπηγής. Οι συνεντευξιζόμενοι ρωτήθηκαν ευθέως να σχολιάσουν την άποψή τους για τις πολιτικές μετεγκατάστασης που εφαρμόστηκαν στην περίπτωση τους, και οι απαντήσεις διακρίθηκαν σε αρνητικές, είτε με στόχο την πηγή της πολιτικής μετεγκατάστασης, είτε την κοινωνία του χωριού.

Σύμφωνα με την γενική εικόνα των συνεντεύξεων σχετικά με αυτή την ερώτηση, μόνο ένας ανέφερε το γεγονός ότι υπήρχε η επιλογή της μεταφοράς του χωριού και συνέχισης της ύπαρξής τους. Τα υπόλοιπα δεδομένα εστιάζουν στην πολιτική αποζημίωσης από τον φορέα που διεκδικούσε το έδαφος του χωριού. Το γεγονός αυτό παραπέμπει σε δύο πιθανά σενάρια πολιτικής μετεγκατάστασης: ότι δόθηκε περισσότερο έμφαση από τον φορέα στην επιλογή της αποζημίωσης, ή ότι οι ίδιοι οι κάτοικοι να εστίασαν περισσότερο μεταξύ της συγκεκριμένης επιλογής και την μη μετακίνησής τους, αντί της επιλογής της μεταφοράς του χωριού.

“Τραγικές από τη μεριά των κατοίκων. Κυριάρχησε ένας πανικός όταν μας ενημέρωσαν ότι θα επιλέγαμε εμείς αν θέλουμε να εγκατασταθούμε όλοι μαζί σε έναν νέο οικισμό ή εάν επιθυμούμε χρηματική αποζημίωση. Άλλοι στο χωριό θέλανε το πρώτο, άλλοι το δεύτερο. Δεν υπήρχε ομοφωνία παρότι μας πίεζαν να αποφασίσουμε, καθώς ο χρόνος περνούσε και έτσι αποφάσισαν να μας δώσουν χρήματα.”

Συμμετ. 1., Ερώτ. 8

“Κοίτα, μας είπανε να διαλέξουμε τι είδος αποζημίωσης θέλουμε. Κάναμε πολλές συζητήσεις αλλά ο καθένας έλεγε το μακρύ του και το κοντό του και δεν καταλήξαμε πουθενά. Κάποιοι μάλιστα, εκμεταλλεύθηκαν το δικαίωμα χρηματικής αποζημίωσης, φυτεύοντας δέντρα για μεγαλύτερα ποσά. Και τα πήρανε τελικά.”

Συμμετ. 2., Ερώτ. 8

“Δεν ξέρω αν ήταν κρατική απόφαση ή αν η ΔΕΗ το αποφάσισε άλλα με κάποιο τρόπο όλοι αποζημιωθήκαμε. Θεωρώ ότι οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν ήταν δημοκρατικές. Αλλά πολλούς τους ενόχλησε που δεν ξέραμε από πού μας προέκυψε.”

Συμμετ. 3., Ερώτ. 8

“Τα λεφτά των αποζημιώσεων ήταν πολλά. Τόσα που παραβλέψαμε τις κακές πολιτικές, τόσο τις δικές μας όσο και των άλλων.”

Συμμετ. 4., Ερώτ. 8

“Απαράδεκτα. Δεν υπάρχει λιγνίτης μόνο κάτω από τη Μαυροπηγή. Απλά τους βόλεψε περισσότερο να την σκάσουν. Ίσως ήμασταν κι εμείς οι ίδιοι βολικοί.”

Συμμετ. 5., Ερώτ. 8

“Στις πολιτικές εμπλέκονται πάντα συμφέροντα. Η απόφαση του κράτους να σηκώσει ένα ολόκληρο χωριό ήταν αντιδεοντολογική. Βέβαια αυτό έχει ξαναγίνει πολλές φορές και με άλλα χωριά. Εκείνα όμως ανασυγκροτήθηκαν σε καινούρια μέρη. Το δικό μας όμως εξαφανίσθηκε και φταίξαμε εμείς οι ίδιοι που θέλαμε να αποζημιωθούμε με χρήματα. Στην ουσία εμείς το αποφασίσαμε.”

Συμμετ. 6., Ερώτ. 8

“Εμάς μας είπανε ότι το χωριό πρέπει να απαλλοτριωθεί και μας άφησαν να διαλέξουμε πως θα αποζημιωθούμε. Οι περισσότεροι θέλανε χρήματα και έτσι έγινε.”

Συμμετ. 7., Ερώτ. 8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Τα αποτελέσματα της έρευνας θεωρείται ότι κάλυψαν σε ικανοποιητικό βαθμό κάποια από τα κενά της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων οδήγησαν στην δημιουργία σαφών θεμάτων και υποθεμάτων, απαντώντας στο σύνολο των ερευνητικών ερωτημάτων. Επιπλέον, υπήρξε και επαρκής ποικιλομορφία στις απαντήσεις, έτσι ώστε να μπορούν να υποστηριχθούν και ζητήματα τα οποία δεν ανήκαν ξεκάθαρα σε κάποιο από τα θέματα και τα υποθέματα, αλλά υποστηριζόταν από προηγούμενες μελέτες.

Παρακάτω συζητούνται τα ευρήματα της παρούσας έρευνας σε σχέση με την υπάρχουσα βιβλιογραφία.

4.1 Η μετεγκατάσταση και τα συναισθήματα του πένθους

Το πρώτο θέμα που προέκυψε από την ανάλυση ήταν αυτό της προσομοίωσης των συναισθημάτων που προκάλεσε η μετεγκατάσταση με αυτά του πένθους. Το πένθος προέρχεται από την συνειδητοποίηση της μόνιμης απώλειας ανθρώπων ή πραγματικοτήτων, και έχει σαν αποτέλεσμα την αλλαγή αλλά και τον επαναπροσδιορισμό του ατόμου (Prieto, 2011). Η αναφορά των συμμετεχόντων σε συναισθήματα πένθους είναι απόλυτα σαφής, αφού υπάρχει μόνιμη απώλεια, τόσο ανθρώπων όσο και πραγματικοτήτων. Η απώλεια των ανθρώπων μπορεί να μην αντιπροσωπεύει τον φυσικό θάνατο, αλλά σίγουρα αναφέρεται στην κοινωνική επαφή με τους υπόλοιπους κατοίκους της Μαυροπηγής. Η απώλεια πραγματικοτήτων είναι ακόμα πιο ακριβής, αφού με την μετεγκατάσταση και την εγκατάλειψη του τόπου η καθημερινή πραγματικότητα της επαφής με τους ανθρώπους, τον τόπο και το τοπίο εξαφανίστηκαν οριστικά.

Μέσα από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων ανακτήθηκαν 3 αιτίες πένθους: αυτό για την απώλεια του τόπου, αυτό για την απώλεια της κοινωνικής ύπαρξης, και αυτό για τον κλονισμό της ατομικής υπόστασης. Σε κάποιους από τους συμμετέχοντες μάλιστα συνυπήρχαν περισσότερες από μία από αυτές, ενώ σε κάποιους εμφανίστηκαν και οι 3 αιτίες.

Τα συναισθήματα του πένθους για την απώλεια του τόπου

Με βασική εστίαση, τόσο της παρούσας έρευνας, όσο και των ίδιων των συμμετεχόντων, ένα από τα πρωτεύοντα υποθέματα που προέκυψαν ήταν αυτό των

συναισθημάτων πένθους για την απώλεια του τόπου. Σε όλα τα είδη μετεγκαταστάσεων (είτε λόγω φυσικών καταστροφών είτε λόγω αξιοποίησης του χώρου), ο μετεγκατεστημένος πληθυσμός βιώνει τον πρώτο καιρό το αίσθημα του πένθους για τον τόπο ως μία φυσιολογική διαδικασία της προσαρμογής στον νέο τόπο και το νέο περιβάλλον (Dugan, 2007). Μέσω της τήρησης της μνήμης του χαμένου τόπου γίνεται η σταδιακή αποδοχή του νέου, ενώ η ανάμνηση των εμπειριών από τον τόπο καταγωγής λειτουργεί ως συνδετικός κρίκος για την αναζήτηση κοινών με τον τόπο προορισμού. Το παρατεταμένο πένθος για την απώλεια του τόπου, όπως εκδηλώθηκε σε πολλούς από τους συμμετέχοντες είναι αποτέλεσμα διαφορετικών ατομικών και κοινωνικών παραγόντων. Σε ατομικό επίπεδο, υπάρχει συνήθως μία δυσκολία προσαρμοστικότητας η οποία συμβάλλει στην ανάκληση μνημών και διατήρηση των αρνητικών συναισθημάτων. Σε κοινωνικό επίπεδο, η συντήρηση του πένθους προκύπτει από την προβολή της φθοράς του τόπου αλλά και την ομαδική ανάκληση μνημών αυτού.

Γίνεται εμφανές από το ύφος των απαντήσεων των συνεντεύξεων ότι ο τόπος είναι μία ζωντανή εικόνα, αλλά πλέον χωρίς φυσική υπόσταση η κατανόηση της τρέχουσας κατάστασής του. Ο συγκεκριμένος συνδυασμός παραπέμπει στην έννοια του Ανοίκειου, την ψυχολογική κατάσταση του ούτε αγνώστου αλλά ούτε και οικείου (Μαλούτα, 2013). Όπως και στην περίπτωση μίας φυσικής απώλειας της ζωής ενός ανθρώπου, το Ανοίκιο για τους κατοίκους της Μαυροπηγής βιώνεται ως μία ύπαρξη με παρελθοντική ζωντανή φύση, αλλά με όχι συναισθηματικά ερμηνευόμενη τρέχουσα υπόσταση.

Τα αποτελέσματα της παρατεταμένης διατήρησης του πένθους για την απώλεια του τόπου, όπως ισχύει και για την απώλεια των εμπειριών και των ανθρώπων, δυσκολεύει σημαντικά την συναισθηματική προσαρμογή και την ψυχολογική ισορροπία του ατόμου, κάτι το οποίο διαπιστώθηκε και σε κάποιους από τους συμμετέχοντες. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι όσο μεγαλύτερα ήταν σε ηλικία τα άτομα της παρούσας έρευνας, τόσο πιο έντονο ήταν το πένθος για τον τόπο.

Τα συναισθήματα του πένθους για την απώλεια της κοινωνικής ύπαρξης

Συνοδό με το πένθος της απώλειας του τόπου ήταν και αυτό της απώλειας της κοινωνικής δομής, ζωής και ύπαρξης των κατοίκων του χωριού. Σύμφωνα με το Κοινωνικό Κοντροξιοιστικό Μοντέλο για το πένθος, δεν υπάρχει πένθος χωρίς την

ύπαρξη κοινωνικής δομής (Neimeyer, Klass, και Dennis, 2014). Το μοντέλο προωθεί την άρρηκτη σχέση μεταξύ πένθους και κοινωνικής ύπαρξης αφού, αφενός το πένθος της απώλειας είναι κοινωνικό προαπαιτούμενο για την κοινωνική ύπαρξη, αφετέρου η απώλεια της κοινωνικής ύπαρξης δημιουργεί το πένθος. Από τους συμμετέχοντες της παρούσας έρευνας εκδηλώθηκαν αρνητικά συναισθήματα για την απώλεια της κοινωνικής ύπαρξης του χωριού, συμπεριλαμβανομένων μεταξύ άλλων, των ανθρώπων, των δραστηριοτήτων, της τοπικής κουλτούρας, και της καθημερινότητας. Η οριστική απώλεια αυτών, μέσω των συναισθημάτων του πένθους, από τη μία μεριά τιμά την απωλεσθείσα κοινωνική ύπαρξη, ενώ από την άλλη επιβεβαιώνει την ανάγκη κοινωνικής αλληλεπίδρασης μέσω της εκδήλωσης των αναμενόμενων από την κοινωνία συναισθημάτων.

Η απώλεια της κοινωνικής υπόστασης δεν σχετίζεται αποκλειστικά με την τοπική ταυτότητα. Όπως αναφέρει ο Fine, η τοπική κοινωνική ταυτότητα αποτελεί μέρος της ευρύτερης κοινωνικής ή και εθνικής ταυτότητας, μέσα από τον ορισμό του ρόλου της μικρής κοινωνίας μέσα στην μεγαλύτερη (Fine, 2012). Συνεπώς, η μετεγκατάσταση δεν δημιουργεί μόνο το αίσθημα του πένθους για την απώλεια της τοπικής κοινωνικής υπόστασης, αλλά και, μέσα από αυτό την απώλεια της συνείδησης του ρόλου μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο, κάτι το οποίο προφανώς ισχύει και για την περίπτωση των κατοίκων της Μαυροπηγής.

Το γεγονός ότι ο πληθυσμός της Μαυροπηγής μετεγκαταστάθηκε σε διαφορετικά σημεία της Δυτικής και Βόρειας Ελλάδας, προφανώς ενέτεινε το αίσθημα του πένθους για την κοινωνική ύπαρξη του χωριού. Καθώς το κάθε άτομο μεμονωμένα επιχειρεί να πενήσει, αλλά και να ενσωματωθεί μέσα από το πένθος του στο νέο κοινωνικό σύνολο, δεν υπάρχει το χαρακτηριστικό της ομαδικής εκδήλωσης αλλά και προτροπής της εκδήλωσης των σχετικών συναισθημάτων. Το τελικό αποτέλεσμα της μη εκδήλωσης του κοινωνικού πένθους είναι η πρόσθεση ακόμα ενός παράγοντα στην δυσκολία προσαρμογής των περισσότερων από τους συμμετέχοντες μέχρι και την ημέρα της συνέντευξης.

Τα συναισθήματα του πένθους για τον κλονισμό της ατομικής υπόστασης

Σημαντική επιρροή, σύμφωνα με τα δεδομένα των συμμετεχόντων, είχε η μετεγκατάσταση και ο τρόπος που πραγματοποιήθηκε στην αντίληψη περί του εαυτού τους. Όπως περιγράφουν, αλλά επίσης προκύπτει και από τα λεγόμενα και

συμφραζόμενά τους, ενώ μέχρι πριν την μετεγκατάσταση είχαν σαφή εικόνα για το ποιοι είναι ως μέλη της τοπικής κοινωνίας, και είχαν εικόνα του ρόλου τους σε αυτήν, μετά την μετεγκατάσταση ο ρόλος αυτός χάθηκε χωρίς να αντικατασταθεί από κάποιον άλλον. Ο κλονισμός της ατομικής υπόστασης εκφράστηκε κυρίως από τους συμμετέχοντες μεγαλύτερης ηλικίας, γεγονός το οποίο είναι σύμφωνο με παλαιότερες μελέτες, όπως αυτή των Hwalek και Firestone (1983), κατά την οποία οι ηλικιωμένοι που έπρεπε να μετεγκατασταθούν από τον τόπο κατοικίας τους εκδήλωναν ψυχολογική απομόνωση. Η απώλεια του ρόλου, η οποία συγκολλά τα χαρακτηριστικά της ατομικής υπόστασης, δημιουργεί στους ηλικιωμένους το αίσθημα του πένθους για τον θάνατο μέρους του εαυτού τους, το οποίο γνωρίζουν ότι δεν πρόκειται να επανέλθει. Μέσα σε αυτά τα χαρακτηριστικά περιλαμβάνονται τόσο η κατοικία (ως τόπος ή ως κτίσμα), όσο και η κοινωνική δομή όπου δημιουργήθηκε η ατομική υπόσταση. Ειδικά για τους ηλικιωμένους συμμετέχοντες της παρούσας έρευνας υπήρξαν με την μετεγκατάσταση ταυτόχρονα και οι δύο απώλειες, και αυτή του τόπου και αυτή του κοινωνικού συνόλου. Συνεπώς, ο κλονισμός της ατομικής υπόστασης, ακόμα και εάν δεν ήταν τόσο εμφανής όσο έγινε από τα δεδομένα των συμμετεχόντων, θα θεωρούνταν αυτονόητο αποτέλεσμα των δύο προηγούμενων υποθεμάτων, αφού και στα δύο το αίσθημα του πένθους λόγω απώλειας είναι διατυπωμένο με σαφήνεια.

4.2 Αναβίωση μακροχρόνιας καθημερινότητας ελάχιστης πολυπλοκότητας

Το δεύτερο θέμα που αναδείχθηκε μέσα από τις συνεντεύξεις ήταν αυτό την

ζωντανής αναβίωσης της καθημερινότητας των συμμετεχόντων στην Μαυροπηγή πριν την απαλλοτρίωση. Σκοπός της συλλογής των σχετικών δεδομένων ήταν να τεθεί η βάση για την ολοκληρωμένη ανάκτηση της εμπειρίας της μετεγκατάστασης, από την ανακοίνωσή της μέχρι και την ημέρα της συνέντευξης.

Μέσω της αναβίωσης της καθημερινότητας των κατοίκων, προέκυψε ότι πριν την σημαντική αναστάτωση της μετεγκατάστασης, οι συγκεκριμένοι τουλάχιστον άνθρωποι είχαν μία σειρά από ρουτίνες ελάχιστης πολυπλοκότητας, σε αντίθεση με αυτήν που ακολούθησε μετά την ανακοίνωση της μετεγκατάστασης. Το γεγονός αυτό επεξηγείται μέσα από την προσέγγιση των Darwent, Fujita και Wakslak, σχετικά με την αφαιρετικότητα του τοπικού σε σύγκριση με αυτήν του ευρύτερου και του παγκόσμιου (Darwent, Fujita, και Wakslak, 2010). Οι συγγραφείς, μέσω της σύγκρισης αυτής, διαπιστώνουν ότι το τοπικό (καθημερινότητα, αλληλεπίδραση, κατασκευές κτλ)

λειτουργεί πολύ πιο αφαιρετικά από ότι το μη-τοπικό και το παγκόσμιο, δηλαδή είναι πολύ πιο απλό και λιτό. Το άτομο στην περιορισμένη κοινωνία έχει την τάση να απλοποιεί την σκέψη του, τις δραστηριότητές του, και τους κανόνες των επαφών του, καθώς μία μικρή κοινωνία μπορεί να λειτουργήσει εξίσου καλά με λίγες και σαφείς απαιτήσεις για να καλύψει τις ανάγκες της. Αντίθετα, η περίπτωση της παραμετροποίησης και της πολυπλοκότητας σε μία μικρή κοινωνία θα αποτελούσε άσκοπη κατανάλωση ενέργειας.

Το συγκεκριμένο εύρημα θεωρήθηκε η βάση για την κατανόηση της εμπειρίας των κατοίκων της Μαυροπηγής, ήδη από την ανακοίνωση της απαλλοτρίωσης και την ανάγκη της μετεγκατάστασης, καθώς, όπως γίνεται πλέον εμφανές, ένας πληθυσμός που είχε συνηθίσει να λειτουργεί ιδιαίτερα αφαιρετικά, αναγκάστηκε ξαφνικά να μάθει και να λειτουργήσει προσθετικά και με πολύπλοκες παραμέτρους.

Ρουτίνες συνύπαρξης με το τοπικό κοινωνικό σύνολο

Οι συμμετέχοντες περιέγραψαν την αλληλεπίδρασή τους με τους υπόλοιπους κατοίκους της Μαυροπηγής, πριν την ανακοίνωση της απαλλοτρίωσης, ως αρμονική με πραγματιστικά και ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Η συλλογικότητα, η αλληλοβοήθεια και η αποφυγή επέκτασης των προστριβών είναι χαρακτηριστικά λειτουργικά σχήματα των μικρών κοινωνιών, οι οποίες δρουν περισσότερο κολεκτιβιστικά προκειμένου να επιβιώσουν τόσο σε μεταφορικό όσο και σε κυριολεκτικό επίπεδο (Lim, 2009). Όπως περιγράφει η Lim, πέρα από τα ατομικά κίνητρα, που ασφαλώς είναι διαφορετικά για τον κάθε άνθρωπο, στις κολεκτιβιστικά λειτουργικές κοινωνίες επικρατεί η συνεισφορά, η προσπάθεια για θετική και καθημερινή αλληλεπίδραση, αλλά και η αποφυγή ακροτήτων σε περιπτώσεις διαφωνιών, αφού ο κάθε κάτοικος εξαρτάται σημαντικά τόσο από τον άλλον όσο και από το σύνολο. Επιπλέον, με δεδομένο ότι στις μικρές κοινωνίες η επαφή είναι ιδιαίτερα στενή και καθημερινή, η προσπάθεια για αρμονικές σχέσεις μεταξύ των κατοίκων ωφελεί την επιθυμία όλων για την ομαλή, ασφαλή, αλλά και θετική συμβίωση στο χωριό.

Οι ρουτίνες που περιέγραψαν μέσα από τις συνεντεύξεις τους οι συμμετέχοντες αναφερόταν με σαφήνεια σε αλληλοβοήθεια, συλλογικότητα για τις ατομικές αλλά και κοινωνικές δραστηριότητες, απλή καθημερινότητα με ενεργή θετική αλληλεπίδραση, και έντονο συλλογικό πνεύμα. Ασφαλώς, θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η κολεκτιβιστική λειτουργία του μικρού τόπου επιτυγχάνεται και εφαρμόζεται όταν οι

εξωτερικές επιρροές και προστριβές είναι ελάχιστες, είτε λόγω χωρικής απόστασης από αυτές, είτε λόγω γεωγραφικών εμποδίων.

Ρουτίνες συνύπαρξης με τη φύση και το τοπίο

Οι περιγραφές των συμμετεχόντων σχετικά με τις ρουτίνες συνύπαρξης με την φύση και το τοπίο είναι επίσης χαρακτηριστικά ελάχιστης πολυπλοκότητας, όπως και οι υπόλοιπες αλληλεπιδράσεις που περιεγράφηκαν. Όλοι σχεδόν οι πρώην κάτοικοι της Μαυροπηγής αναφέρθηκαν σε απλή αλλά ουσιαστική επαφή με το φυσικό τοπίο, όπως η ενεργή περιγραφή της θέας από το σπίτι, οι εικόνες από την είσοδο του χωριού, η ερασιτεχνική ενασχόληση με την γεωργία και την κτηνοτροφία ως αξιοποίηση των προσφερόμενων από την φύση δυνατοτήτων, και άλλα.

Σύμφωνα με τον Paasi, η κοινωνική ταυτότητα περιλαμβάνει και την χωρική κοινωνική ταυτότητα, δηλαδή τις εικόνες των εμπειριών που αποκτά το άτομο μέσα στο τοπίο, τις δραστηριότητες του μέσα στις κατασκευές (κτίρια κτλ), και τα συναισθήματα που δημιουργούνται πλαισιωμένα από τη φύση και τον τόπο (Paasi, 2003). Η χωρική κοινωνική ταυτότητα αναπτύσσεται μέσα από τον χρόνο, ταυτόχρονα με την ανάπτυξη της κοινωνικής ταυτότητας και της αντίληψης του Εαυτού. Είναι αναμενόμενο λοιπόν, για να αναπτυχθεί η χωρική κοινωνική ταυτότητα να υπάρχει συνεχής επαφή και τριβή με τη φύση και το τοπίο, η οποία για τον μόνιμο κάτοικο έχει τη μορφή ρουτίνας συνύπαρξης.

Από τις περιγραφές έγινε σαφές ότι για τους εκτοπισμένους κατοίκους της Μαυροπηγής, η φύση και το τοπίο γύρω από τον τόπο τους είχε συγκεκριμένα γεωγραφικά όρια. Αυτές οι περιγραφές, αλλά και οι αντιλήψεις σχετικά με την μοναδικότητα του τοπίου, μπορεί να εξυπηρετούν στην απλοποίηση της σχέσης με τον τόπο, αλλά έρχονται σε αντίθεση με ευρήματα προηγούμενων ερευνών οι οποίες υποστηρίζουν ότι ο χώρος δεν μπορεί να είναι οριοθετημένος με τόσο απλές παραμέτρους. Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά οι Gupta και Ferguson, οι αναπαραστάσεις που συνδέονται με την αλληλεπίδραση με τη φύση δεν μπορεί να είναι ασυνεχείς, ούτε μπορεί να θεωρηθεί ότι η αλληλεπίδραση είναι μονόπλευρα απλοϊκή (Gupta, και Ferguson, 1992). Η έννοια της ασυνέχειας αναφέρεται στην επέκταση της αρμονικής συνύπαρξης με την φύση πέρα από τα όρια του θεατού τοπίου, ενώ η πολύπλευρη αλληλεπίδραση με τη φύση ενισχύσει την μη ύπαρξη των ορίων του τοπίου. Κατά συνέπεια, οι ρουτίνες ελάχιστης πολυπλοκότητας που περιγράφουν οι

μετεγκατεστημένοι κάτοικοι της Μαυροπηγής, μπορεί να γίνονται έτσι αντιληπτές, αλλά δεν περιορίζονται στην Μαυροπηγή ούτε είναι εξαρτημένες από τις υπόλοιπες ρουτίνες λόγω της μακράς βίωσης στον τόπο.

4.3 Ανάπτυξη της αίσθησης της κοινωνικής υπόστασης λόγω της μετεγκατάστασης

Μεγάλο μέρος των απαντήσεων των συμμετεχόντων περιείχε δεδομένα σχετικά με την κοινωνική τους υπόσταση όπως αυτή αναδείχθηκε μέσα από τις διαδικασίες και την πραγμάτωση της μετεγκατάστασης. Η ενίσχυση και προβολή κατά τις συνεντεύξεις της κοινωνικής υπόστασης και ταυτότητα ως πρώην κάτοικοι της Μαυροπηγής ήταν ένα γεγονός σχετικά αναμενόμενο, αφού τόσο κατά τις διαπραγματεύσεις για την μετεγκατάσταση όσο και μετά από αυτήν, το βασικό κοινό που ένωνε τον πληθυσμό ήταν και είναι η κοινωνική ταυτότητα της Μαυροπηγής.

Η έντονη προβολή της κοινωνική υπόστασης μετά την μετεγκατάσταση και κατά την συνέντευξη προκύπτει, σύμφωνα με την Καμπέρη (2010) και από την ανταγωνιστικότητα ταυτοτήτων στο νέο περιβάλλον. Με δεδομένο ότι οι μετεγκαθηστέντες κάτοικοι κατά την εποχή των συνεντεύξεων βρισκόταν ήδη εγκατεστημένοι σε διαφορετικά σημεία της Ελλάδος, μακριά από τον τόπο καταγωγής της κοινωνικής τους ταυτότητας, η προβολή της λειτουργεί πιθανόν ως μέσω προσπάθειας διατήρησής της σε ένα νέο περιβάλλον με χαρακτηριστική ανταγωνιστικότητα κοινωνικών ταυτοτήτων και προσπάθεια αλληλοεπιβολής αυτών.

Παράλληλα με την προσπάθεια συντήρηση της τοπικής κοινωνικής ταυτότητας, διαφαίνεται και το φαινόμενο του Εκτοπισμένου Εαυτού. Ο Εαυτός, ως σημαντικό μέρος της κοινωνικής υπόστασης, κλονίζεται από την χωρική και συναισθηματική εκτόπιση, με αποτέλεσμα να καταβάλει μεγαλύτερες προσπάθειες για να διατηρηθεί (Walker, 2003). Στην περίπτωση των κατοίκων της Μαυροπηγής, φαίνεται ότι η κοινωνική υπόσταση ενισχύεται ως αποτέλεσμα της απόπειρας αποκατάστασης της ισορροπίας του Εαυτού, ενσωμάτωσής του στην νέα κοινωνική υπόσταση, και εν συνεχεία της προσπάθειας μετατροπής της Ατοπίας σε Τόπο.

Από τα υποθέματα προκύπτει ότι η ανάγκη και προσπάθεια διατήρησης της κοινωνικής ταυτότητας των κατοίκων της Μαυροπηγής είχε διάρκεια, ένταση και κλονίστηκε ως ένα βαθμό με την απώλεια των μνημείων ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς λόγω της μετεγκατάστασης. Παρόλα αυτά, από τους περισσότερους συμμετέχοντες προκύπτει ακόμα και κατά την περίοδο των συνεντεύξεων, 5 χρόνια

μετά την μετεγκατάσταση, η επιθυμία και ανάγκη να διατηρήσουν την κοινωνική υπόσταση του τόπου καταγωγής τους.

Κοινωνική υπόσταση μέσα από την γνώση και ανάμνηση της ιστορίας

Η προσπάθεια διατήρησης της κοινωνικής υπόστασης μέσα από την ανάκληση και περιγραφή της ιστορίας του τόπου της Μαυροπηγής εμφανίστηκε σε όλες τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, σε κάποιους λιγότερο, σε περισσότερους όμως σε σημαντικό βαθμό. Οι περιγραφές χαρακτηρίστηκαν είτε από πολλά δεδομένα είτε από ιδιαίτερη έμφαση και ένταση κατά την ανάκληση. Ο τρόπος των απαντήσεων αναδείκνυε το αίσθημα της ενεργής παρουσίας των συμμετεχόντων στην διατήρηση της ιστορίας της Μαυροπηγής, αλλά και την συνεισφορά της στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο μέσω της εθνικής ιστορίας. Κάποιοι από τους συμμετέχοντες εξέφρασαν άμεσα, κάποιοι έμμεσα, την σχέση τους με την ιστορία (μέσω προηγούμενων γενεών), προβάλλοντας έτσι την σύνδεση της ατομικής τους κοινωνικής υπόστασης με αυτή του τόπου μέσω της ιστορίας του.

Τόσο για τους συμμετέχοντες όσο και για τη βιβλιογραφία, η ιστορία ενός τόπου είναι βασικό χαρακτηριστικό συμβολής στην κοινωνική υπόσταση. Σύμφωνα με τον Danker, υπάρχουν τρία δομικά στοιχεία που υποστηρίζουν τη βασική αυτή συμβολή (Danker, 2003). Το ένα δομικό στοιχείο είναι ότι η τοπική ιστορία προέρχεται από γνήσιες και πολλαπλές πηγές (αντικείμενα, ιστορίες, κτίρια), όπως κάποιοι από τους συμμετέχοντες περιγράφουν μάχες των προγόνων τους και τοπικά αντικείμενα και κτίρια που τις υποδεικνύουν. Το δεύτερο δομικό στοιχείο αφορά στο γεγονός ότι η τοπική ιστορία είναι κληρονομούμενα αυθεντική, διότι το άτομο την βιώνει μέσα από εμπειρίες, διηγήσεις και ορατά σημάδια της και όχι μέσα από βιβλία. Τέλος, η τοπική ιστορία δεν είναι τόσο επιρρεπής στις διαστρεβλώσεις όπως οι αστικές ή εθνικές αναμνήσεις και τα δεδομένα της ιστορίας. Τα δύο τελευταία δομικά στοιχεία προκύπτουν από την άμεση μεταφορά των ιστορικών δεδομένων από γενεά σε γενεά, είτε προφορικά μέσω της αφήγησης είτε μέσα από τα ιστορικά κειμήλια, τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν από έγγραφα μέχρι και κτίρια. Η βίωση της ιστορίας συνδράμει ενεργά στο αίσθημα της κοινωνικής υπόστασης και, κατά συνέπεια, χρησιμοποιείται ως μέσο διατήρησής της σε περιπτώσεις όπως η μετεγκατάσταση του ατόμου.

Κοινωνική υπόσταση και επιμονή στη διατήρηση της κουλτούρας

Μέσα από τις συνεντεύξεις διαπιστώνεται μία χαρακτηριστική επιμονή στη διατήρηση της κουλτούρας της Μαυροπηγής, παρά το γεγονός ότι αυτή αποτελεί ήδη ένα κράμα από την κουλτούρα των ντόπιων κατοίκων (όπως οι ίδιοι ονόμαζαν τους προγόνους τους) και των αργότερα μετεγκαταστηθέντων ποντίων κάποια στιγμή στην ιστορία της περιοχής. Παρά τον περιορισμένο αριθμό των κατοίκων, αναφέρονται χορευτικοί σύλλογοι, τακτικές παραδοσιακές εκδηλώσεις, αλλά και καθημερινές δραστηριότητες διατήρησης της κουλτούρας, όπως η συγκέντρωση σε σπίτια και η διασκέδαση μέσω της τοπικής μουσικής, με τα τοπικά όργανα και τους τοπικού χορούς.

Σύμφωνα με τους Zagefka, Gonzalez, και Brown, οι μικροί πληθυσμοί έχουν μεγαλύτερη επιθυμία για διατήρηση της κουλτούρας τους, γιατί δεν θέλουν να ακολουθήσουν τα πρότυπα των μεγάλων πληθυσμών των αστικών κέντρων που λειτουργούν χωρίς κουλτούρα, άρα, χωρίς σαφή κοινωνική ταυτότητα (Zagefka, Gonzalez, και Brown, 2011). Μέσω της διατήρησης της κουλτούρας επιχειρούν να διαχωρίζονται ως ομάδα από άλλες τοπικές ομάδες, αλλά και το γενικό σύνολο, και να αποκτούν δική τους ύπαρξη. Επιπλέον, όπως επισημαίνουν οι συγγραφείς, η ενίσχυση της κοινωνικής υπόστασης μέσα από την επιμονή διατήρησης της κουλτούρας ενδυναμώνει και τις τοπικές κοινωνικές σχέσεις. Σε πολλές των περιπτώσεων, η έντονη αίσθηση της κοινωνικής υπόστασης μέσω της κουλτούρας συντηρεί τις κοινωνικές σχέσεις και σε περιβάλλοντα εκτός του τόπου καταγωγής.

Μία δεύτερη υποστήριξη για την επιμονή στη διατήρηση της κουλτούρας σε σχέση με την κοινωνική υπόσταση είναι αυτή της προσπάθειας των πολιτισμικών μνημών με σκοπό να μην επισκιαστούν από τις κουλτούρες μεγαλύτερων πληθυσμών (Drzewiecka, όπως αναφέρεται στους Nakayama και Halualani, 2010). Η διατήρηση των μνημών του τοπικού πολιτισμού συνεπάγεται την επιτυχή διατήρηση της τοπικής κουλτούρας, η οποία με τη σειρά της συντηρεί την ατομική και κοινωνική υπόσταση. Ειδικά η μετεγκατάσταση από μικρότερους σε μεγαλύτερους πληθυσμούς δημιουργεί πραγματικό κίνδυνο να περνάνε πολλά κομμάτια του τοπικού νεοεισερχομένου πολιτισμού στη σκιά του πολιτισμού που επικρατεί λόγω του μεγαλύτερου πληθυσμού.

Θρησκευτική συνείδηση και η σχέση της με την κοινωνική υπόσταση και τον τόπο

Το μεγαλύτερο μέρος των συμμετεχόντων αναφέρθηκε έμμεσα ή άμεσα στα θρησκευτικά χαρακτηριστικά της Μαυροπηγής και τις θρησκευτικές συνήθειες και

δραστηριότητες του τόπου. Οι εκκλησίες, η ιστορία τους, η κατασκευή τους, οι συναντήσεις των κατοίκων γύρω από τις θρησκευτικές παραδόσεις, ήταν από τα θέματα που αποτέλεσαν απάντηση σε πολλές από τις ερωτήσεις.

Η θρησκευτικότητα είναι μέρος της ατομικής και κοινωνικής υπόστασης, κάτι το οποίο συνδέεται και αιτιολογεί την συχνή αναφορά στα θρησκευτικά δρώμενα του τόπου και τα θρησκευτικά του μνημεία, με δύο κυρίως τρόπους. Ο ένας είναι ότι συμβάλει στην κοινωνική ομοιομορφία και ατομική διαχείριση εσωτερικών θεμάτων, ενώ ο δεύτερος ότι η παρουσία, έμφαση και συντήρηση των θρησκευτικών χαρακτηριστικών του τόπου (εκκλησίες, τόποι λατρείας και άλλα) συνδέονται αυτόματα με την δραστηριότητα που τα συνοδεύει και αποτελούν μέρος της διατήρησης της ατομικής και κοινωνικής υπόστασης. (Oren, και Possick, 2009). Η ατομική επίδραση της θρησκευτικότητας, προωθεί συγκεκριμένο τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς, ο οποίος διαμορφώνει την αντίληψη του ατόμου για τον εκάστοτε ρόλο του στις καθημερινές τους δραστηριότητες. Αυτή η επιρροή, με τη σειρά της, διαμορφώνει τις κοινωνικές σχέσεις, την κοινή θρησκευτική αντίληψη και, κατ' επέκταση, την κοινή κοινωνική αντίληψη. Το τοπίο και τα κτίρια που συνδέονται με την θρησκευτική συνείδηση δρουν καταλυτικά σε αυτήν την αλυσίδα. Πέρα από τις δραστηριότητες που σχετίζονται με αυτά (εκκλησιασμός κτλ), η παρουσία τους στο τοπίο, η φροντίδα τους και η συντήρησή τους αποτελεί μία διαρκή υπενθύμιση της θρησκευτικής ταυτότητας, προωθώντας τα θρησκευτικά πρότυπα ακόμα και όταν αυτό δεν πραγματοποιείται με την χρήση της λεκτικής επικοινωνίας.

Η απομάκρυνση από αυτά (όπως στις περιπτώσεις της μετεγκατάστασης) φαίνεται, όπως παρατηρείται από τις συνεντεύξεις, να δημιουργεί θρησκευτικό κενό και, κατά συνέπεια, κλονισμό της κοινωνικής υπόστασης.

Κοινωνική υπόσταση και απώλεια της ιστορικής και πολιτισμικής κληρονομιάς

Στην σχετική ερώτηση προς τους συμμετέχοντες για το πώς νομίζουν ότι θα επηρεαστεί η ιστορική και πολιτισμική τους κληρονομιά μετά την μετεγκατάσταση, όλοι απάντησαν ότι θα εξαφανιστεί, εάν δεν εξαφανίστηκε ήδη, αφού είχαν ήδη περάσει 5 χρόνια από την εκκένωση του χωριού, αφού οι άνθρωποι δεν είναι εκεί να την συντηρήσουν. Οι απαντήσεις αναδεικνύουν την ταύτιση των συμμετεχόντων με την πολιτισμική και ιστορική κληρονομιά, αλλά και την απώλειά της.

Η απώλεια της πολιτισμικής και ιστορικής κληρονομιάς, σύμφωνα με τους Ji, Hong, Guo, Zhang, Su και Li, είναι πολλά περισσότερα από τον κλονισμό ή της απώλεια της κοινωνικής υπόστασης. Η συγκεκριμένη απώλεια, από την μία μεριά δημιουργεί διακοπή της αυτό-συνέχειας στον χώρο και τον χρόνο, ενώ από την άλλη η απώλεια της εγγύτητας στο παρελθόν επηρεάζει την αντίληψη του εαυτού και της κοινωνικής υπόστασης και για το παρόν και για το μέλλον, μέσω της παρόν-μέλλον αυτό-συνέχειας (Ji, Hong, Guo, Zhang, Su, και Li, 2019). Συνεπώς, αν και υπάρχει επικέντρωση στο υπόθεμα της παρούσας έρευνας στην κοινωνική αποκλειστικά υπόσταση και στις συνέπειές της κατά την μετεγκατάσταση, το ζήτημα που προκύπτει είναι πολύ βαθύτερο, αφού δεν είναι ούτε μόνο περιορισμένο στην κοινωνική ταυτότητα ούτε μόνο στο συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο.

Η έντονη αίσθηση της κοινωνικής ταυτότητας κατά την διάρκεια και μετά την μετεγκατάσταση, με βάση τα προαναφερθέντα δεδομένα, πιθανόν να αποτελεί μία προσπάθεια διατήρησης, αναζήτησης, ή και επαναπροσδιορισμού του εαυτού μέσα από τον συνδυασμό της ζωντανής ανάκλησης του εαυτού πριν την μετεγκατάσταση (το παρελθόν) και του εαυτού μετά την μετεγκατάσταση (το παρόν και το μέλλον).

4.4 Διαφορετικές βαθμίδες προσαρμογής στο νέο περιβάλλον

Από τις αναφορές των συμμετεχόντων στην συγκεκριμένη έρευνα επιβεβαιώθηκε ότι υπάρχουν διαφορές στις βαθμίδες προσαρμογής στο νέο περιβάλλον μετά την μετεγκατάσταση, ακόμα και μετά την πλήρωση μίας 5ετίας από αυτήν. Οι απαντήσεις ποικίλα από πολύ καλή και άμεση προσαρμογή έως και καθόλου προσαρμογή. Το πλείστο των συμμετεχόντων δήλωσε ότι έχει προσαρμοστεί μερικώς στο νέο περιβάλλον, χωρίς να γίνεται διευκρίνηση των ατομικών παραμέτρων, καθώς δεν ήταν από τα ζητούμενα της έρευνας.

Η σημαντική διαφορετικότητα, αλλά και η επικράτηση της μερικής προσαρμογής των συμμετεχόντων στο νέο περιβάλλον, συναντάται και σε προηγούμενες μελέτες σχετικές με την αλλαγή περιβάλλοντος, όπως αυτή των Roussi, Rapti, και Kiosseoglou. Οι συγγραφείς από την έρευνά τους με αντικείμενο την μετεγκατάσταση από το επαρχιακό περιβάλλον στο αστικό περιβάλλον ή αντίστροφα, υποδεικνύουν ότι υπάρχουν διαφορές στην προσαρμογή σε αστικό και επαρχιακό περιβάλλον, υπάρχουν διαφορές στην αντίληψη της ψυχολογικής έννοιας του αστικού και του επαρχιακού περιβάλλοντος, αλλά επίσης υπάρχουν και ατομικές διαφορές στο

τι προκαλεί την μερική προσαρμογή και προκαλεί αρνητική διάθεση (Roussi, Rapti, και Kiosseoglou, 2006). Με δεδομένο ότι οι περισσότεροι εκ των συμμετεχόντων μετεγκαταστάθηκαν σε κοντινές πόλεις, υπάρχει σίγουρα ιδιαίτερη διαφορά στην κάλυψη των αναγκών προσαρμογής από ότι θα ήταν εάν η μετεγκατάσταση γινόταν πάλι σε χωριό (όπως συνέβη στην περίπτωση ενός από τους συμμετέχοντες, ο οποίος δήλωσε ότι προσαρμόστηκε ικανοποιητικά στο χωριό της συζύγου του για την μετεγκατάσταση). Επιπλέον δυσκολία στην προσαρμογή προστίθεται από την πολυπλοκότητα του χαρακτήρα και της ψυχολογίας της πόλης έναντι της επαρχίας. Τέλος, σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι ατομικές διαφορές, όπως η ηλικία, η αντίληψη περί της πόλης, η κοινωνικότητα και άλλα, παράγοντες οι οποίοι πέρα από την μερική προσαρμογή μπορούν να οδηγήσουν μέχρι και σε αρνητικές ψυχολογικές μεταπτώσεις.

Ένα σημαντικό, αλλά πιο γενικό ανθρώπινο χαρακτηριστικό που συνάδει στην δυσκολία προσαρμογής αλλά και στην διαφορετικότητα προσαρμογής είναι αυτό της Εστίασης στη Διαφορετικότητα, μία από τις διαστάσεις της θεωρίας της Επικοινωνίας μεταξύ Πολιτισμών (Nakayama και Halualani, 2010). Η συγκεκριμένη διάσταση, όπως περιγράφει και από την ονομασία της, είναι η διαδικασία της υποσυνείδητης εστίασης στην διαφορετικότητα μεταξύ ατόμων, τοπίων, τόπων και πολιτισμών, αντί της αναζήτησης της ομοιότητας (Thurflow, όπως αναφέρεται στους Nakayama και Halualani, 2010). Ίσως λόγω της διατύπωσης των ερωτήσεων, πιθανότερων όμως λόγω αυτής της αυτόματης διαδικασίας, οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα δείχνουν να περιγράφουν κατά κύριο λόγο τα αρνητικά του τόπου προορισμού τους, και το πώς αυτά δυσκόλευαν και δυσκολεύουν την προσαρμογή τους.

Μερική προσαρμογή λόγω διαφοράς αριθμού πληθυσμού

Πολλοί από τους συμμετέχοντες ανέφεραν ότι ο πληθυσμός στην πόλη τους έκανε να νιώθουν μοναξιά. Το φαινόμενο αυτό αναφέρεται συχνά, ειδικά από άτομα τα οποία έχουν ζήσει σε κωμοπόλεις ή σε χωριά και για κάποιο λόγο αναγκάζονται να μετεγκατασταθούν προσωρινά ή μόνιμα σε μεγαλύτερες πόλεις.

Είναι γεγονός ότι η σύγκριση της ζωής στην πόλη με το χωριό δίνει την αίσθηση της μετακίνησης από τον προσωπικό χαρακτήρα ενός τόπου και την διαπροσωπική επαφή στην απροσωπία της πολυκοσμίας. Η διαφορά της αίσθησης αυτής όμως στις περιπτώσεις μετεγκατάστασης από μικρότερο τόπο σε μεγαλύτερο δεν βρίσκεται

ουσιαστικά ούτε στον αντικειμενικό αριθμό του πληθυσμού της πόλης, ούτε στην απροσωπία λόγω έλλειψης διαπροσωπικών επαφών. Σύμφωνα με την έρευνα των Furukawa, Sarason και Sarason, ήδη από το 1998, επισημαίνει ότι η διαφορά βρίσκεται στην αντιλαμβανόμενη διαθεσιμότητα της κοινωνικής υποστήριξης σε μία δύσκολη στιγμή για το άτομο (Furukawa, Sarason και Sarason, 1998). Στο παράδειγμα του ερευνούμενου πληθυσμού της Μαυροπηγής, η μετακίνηση στις μεγάλες πόλεις της Κοζάνης, της Πτολεμαΐδας και της Θεσσαλονίκης αποτέλεσε μία δύσκολη στιγμή. Με βάση τις συνθήκες της προηγούμενης κατοίκισής τους, το κοινωνικό περιβάλλον θα ήταν αυτό το οποίο θα παρείχε την υποστήριξη για μία δύσκολη στιγμή. Η δύσκολη στιγμή όμως μετά την μετεγκατάσταση είναι το ίδιο το κοινωνικό περιβάλλον το οποίο, λόγω της απροσωπίας του, δεν μπορεί να συμβάλει και, λόγω του αριθμού του, δεν δίνει την δυνατότητα άμεσης δημιουργίας υποστηρικτικού περιβάλλοντος για την προσαρμογή. Κατά συνέπεια, το πληθυσμιακό περιβάλλον που θα βοηθούσε στην προσαρμογή, είναι το ίδιο που την δημιουργεί.

Ένα παράλληλο πρόβλημα με αυτό της διαφοράς του αριθμού του πληθυσμού είναι και αυτό της βαθμού της θετικής αποδοχής και υποδοχής των μετεγκαταστηθέντων από τους μόνιμους κατοίκους της πόλης. Καθώς η προσαρμογή του νεοεισαχθέντα πληθυσμού επηρεάζεται από των βαθμό των δύο αυτών παραγόντων (Croucher, 2011), είναι σημαντική η εκτίμησή τους. Η υποδοχή και αποδοχή του πληθυσμού ενός χωριού από τους κατοίκους ενός άλλου χωριού ή μίας σχετικά μικρής κοινωνίας, θα ήταν εύκολη, καθώς αποτελεί ανάγκη και των δύο πληθυσμών να κοινωνικοποιηθούν, να συνδεθούν, και να λειτουργήσουν συλλογικά. Δεν ισχύει όμως αυτό στην μετακίνηση ενός πληθυσμού από το χωριό στην πόλη. Ο πληθυσμός υποδοχής δεν έχει την ανάγκη της ενσωμάτωσης με αυτόν της μετακίνησης, καθώς είναι αυτόνομος και λειτουργικός από μόνος του. Συνεπώς, το ζήτημα του προβλήματος της προσαρμογής στην πόλη δεν είναι αποκλειστικά αιτιακό του αριθμού των κατοίκων αλλά και της ποιότητας της αλληλεπίδρασης λόγω αυτού.

Μερική προσαρμογή λόγω διαφοράς τοπίου

Σημαντικό κριτήριο επίσης αναφέρεται να είναι και η διαφορετικότητα του τοπίου της πόλης σε σχέση με αυτό του χωριού της Μαυροπηγής. Αν και φαίνεται αυτονόητο οποιαδήποτε μεταβολή στο τοπίο να δυσκολεύει την προσαρμογή των

ατόμων στις καινούριες “οπτικές” εικόνες, η δυσκολία αυτή φέρεται να μην εξηγείται μετά το πέρας 5 ετών από την περίοδο της μετεγκατάστασης.

Σύμφωνα με τον Tartakovsky, η διαφορά των τοπίων μεταξύ του τόπου καταγωγής και του τόπου προορισμού είναι ιδιαίτερα σημαντική για την προσαρμογή των ατόμων στο νέο περιβάλλον (Tartakovsky, 2011). Το γεγονός ότι οι περισσότεροι από τους κατοίκους της Μαυροπηγής μετεγκαταστάθηκαν σε πόλεις σίγουρα παίζει κάποιον ρόλο στην δυσκολία προσαρμογής τους. Πολύ πιθανόν μάλιστα η δυσκολία αυτή να διήρκεσε πέραν του συνηθισμένου χρονικού πλαισίου λόγω των σημαντικών διαφορών των εικόνων του τοπίου του χωριού από αυτό των μεγάλων πόλεων. Η προσαρμογή θα μπορούσε να είναι πιο σύντομη εάν οι μετεγκαταστηθέντες κάτοικοι επέλεγαν ως τόπο προορισμού μία κωμόπολη ή ένα άλλο χωριό, πλησίον της Μαυροπηγής. Ανάλογα δεδομένα υπάρχουν από έναν από τους συνεντευξιζόμενους, ο οποίος μετεγκαταστάθηκε σε χωριό και δήλωσε ότι η προσαρμογή του στις εικόνες ήταν αρκετά εύκολη.

Η διαφορά στις εικόνες τις πόλης από τις εικόνες του χωριού φέρεται να παίζουν ρόλο στην προσαρμογή και μέσα από την χρήση και προώθηση της επικοινωνίας μεταξύ των δύο πληθυσμών, αυτού που μετακινήθηκε στην πόλη και αυτού που προϋπήρχε (Shome, όπως αναφέρεται στους Nakayama και Halualani, 2010). Οι ομοιότητα δύο τόπων κινητοποιεί και ενισχύει την επικοινωνία και, άρα και την προσαρμογή των δύο πληθυσμών μεταξύ τους. Η ψυχολογική εξήγηση αυτού είναι το αίσθημα της ομοιότητας των χωρικών εικόνων το οποίο λειτουργεί εξομαλυντικά για την περιέργεια άγνωστο. Η πρακτική εξήγηση περιλαμβάνει τα κοινά που έχουν οι δύο πληθυσμοί (τις κοινές εικόνες του τοπίου), οι οποίες αξιοποιούνται ως αρχικό θέμα προσέγγισης, συζήτησης και επικοινωνίας.

Μία διαφορετική προοπτική στα ζητήματα προσαρμογής στο τοπίο δίνει η έρευνα των Hays και Zouari. Οι ερευνητές μελέτησαν την προσαρμογή στο τοπίο μετά την μετεγκατάσταση σε πόλη, κωμόπολη, και χωριό με βάση τον παράγοντα του άγχους. Τα ευρήματά τους υποστήριζαν ότι το τοπίο της πόλης και της κωμόπολης ήταν σημαντικά συνδεδεμένα με υψηλά επίπεδα άγχους (με την κωμόπολη να είναι ελαφρώς χαμηλότερα), ενώ το τοπίο του χωριού συνδεόταν με χαμηλά επίπεδα άγχους (Hays και Zouari, 1995) μετά την μετεγκατάσταση των ατόμων. Γίνεται λοιπόν προφανές ότι το πρόβλημα της μετεγκατάστασης των κατοίκων της Μαυροπηγής στις

πόλεις πιθανόν να μην ήταν η αλλαγή του τοπίου που είχαν συνηθίσει λόγω μακροχρόνιας παραμονής στην Μαυροπηγή. Το αντικειμενικό πρόβλημα φέρεται να είναι το ίδιο το περιβάλλον της πόλης και της κωμόπολης, σε σχέση πάντα με το βίωμα του τοπίου του χωριού. Η μετακίνηση από τοπίο το οποίο προδιαθέτει σε λιγότερο άγχος και μεγαλύτερη επαφή με τη φύση, μετακινήθηκαν σε τοπία που, μετά από οποιαδήποτε μορφή και οποιονδήποτε λόγο μετεγκατάστασης, είναι συνδεδεμένα με μεγαλύτερα επίπεδα άγχους, κάτι το οποίο οι μετεγκατεστηθέντες κάτοικοι αντιλαμβάνονται απλά σαν διαφορά των εικόνων της φύσης.

Διαφορετική προσαρμογή ανάλογα με την ηλικία

Όπως έγινε προφανές από τις συνεντεύξεις, υπήρχαν διαφορές στην προσαρμογή των νεότερων ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, αλλά και όσων αναφέρθηκαν σε αυτήν (πχ τα παιδιά των συμμετεχόντων), από τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Μία αιτιολογία για την συγκεκριμένη διαφορά αναφέρθηκε από τους συμμετέχοντες και αφορά στην ευκολότερη προσαρμογή των νέων σε διαφορετικά περιβάλλοντα, κυρίως λόγω της καλύτερης κοινωνικοποίησής τους.

Παρόλα αυτά, έρευνες σχετικές με την μετεγκατάσταση πληθυσμού από μικρότερο τόπο σε μεγαλύτερο (όπως οι πόλεις), δεν συνδέουν την προσαρμογή απλά με την καλύτερη κοινωνικοποίηση των νέων, αλλά και με το αίσθημα της ελευθερίας που τους παρέχει η μεγάλη πόλη, τις περισσότερες επιλογές και τον λιγότερο αυστηρό κοινωνικό έλεγχο (Salamon, 2003). Με έμφαση στο αίσθημα της ελευθερίας και τον λιγότερο αυστηρό (εάν υπάρχει και αυτός) κοινωνικό έλεγχο, η Salamon τονίζει ότι οι νέοι για τους λόγους αυτούς απολαμβάνουν την προσαρμογή και μετεγκατάσταση στην πόλη, ενώ αντίθετα τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας δυσκολεύονται σημαντικά να προσαρμοστούν για τους ίδιους ακριβώς λόγους. Ειδική αναφορά γίνεται στην έρευνα για τους γονείς με παιδιά στο εφηβικό και μετεφηβικό φάσμα ηλικιών, όπου σύμφωνα με τους γονείς, υπάρχει συχνά απώλεια ελέγχου ενώ είναι δύσκολη και η εκμάθηση των οικογενειακών κοινωνικών κανόνων και παραδόσεων.

Σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας είναι τα δεδομένα που παρουσιάζονται από τους Caparos, Ahmed, Bremner, De Fockert, Linnell, και Davidoff. Οι ερευνητές αναφέρουν ότι, επειδή οι μικρές κοινωνίες είναι πιο δεμένες και καταβάλουν μεγαλύτερη προσπάθεια να διατηρήσουν την κοινωνική και πολιτισμική τους ταυτότητα, συχνά γίνονται ιδιαίτερα αυστηρές απέναντι στην

συμπεριφορά των κατοίκων (Caparos, Ahmed, Bremner, De Fockert, Linnell, και Davidoff, 2012). Το γεγονός αυτό δημιουργεί σχετική δυσχέρεια στα νεότερα μέλη της μικρής κοινωνίας, ενώ αντίθετα δημιουργεί το αίσθημα της ισορροπίας και της ασφάλειας στα πιο ηλικιωμένα μέλη της. Η μετεγκατάσταση σε μεγαλύτερες πόλεις προκαλεί το ακριβώς ανάποδο αποτέλεσμα. Τα νεότερα μέλη απαγκιστρώνονται από την αυστηρή επιτήρηση της κοινωνίας, ενώ τα μεγαλύτερα αποκτούν την αίσθηση της απώλειας ελέγχου. Η αίσθηση της ελευθερίας για τους νεότερους κάνει την προσαρμογή πιο εύκολη, ενώ η αίσθηση του ελέγχου και πιστής ακολούθησης των κανόνων δυσκολεύει την προσαρμογή των μεγαλύτερων.

Εμβαθύνοντας το ζήτημα της ευκολότερης προσαρμοστικότητας των νέων έναντι της προσαρμοστικότητας των μεγαλύτερων ατόμων, θα πρέπει να γίνει μία επαναφορά και σύνδεση με την μελέτη της Ajrouch, η οποία αναφέρθηκε και στην βιβλιογραφική ανασκόπηση. Σύμφωνα με την μελέτη, η σύνδεση του τόπου με την κοινωνική ταυτότητα αποτελεί για τα μεγαλύτερα άτομα μία αυτόματη υποσυνείδητη διαδικασία, ενώ για τα νεότερα ένα συνειδητό μέσο για τον αυτό-καθορισμό τους κατά την αλληλεπίδραση με άλλες κοινωνικές ταυτότητες και άτομα (Ajrouch, 2000). Οι εσωτερικές αυτές διεργασίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στην προσαρμογή του ατόμου, καθώς το υποσυνείδητο είναι πολύ δυσκολότερα προσβάσιμο και μεταλλασσόμενο και προσαρμοζόμενο από το συνειδητό.

Εφαρμόζοντας τα δεδομένα αυτά στην παρούσα έρευνα, τα νεότερα σε ηλικία άτομα, τεκμηριωμένα εξεδήλωσαν την επιθυμία τους να φύγουν από την Μαυροπηγή κάποια στιγμή ακόμα και εάν δεν γινόταν η μετεγκατάσταση, ενώ στις συνθήκες της μετεγκατάστασης προσαρμόστηκαν με ευκολία και ικανοποίηση. Επίσης, εξηγείται τεκμηριωμένα και η δήλωση της συμμετέχουσας ότι τα παιδιά της προσαρμόστηκαν καλύτερα και ευκολότερα από την ίδια και τον σύζυγό της με την μετακίνηση στην πόλη.

Ζωντανή επιθυμία για επιστροφή στην τόπο καταγωγής και τον τρόπο ζωής

Κυρίως η τελευταία των ερωτήσεων της συνέντευξης, αλλά συμπληρωματικά και άλλες μέσα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, αφορούσε στην εκτίμηση της επιθυμίας και ανάγκης για επιστροφή στον τόπο και τρόπο ζωής στην Μαυροπηγή, ως κριτήριο για το επίπεδο προσαρμογής των συμμετεχόντων στην νέα τους πραγματικότητα 5 χρόνια μετά την μετεγκατάσταση. Οι απαντήσεις από το πλείστο

των συμμετεχόντων ήταν ότι η επιθυμία και ανάγκη αυτή είναι ζωντανή και έντονη, μέχρι και την ημέρα των συνεντεύξεων, 5 με 6 χρόνια μετά την μετεγκατάστασή τους.

Τα συγκεκριμένα ευρήματα πιθανόν να μην συνδέονται άμεσα με την μετεγκατάσταση από την Μαυροπηγή, τις αιτίες αυτής, αλλά και τον τόπο προορισμού. Λαμβάνοντας υπ' όψει τον μέσο όρο ηλικίας των συμμετεχόντων (Μ.Ο 50,4 χρόνια), πιθανολογείται ότι η συγκεκριμένη απάντηση επηρεάστηκε σημαντικά από αυτόν. Σε έρευνα με σχετικό δείγμα και σχετικό θέμα (την μετακίνηση πληθυσμού) των von Humboldt και Leal, υποστηρίχθηκε ότι η υποκειμενική αντίληψη της ικανοποίησης από τη ζωή και η αίσθηση της συνέχειας δεν επιτρέπει εύκολα αλλαγές περιβάλλοντος στο συγκεκριμένο ηλικιακό φάσμα και μετά από αυτό, καθώς αρχίζει να μεσολαβεί η έννοια του γήρατος (von Humboldt και Leal, 2017). Συνεπώς, ακόμα και εάν ένα άτομο είναι ακόμα εργασιακά ενεργό αλλά και στην μέση ηλικία των 50-55 ετών, θα μπορούσε να δυσκολεύεται στην προσαρμογή του σε νέο περιβάλλον λόγω της διατήρησης της ανάγκης να επιστρέψει στον τόπο γέννησης λόγω της επικείμενης φάσης του γήρατος.

4.5 Αντικρουόμενα αισθήματα και πεποιθήσεις για την λήψη αποφάσεων περί της μετεγκατάστασης

Έγινε σαφές μέσα από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων ότι υπήρχαν αντικρουόμενα αισθήματα και πεποιθήσεις ανάμεσα στον πληθυσμό, αλλά και μέσα στα ίδια τα άτομα, για το κατά πόσο υπήρξε ουσιαστική και συνεκτική συμμετοχή στην λήψη αποφάσεων για την μετεγκατάσταση των κατοίκων της Μαυροπηγής, τον τρόπο που έγινε και το τι θα μπορούσε να γίνει διαφορετικά. Οι απαντήσεις περιελάμβαναν την αντίληψη περί της ατομικής τους συμμετοχής, της συλλογικής συμμετοχής, αλλά και των πεποιθήσεων για την αναγκαιότητα της απαλλοτρίωσης του χωριού.

Ήδη από την ανακοίνωση της πρόθεσης της ΔΕΗ για την απαλλοτρίωση του χωριού, περιγράφονται διαρκείς συγκρούσεις μεταξύ των ατόμων, αλλά και μέσα στα ίδια τα άτομα. Σύμφωνα με την Selimovic, μετά από καίριες συγκρούσεις μεταξύ πληθυσμών για τις κοινές αποφάσεις επιβίωσης και διαβίωσης, η σχέση των κατοίκων αλλάζει, όπως αλλάζει και η αντίληψη των ατόμων για την ατομική τους θέση μέσα στο κοινωνικό σύνολο (Selimovic, 2015). Για τους κατοίκους της Μαυροπηγής, η σύγκρουση αυτή διήρκησε αρκετό καιρό και είχε επαρκή ένταση ώστε να αλλοιώσει σημαντικά συναισθήματα και πεποιθήσεις. Τα ατομικά συναισθήματα σταθμιζόταν

ανάμεσα στην κοινωνική υπόσταση και την αρμονική μέχρι εκείνη τη στιγμή συμβίωση, και την δυσαρμονική λειτουργία σχετικά με την σημαντικότερη απόφαση της κοινωνίας της Μαυροπηγής. Συμπληρωματικά, οι πεποιθήσεις περί της μέχρι εκείνης της στιγμής συλλογικότητας και ελέγχου της ατομικής ζωής βρέθηκαν να ανταγωνίζονται την ατομικότητα και την πεποίθηση της απώλειας του ελέγχου για καίρια ατομικά και συλλογικά ζητήματα.

Τα αντικρουόμενα συναισθήματα και πεποιθήσεις σχετικά με την λήψη αποφάσεων γύρω από την μετεγκατάσταση συνάδουν και με την μελέτη των Napier και Wright (Napier και Wright, 1974). Οι πληθυσμοί της μελέτης τους φέρονται να χαρακτηρίζονται από διφορούμενες πεποιθήσεις εάν η μετεγκατάσταση έχει μεγαλύτερη θετική ή αρνητική βαρύτητα, τόσο για τους ίδιους όσο και για το τοπικό κοινωνικό σύνολο. Τα άτομα αλλά και το σύνολο σε σχέση με τις αποφάσεις υποστήριζε την θετικά την κάλυψη των αναγκών του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου, αλλά διατηρούσαν αρνητική στάση και πεποιθήσεις για την δική τους μετακίνηση.

Αντικρουόμενες πεποιθήσεις γύρω από την ατομικιστική στάση

Μέσα στις συνεντεύξεις δηλώθηκε από κάποιους από τους συμμετέχοντες ευθέως, ενώ από κάποιους άλλους έμμεσα, η ατομικιστική στάση κάποιων από τους κατοίκους όταν δημιουργήθηκε η πρόκληση της απόφασης για το μέλλον του χωριού της Μαυροπηγής. Ενώ φάνηκε να είναι σαφής η κατανόηση της διαδικασίας της λήψης αποφάσεων, οι συμμετέχοντες σε κάποια σημεία των απαντήσεών τους “κατηγόρησαν” συγχωριανούς τους, τόσο για το τελικό αποτέλεσμα της μετεγκατάστασης όσο και για ακραίες συμπεριφορές με σκοπό το ατομικό συμφέρον (όπως απάτες και άλλα).

Το κλειδί για την κατανόηση των αντικρουόμενων πεποιθήσεων γύρω από την ατομικιστική στάση διατυπώνεται με ακρίβεια στο άρθρο των Greitemeyer, Schulz-Hardt, και Frey, περί συλλογικής λήψης αποφάσεων (Greitemeyer, Schulz-Hardt, και Frey, 2009). Σε ένα πειραματικό πλαίσιο, οι συγγραφείς ερεύνησαν την συλλογική λήψη αποφάσεων με την μεσολάβηση του χρήματος και χωρίς αυτήν. Το αποτέλεσμα της έρευνας ανέδειξε ότι η συλλογική λήψη αποφάσεων μειώνεται σε ατομική όταν μεσολαβεί ο παράγοντας *χρήματα*, και μετατρέπεται σε ατομικιστικό, ενώ η απουσία της συνθήκης συμβάλει στην ομαδική λήψη αποφάσεων.

Είναι προφανές ότι η περίπτωση της λήψης αποφάσεων στην Μαυροπηγή είχε τα ίδια χαρακτηριστικά με αυτά του πειράματος των Greitemeyer, Schulz-Hardt, και

Frey. Με την παρουσία της επιλογής της αποζημίωσης, πολλοί από τους κατοίκους αναδιαμόρφωσαν την συμπεριφορά τους από συλλογική σε ατομική. Οι αντικρουόμενες πεποιθήσεις των συμμετεχόντων προέκυψαν πιθανώς από την ανάγκη και προσπάθεια των κατοίκων αυτών να πείσουν το σύνολο για την επιλογή αυτή, αφού η απόφαση και ανακοίνωσή της στη ΔΕΗ έπρεπε να είναι αντιπροσωπευτική του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού της Μαυροπηγής.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας είναι επίσης συμβατά με τα συμπεράσματα των Heming και Rees, σχετικά με τους παράγοντες που μπορούν ή δεν μπορούν να προβλεφθούν κατά την προετοιμασία και πραγματοποίηση μίας μετεγκατάστασης πληθυσμού. Όπως αναφέρουν οι συγγραφείς, μία μαζική μετεγκατάσταση δεν χαρακτηρίζεται μόνο από τις ομαδικές ή ατομικές συμπεριφορές, αλλά από συνδυασμό αυτών (Heming και Rees, 2000). Οι αλλαγές στη ζωή των ατόμων, τα συναισθήματα και οι συμπεριφορές ανήκουν στους απρόβλεπτους παράγοντες μίας μετεγκατάστασης. Αυτό το γεγονός επεξηγεί με σαφήνεια τόσο τις αντικρουόμενες αντιδράσεις και πεποιθήσεις των κατοίκων, όσο και την απρόβλεπτη αλλαγή τους από τη συλλογική σκέψη στην ατομικιστική.

Πεποιθήσεις για ελάχιστη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων

Διατυπώθηκε με σαφήνεια από τους περισσότερους συμμετέχοντες ότι η πεποίθησή τους για την συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την μετεγκατάσταση και τις συνθήκες αυτής ήταν ελάχιστη. Για κάποιους από αυτούς, η μεγαλύτερη αιτία αυτού του βαθμού συμμετοχής ήταν οι υπόλοιποι κάτοικοι του χωριού, οι οποίοι έπαιζαν σημαντικότερο ρόλο από τους ίδιους στη λήψη αποφάσεων. Για τους περισσότερους όμως, η κύρια αιτία της μη συμμετοχής τους στη λήψη αποφάσεων ήταν η ίδια η ΔΕΗ, καθώς, όπως αναφέρουν τους έφερε προ τετελεσμένου και με ελάχιστες επιλογές σχετικά με το σημαντικότερο ζήτημα που αφορούσε τις ζωές και τις καθημερινότητές τους.

Στο άρθρο τους οι Ekerdt, Addington, και Hayter, μεταφέρουν το αίσθημα που προκαλείται όταν η ατομική ζωή, τα υπάρχοντα και η καθημερινότητα του ατόμου γίνεται αντικείμενο κοινωνικού χειρισμού (Ekerdt, Addington, και Hayter, 2011). Εστιάζοντας κυρίως στο ηλικιωμένους, αλλά με άμεση επέκταση και στο σύνολο των ηλικιακών φασμάτων, περιγράφουν ότι η δημιουργία της ατομικής ζωής και των υπάρχοντων του κάθε ατόμου αποτελεί αποτέλεσμα μία συνεχούς προσπάθειας και

συνοδεύεται από ένα σύνολο αναμνήσεων, θετικών και αρνητικών. Όταν αυτή η υλική και άυλη ζωή του ατόμου επέρχεται στον έλεγχο τρίτων, όπως στην περίπτωση μίας μετεγκατάστασης για λογαριασμό τρίτου, δημιουργείται η αίσθηση της απώλειας. Η απώλεια αυτή δεν αφορά μόνο στον έλεγχο της ζωής του ατόμου, αλλά και στην απώλεια της πεποίθησης ότι μπορεί να τον αποκτήσει ξανά, έστω υπό νέες συνθήκες.

Υποστηρικτικά στο συγκεκριμένο εύρημα λειτουργεί και η Θεωρία της Αναγκαστικής Μετεγκατάστασης, όπως αυτή αναφέρθηκε και στην βιβλιογραφική ανασκόπηση (Napier, 1972, όπως αναφέρεται στους Perry και Lindell, 1997). Η δεύτερη συνθήκη της θεωρίας αναφέρει με σαφήνεια ότι κάποιες από τις πολιτικές μετεγκατάστασης αφήνουν στα άτομα ή στον πληθυσμό την αίσθηση ότι δεν έχουν την δυνατότητα να ελέγξουν τους εξωτερικούς παράγοντες που καθορίζουν την ζωή τους, και ότι οι άλλοι αποφασίζουν για κρίσιμα ζητήματα της καθημερινότητάς τους. Το αίσθημα αυτό, σε περιπτώσεις χρονιότητας ή σημαντικών ζητημάτων όπως αυτό της μόνιμης μετεγκατάστασης παγιώνεται σε πεποίθηση.

Σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, η ΔΕΗ έδωσε σημαντικά περιορισμένο αριθμό επιλογών δίνοντας την αίσθηση της μηδενικής σχεδόν συμμετοχής για την ζωή του πληθυσμού.

Πεποιθήσεις σχετικά με την αναγκαιότητα της μετεγκατάστασης

Άλλο ένα θέμα στο οποίο διαπιστώθηκαν αντικρουόμενες πεποιθήσεις και συναισθήματα ήταν αυτό περί της αναγκαιότητας της μετεγκατάστασης της Μαυροπηγής. Γίνεται κατανοητό ότι αντικειμενική άποψη περί της αναγκαιότητας της μετεγκατάστασης της Μαυροπηγής, και όχι μόνο, για αναπτυξιακούς λόγους, μπορεί να δοθεί μόνο από αρμόδιους φορείς και με επιστημονικά τεκμήρια. Παρόλα αυτά, η μελέτη των πεποιθήσεων των κατοίκων σχετικά για την αναγκαιότητα της μετεγκατάστασής τους και απαλλοτρίωσης του χωριού κρίθηκε σκόπιμη, αφού αυτά τα δεδομένα συνδεόταν άμεσα με το κατά πόσο η εμπειρία της μετεγκατάστασής τους ήταν απαραίτητη ή όχι.

Το σύνολο των συμμετεχόντων δήλωσε, είτε έμμεσα είτε άμεσα, ότι οι λόγοι της μετεγκατάστασης ήταν οικονομικοί. Αυτή η διαπίστωση συνάδει με τα ευρήματα της έρευνας του Σκούφια, ο οποίος αναφέρει ότι από το πλήθος των αιτιών μετεγκατάστασης, τις 2 με 3 τελευταίες δεκαετίες οι μετεγκαταστάσεις πληθυσμών γίνονται κυρίως για οικονομικούς λόγους (Σκούφιας, 2011). Σημαντική παρατήρηση

που προκύπτει μέσα από την παρούσα έρευνα είναι το γεγονός ότι οι οικονομικοί λόγοι της μετεγκατάστασης ισχύουν και από την πλευρά του οργανισμού της ΔΕΗ, αλλά και από την πλευρά των κατοίκων. Από την σκοπιά του φορέα, υπήρχε η ανάγκη της μετεγκατάστασης για την οικονομική αξιοποίηση του χώρου. Από την σκοπιά των κατοίκων, ενώ δόθηκε η επιλογή της μετεγκατάστασης ολόκληρου του χωριού σε κοντινή περιοχή, το σύνολο του πληθυσμού αποφάσισε να μετεγκατασταθεί αξιοποιώντας την επιλογή της οικονομικής αποζημίωσης. Εν μέρει λοιπόν, αν και δεν αποφάσισαν για την απαλλοτρίωση του χωριού, αποφάσισαν για την εξαφάνισή του για οικονομικούς καθαρά λόγους.

Είναι αντικειμενικό γεγονός ότι από τους φορείς που είναι αρμόδιοι για τις μετεγκαταστάσεις επιλέγονται κατά προτίμηση οικισμοί και πληθυσμοί οι οποίοι είναι πιο μικροί και ευέλικτοι όσον αφορά στην μετεγκατάστασή τους ή και πιο συμφέροντες στην αποζημίωσή τους (Δουγαλή, 2018). Εν μέρει λοιπόν, οι απόψεις περί “επιλογής λόγω ευκολίας” που διατύπωσαν κάποιοι από τους συμμετέχοντες εμπεριέχουν και μία δόση της αντικειμενικής αλήθειας.

Ο Nilsson, μελετώντας τις πεποιθήσεις των πληθυσμών σχετικά με την στάση τους για την αναγκαιότητα μία μετεγκατάστασης, κατέληξε ότι οι πεποιθήσεις αυτές προκύπτουν από τρεις βασικές νοητικές προσεγγίσεις: την χρήση αληθινών και αντικειμενικών πληροφοριών, την χρήση ιδεολογικών στερεοτύπων, και την ευρύτερη κοινωνική σκέψη (Nilsson, 2010). Στην παρούσα έρευνα διαπιστώθηκαν και οι τρεις βασικές νοητικές προσεγγίσεις. Κάποιοι από του συμμετέχοντες δήλωσαν χωρίς ότι, χωρίς αμφιβολία, η απαλλοτρίωση ήταν αναγκαία καθώς έπρεπε να αξιοποιηθούν τα ενεργειακά κοιτάσματα. Μικρότερος αλλά υπαρκτός αριθμός των συμμετεχόντων δήλωσε, λειτουργώντας στερεοτυπικά, ότι η απαλλοτρίωση την Μαυροπηγής δεν ήταν απαραίτητη, καθώς υπήρχαν και αλλού επιλογές, αλλά το χωριό προτιμήθηκε για λόγους διαθεσιμότητας και ευαλωτότητας του πληθυσμού. Τέλος, υπήρξε και μέρος των συμμετεχόντων το οποίο ανέφερε ότι η απαλλοτρίωση της Μαυροπηγής ήταν απαραίτητη λόγω των σημαντικών αναγκών για την κάλυψη της ενέργειας στον ευρύτερο πληθυσμό, όχι μόνο του τόπου και του νομού, αλλά και του γενικού συνόλου. Η τελευταία περίπτωση αντιπροσωπεύεται από την δεύτερη συνθήκη της Θεωρίας της Αναγκαστικής Μετεγκατάστασης Napier, 1972, όπως αναφέρεται στους Perry και Lindell, 1997, αφού περιγράφει το αίσθημα της αποκοπής του ατόμου από το υπόλοιπο

κοινωνικό σύνολο από τον φορέα της μετεγκατάστασης, αφού επιλέγεται να θυσιαστεί και να θυσιάσει για το ευρύτερο καλό μέσω της αλλαγής της ζωής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ

5.1 Συμπεράσματα

«...Το τοπίο είναι μια μοναδικά πολύτιμη έννοια για την ανθρωπογεωγραφία. Σε αντίθεση με τον τόπο, μας υπενθυμίζει τη θέση μας στο σχέδιο της φύσης. Σε αντίθεση με το περιβάλλον ή το χώρο, μας υπενθυμίζει ότι μόνο μέσω της ανθρώπινης συνείδησης και λογικής μπορούμε να γνωρίσουμε το συγκεκριμένο σχέδιο και μόνο μέσω της τεχνικής μπορούμε να συμμετάσχουμε σε αυτό ως άνθρωποι. Την ίδια στιγμή, το τοπίο μας θυμίζει ότι η γεωγραφία βρίσκεται παντού, αποτελεί μονίμως πηγή ομορφιάς και ασχήμιας, ορθού και λάθους, χαράς και οδύνης, και αφορά εξίσου το κέρδος και την απώλεια.» (Cosgrove, όπως αναφέρεται στον Tilley, 2012).

Σύμφωνα με την παραπάνω τοποθέτηση, αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι το τοπίο σχετίζεται τόσο με το κέρδος όσο και με την απώλεια. Η παραπάνω άποψη θα μπορούσε να αναδειχθεί και να γίνει καλύτερα αντιληπτή μέσω του τοπίου της Χαραυγής καθώς η μετατροπή του χωριού σε ορυχείο, συνεισέφερε στο κέρδος της τοπικής οικονομίας. Ως εκ τούτου, στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, θα παρουσιασθεί φωτογραφικό υλικό που θα απεικονίζει το τοπίο του χωριού Χαραυγής, πριν από την απαλλοτρίωσή του, ένα χρόνο μετά την έναρξή της και το σημερινό του τοπίο. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στο χωριό της Χαραυγής, που πλέον αποτελείται από μια ισοπεδωμένη εδαφική έκταση, υπάρχει -ακόμη- ανέπαφη η εκκλησία του χωριού, σε αντίθεση με το χωριό της Μαυροπηγής όπου κατεδαφίστηκε και η εκκλησία της.

Επιπλέον, λαμβάνεται υπόψη ότι οι η εμπειρία που βίωσαν οι εκτοπισμένοι κάτοικοι των δύο χωριών κατά την μετεγκατάστασή τους σε νέους τόπους, δεν περιορίζεται μόνο στη μεταφορά πραγμάτων αλλά και στη μεταφορά συναισθημάτων και αναμνήσεων. Ως εκ τούτου, πέρα από την περίπτωση της Χαραυγής και την έκθεση φωτογραφιών, θα προβληθεί βίντεο το οποίο θα παρουσιάζει εικόνες και ήχους από αποσπασματικές βιντεολήψεις με πρωταγωνιστές τους εκτοπισμένους κατοίκους της Μαυροπηγής. Στο βίντεο αυτό οι συμμετέχοντες θα αντιδρούν, λεκτικά ή μη, σε λέξεις-κλειδιά που θα τους απευθύνει ο ερευνητής και που θα σχετίζονται με την ευρύτερη έννοια της θεματικής. Η προβολή του βίντεο θα πραγματοποιηθεί από προτζέκτορες σε διάφορα σημεία του ερημωμένου χωριού της Μαυροπηγής και θα διεξαχθεί

βραδινές ώρες ώστε να υπάρχει σκοτάδι. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα δημιουργηθεί μία εικονική κίνηση, υπερμεγέθης και αφαιρετική σε ένα σκοτεινό τοπίο, προβάλλοντας τους ανθρώπους ως φιγούρες. Οι ήχοι που θα περιέχονται στις βιντεολήψεις, θα συνοδεύουν τις εικόνες, με αποτέλεσμα να δίνουν ζωή στον έρημο και άψυχο τόπο. Η εικόνα μπορεί να διαδέχεται η μία την άλλη καρέ καρέ, ή να είναι συνεχόμενη με τους ήχους που καταγράφηκαν κατά τη διάρκεια της μαγνητοσκόπησης.

5.2 Συστάσεις για τρόπους εικαστικής παρέμβασης

Οι Φραγκονικολόπουλος και Μπαλτζής (2006) αναφέρουν ότι η παρεμβατική τέχνη αποτελεί ένα πολυσύνθετο και παράλληλα αντιφατικό φαινόμενο, το οποίο διαφέρει από το –παλαιότερο- φαινόμενο της στρατευμένης τέχνης, καθώς οι συνθήκες λειτουργίας τους διαφέρουν. Επισημαίνεται, επίσης, ότι η παρεμβατική τέχνη δεν μπορεί να ταυτιστεί ούτε με την πολιτική τέχνη, αφού η δεύτερη είναι κάτι ευρύτερο και δεν περιορίζεται μόνο στην παρεμβατική. Ο σκοπός της υιοθέτησης του όρου της παρεμβατικής, πλαισιώνεται γύρω από τον διαχωρισμό εκείνων των καλλιτεχνικών μορφών επικοινωνίας που, αφενός, προαπαιτούν από τους πολίτες να συμμετέχουν ενεργά και αφετέρου, ασκούν πίεση προς τα διάφορα κέντρα λήψης αποφάσεων και τους οργανισμούς. Επιπλέον, τα μοντέλα της παρεμβατικής τέχνης διακρίνονται ως εξής: εναντιωματικό, συνεργατικό, υβριδικό μοντέλο. Ως εκ τούτου, η παρεμβατική δύναται να διαχωριστεί σε λειτουργική ή/και αναπαραστατική. Σε κάθε περίπτωση, τόσο οι συνθήκες, όσο και οι επιδιωκόμενοι στόχοι, καθορίζουν την επιλογή του εκάστοτε μοντέλου.

Η Μαυροπηγή έχει εκκενωθεί πλήρως από τους κατοίκους της, καθώς σταμάτησε η ρευματοδότηση και η παροχή νερού σε αυτή. Οι εκτοπισμένοι της κάτοικοι, θα βιντεοσκοπηθούν στα νέα μέρη που εγκαταστάθηκαν, σε οικείους, γι' αυτούς, χώρους (μονοπάτια της γειτονιάς, χώρους σαλονιών, καφενείων, γκαράζ κλπ.), ώστε να καταγραφούν εικόνες και ήχοι. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η αποτύπωση της μνήμης τους, ο ερευνητής θα επικοινωνεί λέξεις-κλειδιά, όπως χωράφι, αυλή, γειτονιά, κ.ά., οι οποίες θα παραπέμπουν σε αναμνήσεις τους πριν από την μετεγκατάσταση και, παράλληλα, θα βιντεοσκοποούνται οι απαντήσεις τους. Κατά συνέπεια, η μνήμη τους θα αποκτά ήχο και εικόνα. Βάσει των διάφορων βιντεοσκοπήσεων, θα δημιουργηθεί ένα ενιαίο μονταρισμένο βίντεο, το οποίο θα προβληθεί βραδινές ώρες ώστε να υπάρχει σκοτάδι. Η προβολή του θα γίνει με

προτζέκτορες, σε διαφορετικά σημεία του ερημωμένου χωριού της Μαυροπηγής και θα πραγματοποιηθεί πάνω σε μισογκρεμισμένους τοίχους, καθώς η ισοπέδωση του χωριού βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη.

Εστιάζοντας στους στόχους της παρούσας μελέτης που επιδιώκονται, αλλά και τις συνθήκες, οι οποίες διαφέρουν στην περίπτωση του κάθε χωριού, καθώς ένα από τα δύο έχει ήδη ισοπεδωθεί, κρίθηκε από τον ερευνητή ότι η εικαστική παρέμβαση στο θέμα της μετεγκατάστασης, θα καλυφθεί επαρκώς μέσω της ενεργούς συμμετοχής των πρώην κατοίκων της Μαυροπηγής στη δημιουργία των βιντεολήψεων που θα πραγματοποιηθούν. Μέσω της συμμετοχή τους, θα τους δοθεί η δυνατότητα να ανακαλέσουν και να εκφράσουν μνήμες και συναισθήματα, πριν και μετά την μετεγκατάσταση. Επιπλέον, είναι πιθανό να διαπιστώσουν ορισμένες αλλαγές που προκάλεσε στους ίδιους η παραπάνω εμπειρία. Σε κάθε περίπτωση, η συγκεκριμένη εικαστική παρέμβαση αποσκοπεί να ευαισθητοποιήσει, όχι μόνο εκείνους που βίωσαν την διαδικασία, αλλά και τους ευθύνοντες φορείς. Αναφορικά με το δεοντολογικό κομμάτι, οι συμμετοχή των ατόμων στις βιντεοσκοπήσεις θα είναι σαφώς εθελοντική και εφόσον προηγηθεί πλήρης ενημέρωση του σκοπού της παρέμβασης. Επίσης, στα πλαίσια της προστασίας των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων, στο βίντεο θα προβάλλονται μόνο οι φιγούρες τους και δε θα γίνεται καμία αναφορά στα πραγματικά τους ονόματα.

Τέλος, συζητείται ήδη με τον πολιτιστικό σύλλογο «Υψικάμινος» να συμπεριλάβει την έκθεση της εικαστικής παρέμβασης του ερευνητή για το χωριό της Μαυροπηγής, στο πολιτιστικό φεστιβάλ που διεξάγει ετησίως. Παράλληλα, βρίσκεται υπό συζήτηση τόσο με τον παραπάνω σύλλογο, όσο και με τον Δήμο της περιοχής η εύρεση κατάλληλου χώρου για την έκθεση του σχετικού φωτογραφικού υλικού της περίπτωσης της Χαραυγής. Σχετικά με την ενδεχόμενη συμμετοχή του βίντεο στο φεστιβάλ, η επιλογή του συγκεκριμένου τρόπου προβολής της παρούσας εικαστικής παρέμβασης πραγματοποιήθηκε λαμβάνοντας υπόψη την τοποθέτηση του Φραγκονικολόπουλου και Μπαλτζή (2006), κατά την οποία τα κατεστημένα μέσα μαζικής ενημέρωσης συνήθως προβάλλουν συγκεκριμένες μορφές παρεμβατικής τέχνης, οι οποίες εξυπηρετούν τα εκάστοτε συμφέροντά τους. Ειδικότερα, επισημαίνουν ότι τα ΜΜΕ προτιμούν τους ενημερωτικούς – διασκεδαστικούς τρόπους παρουσίασης παρεμβατικής τέχνης.

Παρόλα αυτά, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην προβολή της εικόνας των δύο απαλλοτριωμένων χωριών, και όχι μόνο αυτών. Έρευνες αναδεικνύουν ότι τα ΜΜΕ είναι καθοριστική προσθήκη για την κατανόηση και δημιουργία της τοπικής ταυτότητας (Kama, και Malka, 2013). Όταν ο ρόλος που αναλαμβάνουν είναι περισσότερο αυτός της ενημερωτικής αντί της διασκεδαστικής προβολής, μπορούν να αναδημιουργήσουν την τοπική ζωή, κοινωνία, και ιστορική και πολιτιστική ταυτότητα με τρόπο που θα δίνει την εντύπωση ότι η απαλλοτρίωση δεν έγινε ποτέ, και οι τόποι είναι ακόμα ζωντανοί.

5.3 Περιορισμοί της έρευνας

Ένα από τους σημαντικότερους περιορισμούς της παρούσας έρευνας είναι το μεγάλο χρονικό διάστημα το οποίο μεσολάβησε από την εμπειρία της μετεγκατάστασης των κατοίκων του χωριού έως την συνέντευξη για την παρούσα εργασία. Το χρονικό διάστημα αυτό θα μπορούσε να υποκρύπτει παρεμβάσεις στη μνήμη των ατόμων ως μέσο άμυνας από τα αρνητικά συναισθήματα που προκάλεσε η εμπειρία της μετεγκατάστασης. Επιπλέον, μετά από το χρονικό διάστημα που μεσολάβησε (μέσος όρος, 5,5 χρόνια) υπάρχει ήδη προσαρμογή στο νέο περιβάλλον, με αποτέλεσμα να υπάρχει και σημαντική εξοικείωση με αυτό και αντικατάσταση πολλών συνηθειών από άλλες, οι οποίες παρενέβησαν στις τοπικές συνήθειες, τις αλλοίωσαν και δεν ήταν δυνατόν πλέον να αναγνωριστούν για να περιγραφούν.

Ένας δεύτερος περιορισμός, αποτέλεσμα της επιλογής μεθόδου ανάλυσης, είναι το μικρό δείγμα συμμετεχόντων. Οι ποιοτικές αναλύσεις σαφώς χρήζουν αλλά και συνεισφέρουν καλύτερα μέσω μικρού δείγματος ατόμων αλλά εκ βάθους μελέτης αυτών, αλλά η συγκεκριμένη έρευνα θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε λίγο μεγαλύτερο δείγμα συμμετεχόντων ώστε να έχει μία καλύτερη αναλυτική εικόνα της εμπειρίας των κατοίκων. Ο συγκεκριμένος περιορισμός οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στο γεγονός ότι λόγω του μεγάλου χρόνου από την περίοδο της μετεγκατάστασης, δεν ήταν εφικτό να εντοπιστούν εύκολα άτομα που μετακινήθηκαν. Σαφώς, αυτό προσδίδει και την επιπλέον πληροφορία για την ουσία της παρούσας μελέτης ότι σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα πραγματοποιείται και απώλεια της επαφής μεταξύ των ατόμων που ζούσαν στο ίδιο τόπο για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Αν και στο πλαίσιο της επιλογής της μεθόδου ανάλυσης για την συγκεκριμένη μελέτη, περιορισμός θα πρέπει να θεωρηθεί και ο αριθμός των ερωτήσεων σε σχέση με

το βάθος του θέματος που διερευνήθηκε. Οι δώδεκα ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν ανέδειξαν κενά στις πληροφορίες που θα μπορούσαν να συλλεχθούν και να αναλυθούν, αλλά δεν ήταν εφικτό λόγω περιορισμού λέξεων της διπλωματικής. Τα κενά αυτά διαπιστώθηκαν κατά την διάρκεια των συνεντεύξεων, όπου υπήρχε σημαντική ευχέρεια για προσθήκη μεγάλου αριθμού υποερωτημάτων για άντληση πιο αναλυτικών πληροφοριών, αλλά δεν πραγματοποιήθηκε από τον ερευνητή λόγω του υπολογιζόμενου όγκου των δεδομένων, τα οποία από την μία πλευρά θα δυσκόλευαν στην ανάλυση, ενώ από την άλλη δεν θα μπορούσαν να παρουσιαστούν αποτελεσματικά στο παρόν συγγραφικό έργο.

Τέλος, στους περιορισμούς της παρούσας έρευνας δεν πρέπει να αγνοηθεί ότι η μελέτη της εμπειρίας της μετεγκατάστασης πραγματοποιήθηκε σε δείγμα μόνο από μία περιοχή, το οποίο αυτομάτως παραπέμπει στο γεγονός ότι δεν υπάρχει δυνατότητα να γίνει σύγκριση με την εμπειρία από άλλες περιοχές μέσα από τα ίδια κριτήρια. Αν και σποραδικά παρουσιάζονται μελέτες για τις μετεγκαταστάσεις πληθυσμών, το γεγονός ότι πραγματοποιούνται από διαφορετικές επιστημονικές οπτικές και με διαφορετικά κριτήρια μελέτης, δεν δίνει την δυνατότητα στην παρούσα έρευνα, αλλά στο σύνολο των υπολοίπων, για συγκεντρωτικά δεδομένα και ανάλυση αυτών. Κατ' επέκταση, τα δεδομένα και τα ευρήματα της μελέτης δεν μπορούν να γενικευτούν, αν και θα μπορούσαν να δώσουν μία εικόνα για το επιστημονικό αντικείμενο της εμπειρίας της μετεγκατάστασης πληθυσμών.

5.4 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Από την παρούσα μελέτη αναδείχθηκαν ζητήματα τα οποία θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναυσμα για επέκταση της γνώσης σχετικά με την εμπειρία των ανθρώπων γύρω από την διαδικασία της μετεγκατάστασης, αλλά και τους τρόπους αποφυγής των αρνητικών συνεπειών αυτής είτε για τους κατοίκους είτε για τον τόπο και το τοπίο. Κάποιες από τις προτάσεις για μελλοντικές έρευνες παρατίθενται ακολούθως.

Αν και κατάλληλο για τις απαιτήσεις της παρούσας μελέτης, το δείγμα που αξιοποιήθηκε στην έρευνα θα μπορούσε σε μελλοντική έρευνα να είναι μεγαλύτερο. Με δεδομένο το γεγονός οι δομημένες, όπως η Θεματική Ανάλυση, ποιοτικές έρευνες επιτρέπουν μέχρι και μεγαλύτερο του διπλάσιου αριθμό συμμετεχόντων από όσους συμμετείχαν στην παρούσα έρευνα, στο μέλλον θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί η

ίδια έρευνα, χωρίς τους περιορισμούς του εκπαιδευτικού πλαισίου και ορίων, και με μεγαλύτερα χρονικά περιθώρια για την επιλογή και διαλογή των υποψηφίων. Επίσης, θα υπήρχε το περιθώριο αναζήτησης περισσότερων συμμετεχόντων, ώστε τα κριτήρια επιλογής να είναι περισσότερο ποικιλόμορφα (για παράδειγμα ίσος αριθμός συμμετεχόντων ανά ηλικιακή ομάδα). Η αξιοποίηση του ορίου των συμμετεχόντων θα συνέβαλε σίγουρα στην πληρέστερη εικόνα του αντικειμένου μελέτης.

Έγινε σαφές από τις αναφορά στους περιορισμούς, ότι η απομακρυσμένη από την εμπειρία συλλογή δεδομένων θα μπορούσε να μην είναι απόλυτα αντιπροσωπευτική του ζητούμενου μίας τέτοιας μελέτης. Μελλοντικές έρευνες θα έπρεπε να διαχωρίσουν τον χρόνο συλλογής δεδομένων από το ζητούμενο. Για παράδειγμα, οι συνεντεύξεις, αν πρόκειται για την εμπειρία των κατοίκων, να γίνονται όσο το δυνατό πιο κοντά στην μετεγκατάσταση, ώστε να μην υπάρχουν παρεμβάσεις προσαρμογής ή μνήμης. Αντίθετα, οι συνεντεύξεις που αφορούν στις συνέπειες για τον τόπο, τον πολιτισμό ή την κοινωνική υπόσταση του τόπου να πραγματοποιούνται πιο μακριά από τις πρώτες, καθώς έτσι θα αντικατοπτρίζονται τα πραγματικά αποτελέσματα της μετεγκατάστασης. Το ζητούμενο των μελλοντικών μελετών θα πρέπει να καθορίζει τον χρόνο διεξαγωγής των συνεντεύξεων.

Με δεδομένο ότι η συγκεκριμένη έρευνα έχει να παίζει κάποιο ρόλο στην κατανόηση του φαινομένου των επιρροών της διαδικασίας μετεγκατάστασης πληθυσμού, θα θεωρούνταν χρήσιμο στο μέλλον να πραγματοποιηθούν συνδυαστικές και παράλληλες μελέτες από διάφορες μετεγκαταστάσεις, και ίσως και διαφορετικού είδους μετεγκαταστάσεις. Η συγκέντρωση υλικού από διαφορετικές μετεγκαταστάσεις θα έδινε μία πιο σαφή εικόνα των κατηγοριών, για αρχή, και μίας πληρέστερης λίστας συνεπειών και επιρροών στην συνέχεια, για την λειτουργία της μετεγκατάστασης τόσο στον πληθυσμό όσο και στον τόπο καταγωγής. Άμεση εφαρμογή αυτού θα ήταν η δημιουργία εκτενέστερου και πιο δομημένου για το αντικείμενο ερωτηματολογίου, το οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί πρακτικά για να προβλέψει αλλά και να αντιμετωπίσει τις αρνητικές συνέπειες μίας μετεγκατάστασης, αλλά και να ενισχύσει τα θετικά αυτής μέσω του επιστημονικού πεδίου της Κοινωνιολογίας.

Μία τελευταία πρόταση για μελλοντικές έρευνες θα μπορούσε να περιλαμβάνει συγκριτικές μελέτες από μετεγκαταστάσεις σε σχέση με τις συνθήκες, τα είδη μετεγκατάστασης, τις αιτίες διαφορετικότητας των εμπειριών, αλλά και τα διαφορετικά

αποτελέσματα στις πολιτικές μετεγκατάστασης. Ο κάθε ένας από τους παραπάνω αναφερόμενους παράγοντες θα πρέπει να μελετηθεί εκτενώς μεμονωμένα και σε βάθος. Ενώ η μεμονωμένη έρευνα μπορεί να προσφέρει σημαντικά στην κατανόηση των φαινομένων και την επιστημολογική ερμηνεία, οι συγκριτικές μελέτες θα προσέφεραν την δυνατότητα για δομή στρατηγικών και πολιτικών πρόβλεψης και ελέγχου των συνεπειών των μετεγκαταστάσεων. Με αυτό τον τρόπο η έρευνα και η θεωρία θα έχει απόλυτη εφαρμογή στην πράξη.

Επίλογος

Η περίπτωση της μετεγκατάστασης του πληθυσμού της Μαυροπηγής υπήρξε, μέσα από την παρούσα έρευνα, μία ευκαιρία συλλογής κάποιων επιπλέον πληροφοριών ώστε σταδιακά να συμπληρώνεται η εικόνα των χαρακτηριστικών μίας μετεγκατάστασης ανάγκης στην Ελλάδα για οικονομικούς λόγους. Οι επιρροές, τα συναισθήματα, οι σκέψεις και οι συνέπειες στον τόπο είναι ασφαλώς κάποια σημαντικά ευρήματα, τα οποία συμβάλλουν τόσο στην επιστημονική κατανόηση και συμβολή, όσο και στον πολιτικό σχεδιασμό. Κυρίως όμως, θα πρέπει τα ευρήματα αυτά, όπως και όλα τα άλλα των κοινωνικών επιστημών, να μπορούν να συμβάλλουν στην διατήρηση και βελτίωση του ανθρώπινου επιπέδου ζωής, μέσα από ουσιαστική και άμεση εφαρμογή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόφωνη

- Αβραμίδης, Α. (2015, Μάιος). Τα Ορυχεία της ΔΕΗ Καταπίνουν Χωριά στην Πτολεμαΐδα. *Vice*. Ανακτήθηκε από <https://www.vice.com/gr/article/53z378/tat-orycheia-tis-dei-katarinoun-xoria-stin-ptolemaida>.
- Βαμβακίδου, Ι., & Ελευθερίου, Π. (2013). *Ξυλογλύπτες στην ελληνική Θράκη, πρωτογενές υλικό. Συμβολή στην τοπική ιστορία*. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ανάκτηση από <http://olympias.lib.uoi.gr/jsui/handle/123456789/5856>
- Γκούζης, Θ. (2003). *Διαχείριση Ημιορεινών Περιοχών- Ο Δήμος Ναρθακίου Φαρσάλων*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ανάκτηση από <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/737/P0000737.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Δουγαλή, Α. (2018). Μετεγκαταστάσεις Οικισμών, Συνήθεις Πρακτικές και Μελλοντικές Προοπτικές. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ανάκτηση από <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/48933/17786.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Δουλαβέρας, Α. Ν., & Ρέππας, Χ. Κ. (2012). *Λαογραφικά Μουσεία της Μεσσηνίας*. Θεσσαλονίκη: Σταμούλης Α.
- Ζαϊμάκης, Ι. (2009). Κοινωνικός χώρος και ετεροτοπία: δικτυακές κοινότητες και αντιθετικές τεχνοπολιτικές στον κυβερνοχώρο. Στο Μ. Σπυριδάκης (επιμ.), *Μετασχηματισμοί του χώρου: κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις* (345-346). Αθήνα: Νήσος.
- Ζήση, Α. (2013). *Κοινωνία, κοινότητα και ψυχική υγεία* (97-120). Αθήνα: Gutenberg.
- Θεοδοσίου, Α. (2003). *Authentic performances and ambiguous identities: Gypsy musicians on the Greek-Albanian border*. Διδακτορική Διατριβή. Manchester: Department of social anthropology.
- Ίσαρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: ΣΕΑΒ. [online] διαθέσιμο σε: www.kallipos.gr

- Καμπέρη, Κ. (2010). *Η Ταυτότητα του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Βόλου*. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ανάκτηση από <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/42196/8166.pdf?sequence=1>
- Κυριαζής, Κ. Δ. (2007). *Η σχέση του ελληνικού γλωσσικού ιδιώματος της Χιμάρας με τα άλλα νεοελληνικά ιδιώματα*. Στο Πρακτικά της 27ης Συνάντησης Εργασίας του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Θεσσαλονίκη: Ι.Ν.Σ., 198-209.
- Μαλούτα, Α., (2013). *Το Ανοίκειο στους Σύγχρονους Τόπους της Περιφρόνησης*. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, ανάκτηση από <http://dspace.lib.ntua.gr/handle/123456789/8271>
- Μαραγκού, Α., (2015). *"Αρχή" ερειπίου: ο εγκαταλελειμμένος οικισμός στα Ορφανά Καρδίτσας*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Πολυτεχνική Σχολή, ανάκτηση από <http://ir.lib.uth.gr/handle/11615/45994>
- Μπογιατζοπούλου, Ι.-Σ. (2017). *Ατόπια, Μη-Τόποι, η Νέα Κατοικία του Σύγχρονου Ανθρώπου*; Πολυτεχνείο Κρήτης, Χανιά, ανάκτηση από <https://dias.library.tuc.gr/view/68551?show=full>
- Μπόγκας, Ε. (1966). *Τα γλωσσικά ιδιώματα της Ηπείρου (Βορείου, Κεντρικής και Νοτίου)*. Γλωσσάρια Β. Ηπείρου. Τόμος Β'. Ιωάννινα: Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών.
- Νικολάου, Ά. (2014). Μνήμη και ταυτότητα στην Ήπειρο. Εθνο-πολιτισμικοί δεσμοί και ανοικοδόμηση σχέσεων στο ελληνοαλβανικό σύνορο. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 142(142), 159-166.
- Παπαγεωργίου, Γ., & Μπίζας, Λ. (2013). Αλληλεξάρτηση Υγείας και Κοινωνίας. *Ελληνικό Περιοδικό της Νοσηλευτικής Επιστήμης*, 1(6), 12-20
- Robson, C. (2010). *Η Έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. (Μτφρ. Β. Νταλάκου & Κ. Βασιλικού). Μιχαλοπούλου. Κ. (Επιμ.). Αθήνα: Gutenberg.
- Σκούφιας, Γ. Θ. (2017). *Η εσωτερική μετανάστευση ως μοχλός τοπικής ανάπτυξης*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας-Πολυτεχνική Σχολή, ανάκτηση από

<http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/48154/16493.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Σταλίκας, Α. (2005). *Μέθοδοι έρευνας στην ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Σταλίκας, Α. (2010). *Μέθοδοι Έρευνας στην Ψυχολογία*. Στέρπη, Σ. (Επιμ.). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Tilley, C. (2012). Χώρος, τόπος, τοπίο. Φαινομενολογικές προσεγγίσεις. Στο Ε. Γιαλούρη (επιμ.), *Υλικός Πολιτισμός: Η Ανθρωπολογία στη Χώρα των Πραγμάτων* (236-237). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Τριανταφυλλίδου, Α. (1998). National identity and the 'other'. *Ethnic and Racial Studies*, 21(4), 593-612
- Φραγκονικολόπουλος, Χ., & Μπαλτζής, Α. (2006). *Παρεμβατική τέχνη, κοινωνικά κινήματα και μέσα μαζικής επικοινωνίας*. Ανακοίνωση στο Συνέδριο Πολιτισμός των ΜΜΕ/Πολιτισμός στα ΜΜΕ. Θεσσαλονίκη, Ελλάδα, 3-5 Νοεμβρίου.
- Willig, C. (2015). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στην ψυχολογία: Εισαγωγή*. (Μτφρ. Ε. Αυγήτα). Τσέλιου, Ε. (Επιμ.). Αθήνα: Gutenberg.

Ξενόγλωσση

- Ajrouch, K. J. (2000). Place, Age, and Culture: Community Living and Ethnic Identity among Lebanese American Adolescents. *Small Group Research*, 31(4), 447-469
- APA, (2010). *Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct*. Washington: American Psychological Association
- Bhugra, D., & Becker, M. A., (2005). Migration, Cultural Bereavement and Cultural Identity. *World Psychiatry*, 4(1), 18-24
- Braun, V., & Clarke, V. (2006) Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101

- Caparos, S., Ahmed, L., Bremner, A. J., De Fockert, J. W., Linnell, K. J., & Davidoff, J. (2012). Exposure to an urban environment alters the local bias of a remote culture. *Cognition* 122, 80–85.
- Cernea, M. (1989). *The Urban Environment and Population Relocation*. World Bank Discussion Paper
- Coulter, R., & Scott, J. (2015). What Motivates Residential Mobility? Re-examining Self-Reported Reasons for Desiring and Making Residential Moves. *Population, Space, and Place*, 21 (21) 354– 371. doi: 10.1002/psp.1863
- Croucher, S. M. (2011). Social Networking and Cultural Adaptation: A Theoretical Model. *Journal of International and Intercultural Communication*, 4(4), 259-264
- Darwent, K., Fujita, K., & Wakslak, C. (2010). On the Role of Abstraction in Global and Local Processing Phenomena. *Psychological Inquiry*, 21(3), 198–202.
- Davis, J. S., (2005). Representing Place: "Deserted Isles" and the Reproduction of Bikini Atoll. *Annals of the Association of American Geographers*, 95 (3), 607-625
- Dugan, B. (2007). Loss of Identity in Disaster: How Do You Say Goodbye to Home? *Perspectives in Psychiatric Care*, 43(1), 41–46
- Ekerdt, D. J., Addington, A., & Hayter, B. (2011). Distributing Possessions: Personal Property Can Become a Social Matter. *Generations*, 35(3), 34–40
- Fine, G. A. (2012). Group Culture and the Interaction Order: Local Sociology on the Meso-Level. *Annual Review of Sociology*, 38(4), 1-21
- Gilbert, J., & Wehr, K. (2003). Diary Industrialization in the First Place: Urbanization, Immigration, and Political Economy in Los Angeles County, 1920-1970. *Rural Sociology*, 68(4), 467-490
- Gledhill, S. E., Abbey, J. A., & Schweitzer, R. (2008). Sampling methods: methodological issues involved in the recruitment of older people into a study of sexuality. *The Australian Journal of Advanced Nursing*, 26, 84-94

- Gupta, A., & Ferguson, J. (1992). Beyond "Culture": Space, Identity, and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology*, 7(1), 6-23.
- Hays, P. A., & Zouari, J. (1995). Stress, Coping, and Mental Health Among Rural, Village, and Urban Women in Tunisia. *International Journal of Psychology*, 30(1), 69.
- Harris, L. R., & Brown, G. T. L. (2010). Mixing interview and questionnaire methods: Practical problems in aligning data. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, ανάκτηση από <http://pareonline.net/getvn.asp?v=15&n=1>.
- Heming, L., & Rees, P., (2000). Population Displacement in the Three Gorges Reservoir Area of the Yangtze River, Central China: Relocation Policies and Migrant Views. *International Journal of Population Geography*, 6, 439–462
- Hwalek, M.A., & Firestone, I.J. (1983). Relocation and Alienation of the Elderly: Support for Stokols' Model. *Basic & Applied Social Psychology*, 4(3), 231-237.
- Ji, L., Hong, E. K., Guo, T., Zhang, Z., Su, Y., & Li, Y. (2019). Culture, Psychological Proximity to the Past and Future, and Self-Continuity. *European Journal of Social Psychology*, 49(4), 735–747
- Kama, A., & Malka, V. (2013). Identity Prosthesis: Roles of Homeland Media in Sustaining Native Identity. *The Howard Journal of Communications*, 24, 370–388
- Kwon, W.-T., (1981). A Study of the Economic Impact of Industrial Relocation: the Case of Seoul. *Urban Studies*, 18, 73-90
- Lim, L. L. (2009). The influences of harmony motives and implicit beliefs on conflict styles of the collectivist. *International Journal of Psychology*, 44(6), 401–409.
- Nakayama, T., & Halualani, R., (Ed.) (2010). *The Handbook of Critical Intercultural Communication*. UK: Wiley-Blackwell
- Napier, T.L., & Wright, C. J. (1974). An evaluation of forced relocation of population due to rural community development. *Research Bulletin. Ohio Agricultural Research and Development Center*

- Nilsson, B., 2010. Ideology, Environment and Forced Relocation: Kiruna-A Town on the Move. *European Urban and Regional Studies*, 17(4), 433–442
- Marks, D. F., & Yardley, L. (2004). Content and thematic analysis. In D. F. Marks, & L. Yardley (Eds), *Research Methods for Clinical and Health Psychology* (p 63). London, UK: SAGE Publications Ltd
- McAdam, J., (2015). Lessons from Planned Relocation and Resettlement in the Past. *Forced Migration Review*, 49, 31-32
- Neimeyer, R., Klass, D., & Dennis, M. (2014). A Social Constructionist Account of Grief: Loss and the Narration of Meaning. *Death Studies*, 38(8), 485–498.
- Oren, L., & Possick, C. (2009). Religiosity and Posttraumatic Stress Following Forced Relocation. *Journal of Loss & Trauma*, 14(2), 144–160.
- Paasi, A. (2003). Region and Place: Regional Identity in Question. *Progress in Human Geography*, 27(4), 475–485
- Perry, R. W., & Lindell, M. K. (1997). Principles for managing community relocation as a hazard mitigation measure. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 5, 49–59.
- Prieto, L. R. (2011). Introduction to the Special Section on Grief, Loss, and Bereavement. *Journal of Mental Health Counseling*, 33(1), 1–3.
- Roussi, P., Rapti, F., & Kiosseoglou, G. (2006). Coping and Psychological Sense of Community: An Exploratory Study of Urban and Rural Areas in Greece. *Anxiety, Stress & Coping*, 19(2), 161–173
- Sorge, A., & Padwe, J., (2015). The Abandoned Village? Introduction to the Special Issue. *Critique of Anthropology*, 35(3), 235–247
- Sprecher, A., & Leblanc, F. (2013). Dissipative Architecture. The Informed Nature of Atopia. *Journal of Architectural Education: Architecture and Utopia*, 67(1): 27–30.
- Tartakovsky, E. (2011). Premigration Ethnic and National Identities: Jewish Adolescents Planning Emigration from Russia and Ukraine to Israel. *International Journal of Psychology*, 46 (5), 386–399

US DoT, (1975). *Chapter 9: Relocation & Displacement*. U.S. Department of Transportation, the Environment Assessment Notebook Series: Social Impacts, pp 1-13

von Humboldt, S., & Leal, I. (2017). Correlates of Adjustment to Aging among the Young-Old and the Oldest-Old: A Comparative Analysis. *Educational Gerontology*, 43(4), 175–185

Zagefka, H., González, R., & Brown, R. (2011). How Minority Members' Perceptions Of Majority Members' Acculturation Preferences Shape Minority Members' Own Acculturation Preferences: Evidence From Chile. *British Journal of Social Psychology*, 50(2), 216–233

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Παράρτημα 1: Ερωτήσεις συνέντευξης

1. Ποιο μέρος της ζωής σας αντιπροσώπευε η παραμονή στο χωριό σας από άποψη διάρκειας; Πόσο εύκολη θα χαρακτηρίζατε την προσαρμογή σας στο καινούριο περιβάλλον μετά την μετεγκατάσταση;
2. Ποιες δραστηριότητες θυμάστε εντονότερα από την παραμονή στο χωριό σας;
3. Ποιες φυσικές εικόνες θυμάστε εντονότερα από τον χώρο του χωριού σας (τοπία, κτίρια κτλ);
4. Ποια θεωρείτε ότι είναι η ιστορική κληρονομιά που συνδέεται με τον τόπο σας (ιστορικά γεγονότα κτλ);
5. Ποια θεωρείται ότι είναι η πολιτισμική κληρονομιά που συνδέεται με τον τόπο σας (τέχνη, μουσική, γλώσσα, χοροί);
6. Πώς θεωρείται ότι επηρεάστηκαν αυτά τα δύο είδη κληρονομιάς από την μετεγκατάστασή σας;
7. Ποιες πιστεύετε εσείς ότι είναι οι κυριότερες αιτίες της μετεγκατάστασης;
8. Πώς θα σχολιάζατε τις πολιτικές και τους τρόπους που εφαρμόστηκαν για την μετεγκατάσταση, τόσο σε επίπεδο αποφάσεων από τους κατοίκους όσο και από τους προτείνοντες την μετεγκατάσταση;
9. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα αποτελέσματα της μετεγκατάστασης για τον τόπο σας;
10. Πόσο θεωρείτε ότι συμμετείχατε στην απόφαση της μετεγκατάστασης;
11. Πώς θα νιώθατε εάν σας έλεγαν να επισκεφτείτε ξανά το χωριό σας;
12. Εάν σας δινόταν η επιλογή, υπό ποιες συνθήκες/προϋποθέσεις θα επιστρέφατε στο χωριό σας;

Παράρτημα 2: Φόρμα προϋποθέσεων συμμετοχής

Συμμετέχων/ουσα Νο.....

Δημογραφικά στοιχεία και προϋποθέσεις συμμετοχής

Ηλικία.....

Φύλο (κυκλώστε το σωστό) Α Θ

Διάρκεια παραμονής στο χωριό πριν την μετεγκατάσταση (σε έτη).....

Χρόνος από την περίοδο μετεγκατάστασης (σε έτη).....

Παράρτημα 3: Φόρμα ενημέρωσης συμμετεχόντων

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ

Η παρούσα έρευνα εξετάζει την εμπειρία της μετεγκατάστασης των κατοίκων από το χωριό Μαυροπηγή Κοζάνης

ΓΙΑΤΙ ΕΧΩ ΕΠΙΛΕΓΕΙ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΩ; Έχετε επιλεγεί διότι ήσασταν κάτοικος της Μαυροπηγής Κοζάνης και μετεγκατάστασή σας έγινε λόγω της πρόσκλησης της ΔΕΗ να αξιοποιήσει τα λιγνιτικά κοιτάσματα του οικισμού.

ΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΩ; Η διάρκεια της συνέντευξης κυμαίνεται γύρω στα τριάντα λεπτά. Αφού θα ενημερωθείτε σχετικά με το θέμα της έρευνας, θα χρειαστεί να υπογράψετε μια φόρμα συγκατάθεσης. Θα χρειαστεί να απαντήσετε σε 12 ενδεικτικές ερωτήσεις.

ΠΩΣ ΞΕΡΩ ΑΝ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΩ; Θα πρέπει, ως συμμετέχοντας, να πληροίτε τις απαραίτητες προϋποθέσεις, όπως το να ήσασταν στην Μαυροπηγή κατά την διάρκεια της ανακοίνωσης της απαλλοτριώσής της και μετεγκατάστασής της.

ΠΡΟΚΑΛΕΙ Η ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΠΟΙΑΣ ΜΟΡΦΗΣ ΔΥΣΦΟΡΙΑ;

Η έρευνα δεν προκαλεί κάποιας μορφής δυσφορία.

ΠΩΣ ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΒΕΒΑΙΩΘΩ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΧΕΜΥΘΕΙΑ ΤΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΠΟΥ ΘΑ ΔΩΣΩ;

Ο ερευνητής δεσμεύεται από το κώδικα δεοντολογίας κατά το APA.

ΠΟΙΟΣ/Α ΘΑ ΕΧΕΙ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΘΑ ΔΩΣΩ;

Πρόσβαση στις πληροφορίες, θα έχει μόνο η ερευνήτρια.

ΠΩΣ ΘΑ ΑΠΟΘΗΚΕΥΤΟΥΝ ΚΑΙ ΘΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΟΥΝ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΘΑ ΔΩΣΩ;

Τα δεδομένα θα διαχωριστούν από την στιγμή της αναχώρησης της ερευνήτριας από τον τόπο της συνέντευξης και θα διατηρηθούν ξεχωριστά. Επίσης θα δοθεί κωδικός στον κάθε συμμετέχοντα, ο οποίος θα χρησιμοποιείται κατά την συνέντευξη αλλά και σε όλες της μετέπειτα διαδικασίες.

ΘΑ ΛΑΒΩ ΚΑΠΟΙΑ ΧΡΗΜΑΤΙΚΗ ΑΜΟΙΒΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΜΟΥ;

Όχι, δεν θα δοθεί κάποια χρηματική αμοιβή των συμμετεχόντων. Η έρευνα πραγματοποιείται εθελοντικά.

ΜΠΟΡΩ ΝΑ ΑΠΟΣΥΡΘΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ;

Μπορείτε να αποσυρθείτε από την έρευνα, όποτε επιθυμείτε, χωρίς κυρώσεις κανενός είδους.

ΑΝ ΧΡΕΙΑΣΤΩ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ, ΜΕ ΠΟΙΟΝ/ΠΟΙΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΗΣΩ ΚΑΙ ΜΕ ΠΟΙΟ ΤΡΟΠΟ;

Μπορείτε να επικοινωνήσετε με την ερευνήτρια. Το e-mail θα αναγράφεται στη φόρμα συγκατάθεσης.

Κωδικός συμμετέχοντα

Παράρτημα 4: Φόρμα συγκατάθεσης συμμετέχοντα

ΦΟΡΜΑ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ : Η μετεγκατάσταση και η εμπειρία αυτής της διαδικασίας από τους εκτοπισμένους κατοίκους του χωριού Μαυροπηγή λόγω της εξόρυξης λιγνίτη

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ: Πανεπιστήμιο Αιγαίου- Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

ΟΝΟΜΑ ΥΠΕΥΘΥΝΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ: Κουρκούτη Τριανταφυλλιά

Δηλώνω πως έχω διαβάσει και έχω κατανοήσει τις πληροφορίες για την έρευνα που μου δόθηκαν και είχα αρκετό χρόνο, ώστε να αποφασίσω αν θέλω να συμμετάσχω.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Είχα την ευκαιρία να κάνω ερωτήσεις για την έρευνα και αυτές απαντήθηκαν επαρκώς.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Συναινώ με την διαδικασία που ακολουθεί ο παραπάνω εκπαιδευτικός & ερευνητικός φορέας, στην καταγραφή και επεξεργασία των πληροφοριών που θα δώσω.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Γνωρίζω πως οι πληροφορίες που θα δώσω θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ερευνητικούς σκοπούς.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Γνωρίζω πως κάθε πληροφορία που θα δώσω θα καταχωρηθεί με ασφάλεια και στο τέλος θα διαγραφεί σύμφωνα με τις αρχές του εκπαιδευτικού & ερευνητικού φορέα ο οποίος διεξάγει την έρευνα.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Γνωρίζω πως η ηλεκτρονική μου διεύθυνση (αν δώσω), θα είναι πληροφορία στην οποία, μόνο ο ερευνητής θα έχει πρόσβαση και μόνο όσο διαρκεί η έρευνα.

ΝΑΙ ΟΧΙ

2

Κατανοώ, πως μπορώ να λάβω μόνο συγκεντρωτικά αποτελέσματα στο τέλος της έρευνας αλλά και να έχω πρόσβαση στις απαντήσεις που θα δώσω στις ερωτήσεις της έρευνας, πριν αυτές επεξεργαστούν.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Καταλαβαίνω πως πρέπει να δώσω την ηλεκτρονική μου διεύθυνση αν θέλω να ενημερωθώ για τα αποτελέσματα της έρευνας.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Υπογραφή:

Παράρτημα 5: Φόρμα απενημέρωσης συμμετεχόντων

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ

ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ (debriefing)

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: Η μετεγκατάσταση και η εμπειρία αυτής της διαδικασίας από τους εκτοπισμένους κατοίκους του χωριού Μαυροπηγή λόγω της εξόρυξης λιγνίτη

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ: Πανεπιστήμιο Αιγαίου- Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΥΠΕΥΘΥΝΟ ΕΡΕΥΝΑΣ: Κουρκούτη Τριανταφυλλιά

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΟΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΑ: (σε περίπτωση που αποφασίσεις να αποσυρθείς από την έρευνα αργότερα, χρειάζεται να δώσεις τον προσωπικό σου κωδικό)

Δώσε προσωπικό κωδικό, τώρα:

ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ: Η παρούσα έρευνα σκοπό είχε να μελετήσει την εμπειρία των μετεγκαταστηθέντων κατοίκων της Μαυροπηγής Κοζάνης, λόγω της ανάγκης για εξόρυξη λιγνίτη από την περιοχή.

ΠΩΣ ΘΑ ΜΑΘΩ ΓΙΑ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ; Θα ενημερωθείτε για τα αποτελέσματα από την ερευνήτρια.

ΠΩΣ ΘΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΟΥΝ ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΠΟΥ ΕΔΩΣΑ;

Οι πληροφορίες θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για τη παρούσα έρευνα και μόνο για εκπαιδευτικό σκοπό.

ΠΩΣ ΘΑ ΚΟΙΝΟΠΟΙΗΘΟΥΝ ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ;

Τα αποτελέσματα δεν θα κοινοποιηθούν.

ΜΗΠΩΣ ΕΧΩ ΠΑΡΑΠΛΑΝΗΘΕΙ ΣΕ ΚΑΠΟΙΟ ΣΗΜΕΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ;

Η παρούσα έρευνα δεν έχει σκοπό να παραπλανήσει τους συμμετέχοντες.

ΑΝ ΑΛΛΑΞΩ ΓΝΩΜΗ ΚΑΙ ΘΕΛΩ ΝΑ ΑΠΟΣΥΡΘΟΥΝ ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ
ΠΟΥ ΕΔΩΣΑ, ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΩ;

Έχεις το δικαίωμα να αποσυρθείς από την έρευνα και να διαγραφείς από τα
δεδομένα, ακόμη και τώρα. Επιθυμώ να αποσυρθούν οι πληροφορίες που έδωσα.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν θέλεις να λάβεις τελικά αποτελέσματα της έρευνας, δήλωσέ το, παρακάτω.

Επιθυμώ να ενημερωθώ για τα τελικά αποτελέσματα.

ΝΑΙ ΟΧΙ

Αν θέλεις να ενημερωθείς για τα τελικά αποτελέσματα, δώσε παρακάτω την
ηλεκτρονική σου διεύθυνση:

Παράρτημα 6: Ενδεικτική συνέντευξη συμμετέχοντα

Συμμετέχουσα Νο 7, Γυναίκα 57 ετών

- 1. Ποιο μέρος της ζωής σας αντιπροσώπευε η παραμονή στο χωριό σας από άποψη διάρκειας; Πόσο εύκολη θα χαρακτηρίζατε την προσαρμογή σας στο καινούριο περιβάλλον μετά την μετεγκατάσταση;**

Στη Μαυροπηγή έμενα από τότε που γεννήθηκα μέχρι που φύγαμε, δηλαδή πενήντα δύο έτη. Πριν λίγα χρόνια, νομίζω πέντε, ήρθαμε να ζήσουμε στην Πτολεμαΐδα.. ακόμη δυσκολεύομαι να προσαρμοστώ εγώ. Για τον άντρα μου φάνηκε πιο εύκολο όλο αυτό. Ίσως γιατί δούλευε συχνά με μετακινήσεις στην πόλη. Εγώ δυσκολεύομαι στη μεγάλη πόλη.

- 2. Ποιες δραστηριότητες θυμάστε εντονότερα από τη ζωή σας στο χωριό;**

Κοίταξε, εγώ από τα δέκα επτά μου παντρεύτηκα. Δε ξέρω κατά πόσο θεωρείται δραστηριότητα η φροντίδα του νοικοκυριού μου αλλά αυτό μου λείπει πιο πολύ. Δηλαδή το να φροντίζω τον κήπο μου, τα λουλούδια μου, τα σκυλιά μου, να μαγειρεύω στον ξυλόφουρνο...

- 3. Ποιες φυσικές εικόνες θυμάστε εντονότερα από το χώρο του χωριού σας (τοπία, κτήρια, κλπ);**

Φυσικές εικόνες ε; Μου έρχονται στο μυαλό τα σπίτια, οι γειτονιές και κυρίως η όμορφη εκκλησιά μας του Αγ. Δημητρίου. Όλα αυτά υπάρχουν και αλλού, αλλά τα δικά μας ήταν μοναδικά.

- 4. Ποια θεωρείτε ότι είναι η ιστορική κληρονομιά που συνδέεται με τον τόπο σας (ιστορικά γεγονότα κλπ);**

Έχει ιστορική κληρονομιά στο χωριό.. να φανταστείς έχουμε αρχαιολογικό χώρο που έρχονται και εργάζονται με οκτάμηνες συμβάσεις. Τώρα μη με ρωτήσεις λεπτομέρειες για τα αρχαία.. Επίσης οι εκκλησίες μας έχουν ιστορία.

- 5. Ποια θεωρείτε ότι είναι η πολιτισμική κληρονομιά που συνδέεται με τον τόπο σας (τέχνη, μουσική, γλώσσα, χοροί);**

Είχαμε κυρίως δύο διαλέκτους και φυσικά χορευτικό σύλλογο.

Μπορείτε να δώσετε περισσότερες λεπτομέρειες;

Στο χωριό υπάρχουν κυρίως πόντιοι και ντόπιοι.. Η πεθερά μου και ο πεθερός μου προτιμούσαν να συνεννοούνται στα ντόπια. Τώρα για το σύλλογο... και ποντιακούς και ντόπιους χορούς είχε. Απ'όλα.. είχε κάνει ένα τα δύο είδη...

- 6. Πώς θεωρείτε ότι επηρεάστηκαν αυτά τα δύο είδη κληρονομιάς από την μετεγκατάστασή σας;**

Καλέ αφού το χωριό σβήστηκε από το χάρτη θα εξαφανιστούν και οι κληρονομίες αυτές αν δεν χάθηκαν ήδη.

- 7. Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι κυριότερες αιτίες της μετεγκατάστασης;**

Το κράτος, οι κυβερνήσεις και οι μηχανισμοί... βασικά η ΔΕΗ. Λες και αλλού δε θα βρίσκανε λιγνίτη.. εεεε, κάποιος θα έπρεπε να την πληρώσει και την πλήρωσε η Μαυροπηγή. Μάλλον το βρήκαν εύκολη λύση.

- 8. Πώς θα σχολιάζατε τις πολιτικές και τους τρόπους που εφαρμόστηκαν για την μετεγκατάσταση, τόσο σε επίπεδο αποφάσεων από τους κατοίκους, όσο και από τους προτείνοντες τη μετεγκατάσταση;**

Εμάς μας είπανε ότι το χωριό πρέπει να απαλλοτριωθεί και μας άφησαν να διαλέξουμε πως θα αποζημιωθούμε. Οι περισσότεροι θέλανε χρήματα και έτσι έγινε. Άσε τώρα που τα ζητάνε πίσω, γιατί μερικά δικά μας λαμόγια φύτευαν καρυδιές για να πάρουν μεγαλύτερες αποζημιώσεις.

Άρα, πώς θα χαρακτηρίζατε τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν από τις δύο πλευρές;

Και είμαι και δεν είμαι ευχαριστημένη. Δε γίνεται μετά από τόσα χρόνια να ζητάν λεφτά πίσω. Αλλά και από την άλλη, καλά να πάθουν οι εξυπνάκηδες που θελαν να κλέψουν το κράτος.

9. Ποια θεωρείτε ότι είναι τα αποτελέσματα της μετεγκατάστασης για τον τόπο σας;

Ε σου είπα, πάει ο τόπος. Ένα ακόμη ορυχείο έγινε.

10. Πόσο θεωρείτε ότι συμμετείχατε στην απόφαση της μετεγκατάστασης;

Όλα προαποφασισμένα ήταν. Δε συμμετείχα στην απόφαση.

11. Πώς θα νιώθατε εάν σας έλεγαν να επισκεφθείτε ξανά το χωριό σας;

Από τότε που σηκώσανε και τους νεκρούς μας δε θέλω να ξαναπάω. Να κάνω τι; Όχι, δεν έχω τη δύναμη.

12. Εάν σας δινόταν η επιλογή, υπό ποιες συνθήκες / προϋποθέσεις θα επιστρέφατε στο χωριό σας;

Αν μπορούσαν να το ξαναφτιάξουν εννοείς;

Ναι, σε θεωρητικό επίπεδο.

Τότε ναι θα επέστρεφα. Αρκεί να ήταν ίδιο όπως το θυμάμαι.. με τις ίδιες γειτονιές, ίδια σπίτια, ίδιους δρόμους... βέβαια είχαμε και λιγότερα λαμόγια μιας και μιλάμε θεωρητικά, ακόμα καλύτερα! (γέλια) αλλά ο τόπος να είναι ο ίδιος!